

PROGRAM REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Urząd Marszałkowski
Województwa Zachodniopomorskiego

UNIA EUROPEJSKA
Europejski Fundusz
Rozwoju Regionalnego

Raport końcowy z badania ewaluacyjnego pn.:

*„Ocena realizacji zasady zrównoważonego rozwoju
w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego
Województwa Zachodniopomorskiego
na lata 2007-2013”*

Wykonawca

Fundeko Korbek, Krok-Baściuk Sp. J.

WARSZAWA-LISTOPAD 2015

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI	BŁĄD! NIE ZDEFINIOWANO ZAKŁADKI.
1. STRESZCZENIE	5
SUMMARY	6
2. WPROWADZENIE.....	7
2.1 KONCEPCJA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU	7
2.2 KONCEPCJA REALIZACJI BADANIA.....	9
2.3 CEL I ZAKRES BADANIA	10
2.4 METODYKA BADANIA	10
3. OCENA SYSTEMU RPO WZ 2007-2013 W KONTEKŚCIE REALIZACJI ZASADY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU.....	12
3.1 PRZYJĘTE ZAŁOŻENIA.....	12
3.2 OCENA STOPNIA REALIZACJI ZASADY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU NA ETAPIE PROGRAMOWANIA RPO WZ 2007-2013	14
3.3 OCENA STOPNIA REALIZACJI ZASADY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU NA ETAPIE WDRAŻANIA RPO WZ 2007-2013	20
4. OCENA WPŁYWU RPO WZ 2007-2013 NA REALIZACJĘ WYMOGÓW DYREKTYW UNII EUROPEJSKIEJ W OBSZARZE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU.....	22
4.1 WPŁYW PROJEKTÓW NA REALIZACJĘ STRATEGII EUROPA 2020	33
4.2 WPŁYW PROJEKTÓW REALIZOWANYCH W RAMACH RPO WZ 2007-2013 NA PRZECIWDZIAŁANIE ZMIANOM KLIMATU I ADAPTACJĘ DO ZMIAN KLIMATU	35
5. EFEKTY PROJEKTÓW OSIĄGNIĘTE DZIĘKI REALIZACJI ZASADY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU	40
5.1 ZAŁOŻENIA METODYCZNE	40
5.2 I OŚ PRIORYTETOWA - GOSPODARKA – INNOWACJE – TECHNOLOGIE.....	41
5.3 II OŚ PRIORYTETOWA - ROZWÓJ INFRASTRUKTURY TRANSPORTOWEJ I ENERGETYCZNEJ	51
5.4 III OŚ PRIORYTETOWA – ROZWÓJ SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO	55
5.5 IV OŚ PRIORYTETOWA - INFRASTRUKTURA OCHRONY ŚRODOWISKA.....	57
5.5.1 ENERGIA ODNAWIALNA I ZARZĄDZANIE ENERGIĄ	58
5.5.2 GOSPODARKA ODPADAMI.....	60
5.5.3 GOSPODARKA WODNO-ŚCIEKOWA	62
5.5.4 OCHRONA POWIETRZA	63
5.5.5 OCHRONA PRZYRODY I ZAPOBIEGANIE ZAGROŻENIOM	64
5.5.6 EFEKTY SPOŁECZNO-GOSPODARCZE W OPINI BENEFICJENTÓW	65
5.6 V OŚ PRIORYTETOWA: TURYSTYKA, KULTURA I REWITALIZACJA ORAZ VI OŚ PRIORYTETOWA: ROZWÓJ FUNKCJI METROPOLITALNYCH	67

5.7	VII OŚ PRIORYTETOWA - ROZWÓJ INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ I OCHRONY ZDROWIA	74
5.8	PODSUMOWANIE.....	76
6.	EKOINNOWACYJNOŚĆ ORAZ MOTYWY JEJ WDRAŻANIA	78
7.	DOBRE PRAKTYKI ZIDENTYFIKOWANE W INNYCH REGIONACH KRAJU I INNYCH PAŃSTWACH UE	84
7.1.1	DOBRE PRAKTYKI – EDUKACJA EKOLOGICZNA I WYMIANA WIEDZY	84
7.1.2	DOBRE PRAKTYKI - ORGANIZACJA SZKOLEŃ, WARSZTATÓW, KONFERENCJI	85
7.1.3	DOBRE PRAKTYKI – ZIELONE ZAMÓWIENIA PUBLICZNE JAKO NARZĘDZIE WSPIERAJĄCE ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ	87
7.1.4	DOBRE PRAKTYKI – MODERNIZACJE ENERGETYCZNE OBIEKTÓW UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ	90
7.1.5	DOBRE PRAKTYKI – DAŻENIE DO ENERGETYCZNEJ SAMOWYSTARCZALNOŚCI	91
8.	MECHANIZMY GWARANTUJĄCE STOSOWANIE ZASADY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU W RAMACH RPO WZ 2014-2020.....	96
9.	TABELA REKOMENDACJI.....	101
10.	SPIS LITERATURY	106

WYKAZ SKRÓTÓW

AKPOŚK	Aktualizacja Krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych
BAT	Najlepsze dostępne techniki (ang. Best available techniques)
CATI	Ankieta telefoniczna (ang. Computer Assisted Telephone Interview)
CAWI	Ankieta internetowa (ang. Computer Assisted Web Interview)
GUS	Główny Urząd Statystyczny
IDI	Indywidualny wywiad pogłębiony (ang. Individual In-Depth Interview)
IOB	Instytucja otoczenia biznesu
IW	Instytucja Wdrażająca
IZ	Instytucja Zarządzająca
KPOŚK	Krajowy program oczyszczania ścieków komunalnych
MŚP	Małe i średnie przedsiębiorstwa
NSRO	Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia
MW	Megawat
OZE	Odnawialne Źródła Energii
POŚ	Program Ochrony Środowiska
RDW	Ramowa Dyrektywa Wodna
RLM	Równoważna liczba mieszkańców
RPO WZ 2007-2013	Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2007-2013
SP	Studium Przypadku
SUW	Stacja uzdatniania wody
TDI	Telefoniczny Wywiad Pogłębiony (ang. Telephone In Depth Interview)
UE	Unia Europejska
UM WZ	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego
WFOŚiGW	Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
WPGO	Wojewódzkie Plany Gospodarowania Odpadami
ZZO	Zakład zagospodarowania odpadów
ZZR	Zasada Zrównoważonego Rozwoju

1. STRESZCZENIE

Celem badania była ocena stopnia wypełnienia zobowiązań wynikających z zapisów dyrektyw Unii Europejskiej dotyczących zrównoważonego rozwoju. Badanie zostało przeprowadzone w oparciu m.in. o: analizę danych zastanych (dokumenty programowe, uregulowania prawne, literaturę przedmiotu oraz analizę dokumentacji wybranych 187 projektów), telefoniczne wywiady kwestionariuszowe CATI (przebadano 314 beneficjentów oraz 106 wnioskodawców projektów z list rezerwowych), indywidualne wywiady pogłębione z przedstawicielami Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego (UM WZ), jak również 11 pogłębionych studiów przypadku.

Analiza systemu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego (RPO WZ 2007-2013) w kontekście realizacji zasady zrównoważonego rozwoju wykazała, że zapisy programu operacyjnego o powszechności stosowania zasady zrównoważonego rozwoju pozostały w dużej mierze w sferze deklaratywnej. Wynika to z kilku przyczyn. Po pierwsze, brak wyjaśnienia w programie, czym dokładnie jest ta zasada i w jaki sposób powinna być wdrażana w praktyce (brak przykładów możliwych do podjęcia działań dla poszczególnych typów projektów) spowodował brak zrozumienia dla niej wśród beneficjentów. Wielu z nich deklarowało wypełnienie zasady zrównoważonego rozwoju poprzez brak negatywnego wpływu projektu na środowisko lub poprzez podjęcie działań minimum wymaganym prawem (np. dostosowanie budynków do potrzeb osób niepełnosprawnych w zakresie wymaganym prawem budowlanym, zniwelowanie dzięki inwestycji niekorzystnego oddziaływania drogi w postaci hałasu, pyłu czy wsiąkania w gleby substancji ropopochodnych, które są wymagane prawem) – przyjmowali oni bierną postawę. Wynikało to braku wiedzy nt. zasady zrównoważonego rozwoju lub niemożności/niechęci do ponoszenia dodatkowych nakładów, które zwrócą się dopiero w perspektywie średnio- lub długoterminowej.

Analiza wpływu projektów RPO WZ 2007-2013 na realizację zapisów dyrektyw odnoszących się do zrównoważonego rozwoju wykazała, że wpisują się one w ich cele. Przyczyniają się także do realizacji postanowień Strategii Europa 2020 i ochrony klimatu (pomimo, iż zapisy wynegocjowanego RPO WZ 2007-2013 nie były ukierunkowane bezpośrednio na ochronę klimatu), szereg typów projektów realizowanych dzięki RPO WZ 2007-2013 przyczynia się do prewencji, mitygacji, kompensacji lub adaptacji do zmian klimatycznych, oraz jak wskazała przeprowadzona analiza Rio Markers, duża część projektów ma potencjał do pośredniego ograniczania emisji gazów cieplarnianych.

Największe efekty dotyczące wypełniania zobowiązań międzynarodowych określonych dyrektywami można zauważyć w obszarze gospodarowania odpadami. Dzięki dofinansowaniu beneficjentów działania 4.2 Gospodarka odpadami, możliwe stało się zbieranie większej ilości odpadów - 33,2% w stosunku do ilości odpadów zbieranych dotychczas przez beneficjentów działania. Zauważalne są także pozytywne efekty osiągnięte w obszarze gospodarki wodno-ściekowej.

Jeśli chodzi o efekty projektów osiągnięte dzięki realizacji zasady zrównoważonego rozwoju, to w przypadku efektów środowiskowych najczęściej wystąpiły te związane ze zmniejszeniem: zapotrzebowania na energię, emisji CO₂, zużycia innych zasobów czy surowców naturalnych oraz wody. Jako efekt społeczny należy wymienić przede wszystkim poprawę jakości życia poprzez np.: wzrost dostępności usług, w tym e-usług oraz usług medycznych, poprawę skomunikowania obszarów poprzez budowę lub modernizację dróg, dążenie do wzrostu atrakcyjności komunikacji miejskiej, poprawę funkcjonalności oraz wyglądu przestrzeni miejskiej, wreszcie poprawę warunków życia związanych z aspektami środowiskowymi – jak selektywna zbiórka odpadów, dostęp do kanalizacji, czy też poprawa systemów bezpieczeństwa i szybkiego reagowania. Najczęściej występującymi efektami

gospodarczymi były natomiast: zmniejszenie kosztów funkcjonowania oraz zwiększenie atrakcyjności osiedleńczej.

W związku z powyższymi wnioskami ewaluator zaproponował drobne usprawnienia, które mogą być zastosowane w ramach RPO WZ 2014-2020.

SUMMARY

The aim of the study was to assess the fulfilment of obligations under the provisions of EU Directives on sustainable development. The study was based on: an analysis of existing data (programming documents, regulations, literature on the subject and analysis of the documentation of selected 187 projects), computer assisted telephone interviews (314 beneficiaries and 106 project applicants from reserve lists were interviewed), individual in-depth interviews with representatives of the Marshal's Offices of the Zachodniopomorskie region, as well as 11 in-depth case studies.

A system analysis of the ROP for the Zachodniopomorskie region in the context of the sustainable development principle revealed that the provisions of the operational programme on the universality of the principle of sustainable development were largely of a declarative nature. This is due to several reasons. Firstly, the lack of explanation in the programme of what exactly this principle is and how it is supposed to be implemented in practice (no examples of possible actions for different types of projects) resulted in the lack of understanding among the beneficiaries. Many of them reported meeting the principle of sustainable development through the lack of negative impact of their projects on the environment or through taking minimal action required by law (e.g. the adaptation of buildings to the needs of people with disabilities to the extent required by the construction law, elimination - through investment - of adverse impacts of roads in terms of noise, dust or release of petroleum substances into the soil, to the extent required by law), thus representing a passive attitude. This was due to insufficient knowledge about the principle of sustainable development, or the inability / unwillingness to incur additional expenditures, which would be recouped only in the medium or long term.

An analysis of the impact of projects of the ROP for the Zachodniopomorskie region on the implementation of the provisions of directives relating to sustainable development showed that they fit into their objectives. They also contribute to the implementation of the Europe 2020 Strategy and to the protection of the climate (although the negotiated provisions of the 2007-2013 ROP for the Zachodniopomorskie region were not aimed directly at climate protection), several types of projects implemented under the 2007-2013 ROP for the Zachodniopomorskie region contribute to the prevention, mitigation, compensation or adaptation to climate change, and - as indicated by the Rio Markers analysis carried out - a large part of the projects had the potential to indirectly reduce greenhouse gas emissions.

The biggest effect in terms of the fulfilment of international obligations under EU directives can be observed in the area of waste management. Thanks to subsidies for the beneficiaries of Measure 4.2 Waste management, it was possible to collect more waste - 33.2% of the quantity of waste collected so far by the beneficiaries of the Measure.

As regards the effects of projects achieved through the implementation of the principle of sustainable development, in the case of environmental effects, those associated with a reduction in energy demand, CO₂ emissions, consumption of other resources and raw materials and water were the most common. Among the most important social effects are: an improvement in the quality of life through

e.g. an increase in the availability of services, including e-services and medical services, an improvement of communication between areas through the construction or modernization of roads, efforts to increase the attractiveness of public transport, an improvement in the functionality and appearance of public space, and finally, an improvement of living conditions related to environmental aspects - e.g. selective waste collection, access to sanitation, or improved systems of security and rapid response. The most common economic effects were a reduction of operating costs and an increase in the attractiveness for settlement.

In view of these conclusions, the evaluator suggested minor enhancements that could be carried out under the 2014-2020 ROP for the Zachodniopomorskie region.

2. WPROWADZENIE

2.1 KONCEPCJA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Zrównoważony rozwój jest ideą polityczną. Jak mało która idea ta doczekała się przekładu na język polityki i prawa, strategii oraz programów politycznych, gospodarczych i społecznych. Jest w centrum uwagi począwszy od Organizacji Narodów Zjednoczonych, przez takie organizacje międzynarodowe, jak Unia Europejska, po państwa narodowe, samorzady terenowe i organizacje pozarządowe¹. Koncepcja zrównoważonego rozwoju pojawiła się ponad dwie dekady temu, jako próba stworzenia ram dla zarządzania rozwojem. Zrozumiano, że błędy przeszłości spowodowane były przez zbyt ograniczone wizje i cele. Rozwój skoncentrowany na maksymalizacji zysków ekonomicznych i politycznych doprowadził do kryzysów środowiskowych, społecznych, a nawet gospodarczych. W odpowiedzi społeczeństwa szukają rozwiązań, które mają prowadzić do złagodzenia bezpośrednich objawów problemów, koncentrując się jedynie na odbudowaniu gospodarki lub bioróżnorodności. Zrównoważony rozwój pozwala na zintegrowanie trzech dziedzin: gospodarki, społeczeństwa i środowiska. Chociaż koncepcja ta brzmi przekonująco, trudności pojawiają się na etapie jej upowszechniania i wdrażania.

Zarówno w biznesie, jak i w samorządach lokalnych, działania na rzecz zrównoważonego rozwoju powinny być oparte na przejrzystej strukturze zarządzania, określającej programy i wskaźniki ich realizacji, a także akcentującej współpracę z lokalną społecznością. W biznesie taki system odnosić się może między innymi do aspektów bezpośrednich i pośrednich, związanych z wpływem produktu na środowisko. W samorządach wiąże się z innymi obszarami planowania — np. planowaniem przestrzennym, które z powodów środowiskowych i społecznych powinno uwzględnić większe zagęszczenie i wykorzystanie oraz rewaloryzację istniejących zasobów. Planowanie przestrzenne jest ściśle powiązane z organizacją systemu transportowego. Ich uzupełnieniem jest gospodarka komunalna, wykorzystująca rozwiązania dostosowane do lokalnych potrzeb i warunków, w tym usługi ekosystemów².

W teorii ekonomii koncepcja zrównoważonego (inaczej trwałego) rozwoju jest obrazowana **modelem trzech/czterech kapitałów** (kapitał gospodarczy, kapitał naturalny, kapitał lub kapitały ludzki i społeczny). Model czterech kapitałów zastosowany dla wyjaśnienia trwałego rozwoju zakłada, że rozwój (czyli zaspokajanie potrzeb i aspiracji człowieka) zachodzi dzięki różnorodnym usługom

¹ Papuziński/Problemy Ekorozwoju/Problems of Sustainable Development 1/2011, 107-116

² Wyzwania zrównoważonego rozwoju w Polsce, Fundacja Sędzimira, Kraków 2010

dostarczonym przez kapitał ludzki/społeczny, gospodarczy i naturalny. Zachowanie trwałości rozwoju wymaga, by zasoby kapitału, dzięki któremu potrzeby ludzkie są zaspakajane i wzrasta jakość życia, były utrzymywane na stałym poziomie lub też powiększały się w czasie. W ramach tego podejścia, zarówno naukowcy, jak i praktycy stają przed następującymi dylematami (Płoszaj 2007):

- na jakim poziomie zasób kapitału musi zostać zachowany,
- czy i do jakiego stopnia możemy zastąpić dany kapitał innym rodzajem kapitału,
- czy niektóre komponenty kapitału są niezastępowalne,
- czy istnieją takie elementy, które przyczyniają się do dobrobytu w unikalny sposób i nie mogą być zastąpione czymś innym.

W związku z tymi dylematami naukowcy wyróżniają dwie koncepcje trwałości rozwoju: silną i słabą (ang. *strong sustainability*, *weak sustainability*). Pierwsza koncepcja zakłada, że działalność człowieka nie może prowadzić do uszczuplenia kapitału naturalnego. Według drugiej konieczne jest tylko, aby całkowita suma zasobów była zachowana. Innymi słowy wyczerpywanie kapitału przyrodniczego może być zgodne z koncepcją słabej trwałości rozwoju tak długo, jak długo wyrównywane jest akumulacją pozostałych rodzajów kapitału (Żylicz 2004, s. 197).

Obowiązujące obecnie w Polsce prawo i dominujące doktryny z zakresu rozwoju regionalnego operują tzw. słabą koncepcją trwałego rozwoju.

Zgodnie z zapisami ustawy Prawo ochrony środowiska zrównoważony rozwój „to taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń.”

Ustawodawca wyróżnił więc trzy wymiary zrównoważonego rozwoju, tj.:

- gospodarczy,
- społeczny,
- środowiskowy,

oraz uwzględnił czynnik czasu, zakładając jednocześnie trwałość procesów przyrodniczych oraz trwałość rozwoju społeczno-gospodarczego.

Dopuszczył jednocześnie występowanie negatywnego oddziaływania na środowisko obligując korzystających ze środowiska do zapobiegania takiemu oddziaływaniu lub ponoszenia kosztów usunięcia skutków takiego zanieczyszczenia.

Aplikując te rozważania teoretyczne do praktyki niniejszego badania przyjęliśmy założenie, że analiza efektów wdrażania zasady zrównoważonego rozwoju skupi się na wpływie, który można określić jako pośredni. **Oznacza to, że poszczególnym osiom priorytetowym przyporządkowaliśmy (na podstawie zapisów programowych) jeden z głównych celów, tj.: gospodarczy, społeczny lub środowiskowy, a analizie wdrażania zasady zrównoważonego rozwoju poddaliśmy dwa pozostałe wymiary.** Przykładowo, w przypadku projektów wodno-ściekowych, których głównym celem jest zmniejszenie zanieczyszczenia wód (główny cel - środowiskowy), analiza wdrożenia zasady zrównoważonego rozwoju obejmie m.in. aspekt społeczny (np. poprawa jakości życia mieszkańców w wyniku poprawy

jakości wody pitnej i zwiększenia dostępu do sieci kanalizacyjnej i wodociągowe) i gospodarczy (np. wzrost potencjału osadniczego i inwestycyjnego wspartych gmin).

2.2 KONCEPCJA REALIZACJI BADANIA

Przystępując do Wspólnoty Europejskiej, Polska podpisała Traktat Akcesyjny, którego postanowienia nałożyły na nią szereg zobowiązań, między innymi w sektorze środowiska. Do najistotniejszych z nich należą wymogi w zakresie: ścieków, wody, odpadów, energii (ze źródeł odnawialnych i efektywności energetycznej), ochrony powietrza, hałasu oraz bioróżnorodności.

Z zapisów Traktatu wynika również konieczność dostosowania przepisów prawa polskiego do prawa unijnego w zakresie ochrony środowiska i ochrony przyrody. W związku z tym Polska zobowiązana jest do realizacji postanowień następujących szczegółowych dyrektyw Unii Europejskiej:

- Dyrektywa Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 r. dotycząca oczyszczania ścieków komunalnych;
- Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie Polityki wodnej;
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylająca niektóre dyrektywy;
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych zmieniająca i w następstwie uchylająca dyrektywy 2001/77/WE oraz 2003/30/WE;
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. sprawie jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy;
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2002/49/WE z dnia 25 czerwca 2002 r. odnosząca się do oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku;
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/14/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa;
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory.

Jednym z instrumentów finansowych wspomagających realizację wymogów dyrektyw Unii Europejskiej był Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2007-2013.

Głównym celem RPO WZ 2007-2013 był *rozwój województwa zmiernający do zwiększenia konkurencyjności gospodarki, spójności przestrzennej, społecznej oraz wzrostu poziomu życia mieszkańców*. Cel ten miał być osiągnięty poprzez realizację celów szczegółowych, którymi były: *wzrost innowacyjności i efektywności gospodarowania, poprawa atrakcyjności inwestycyjnej i spójności terytorialnej, a także poprawa warunków życia poprzez zachowanie i ochronę środowiska naturalnego oraz zwiększenie bazy społecznej województwa*.

Realizacja przedsięwzięć w ramach RPO WZ 2007-2013 powinna być zgodna z horyzontalną zasadą zrównoważonego rozwoju będącą wytyczną dla wdrażania RPO WZ 2007-2013. Efektem ekologicznym powinno być zachowanie i racjonalne, efektywne wykorzystanie zasobów i walorów środowiska przyrodniczego dla przyszłych pokoleń oraz właściwe funkcjonowanie ekosystemów przyrodniczych województwa. Ponadto realizacja celów przyjętych w programie powinna umożliwić osiągnięcie

standardów określonych dyrektywami Unii Europejskiej (zgodnie z zapisami RPO WZ 2007-2013, projekty współfinansowane w ramach programu operacyjnego będą w pełni zgodne z postanowieniami dyrektyw m.in: siedliskowej i ptasiej).

2.3 CEL I ZAKRES BADANIA

Celem badania była ocena stopnia wypełnienia zobowiązań wynikających z zapisów dyrektyw Unii Europejskiej dotyczących zrównoważonego rozwoju.

Cele szczegółowe badania:

1. Ocena wpływu RPO WZ 2007-2013 na realizację wymogów dyrektyw Unii Europejskiej w obszarze zrównoważonego rozwoju.
2. Identyfikacja problemów i zagrożeń w realizacji wymogów dyrektyw Unii Europejskiej w ramach RPO WZ 2007-2013.
3. Identyfikacja przykładów dobrych praktyk związanych z realizacją zasady zrównoważonego rozwoju.
4. Identyfikacja kierunków wsparcia zasady zrównoważonego rozwoju w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020.

Badanie objęło swoim zasięgiem wszystkie projekty, które otrzymały dofinansowanie w ramach RPO WZ 2007-2013 oraz wszystkie projekty, które znalazły się na liście rezerwowej w ramach RPO WZ 2007-2013 od początku realizacji programu do momentu rozpoczęcia badania.

2.4 METODYKA BADANIA

DESK RESEARCH – ANALIZA DANYCH ZASTANYCH

Badaniem objęte zostały wszystkie 1695 projektów, dla których podpisano umowy w ramach osi priorytetowych I-VII, a także przeanalizowano bazę danych KSI. Szczegółowy rozkład podpisanych umów zawiera tabela nr 1.

TABELA 1. ROZKŁAD UMÓW Z PODZIAŁEM NA OSIE

Oś/działanie RPO WZ 2007-2013	Liczba podpisanych umów
RPZP.01.00.00	1066
RPZP.02.00.00	138
RPZP.03.00.00	33
RPZP.04.00.00	154
RPZP.05.00.00	121
RPZP.06.00.00	116
RPZP.07.00.00	67
RAZEM	1695

Źródło: Opracowanie własne na podstawie RPO WZ 2007-2013

Dodatkowo w ramach badania przeanalizowano dane i dokumentację 187 projektów wybranych spośród wszystkich realizowanych projektów w ramach osi I-VII. Projekty były typowane parami tzn. pary projektów dobierano typami realizowanych działań, przy czym wybierano projekty o skrajnych

wartościach otrzymanych punktów podczas naborów (najniżej i najwyżej punktowane). Analizie poddano wybrane wnioski o dofinansowanie oraz studia wykonalności oraz karty oceny wniosków dla projektów wytypowanych do studiów przypadku. Dodatkowo przeanalizowano dokumenty programowe RPO WZ 2007-2013, dokumenty strategiczne szczebla wojewódzkiego, krajowego i unijnego, ekspertyzy w zakresie zrównoważonego rozwoju potencjału oraz opracowania dotyczące szeroko pojętej ekoinnowacyjności.

CATI – TELEFONICZNY WYWIAD WSPOMAGANY INTERNETOWO

Ankiety telefoniczne CATI zostały skierowane do grupy beneficjentów RPO WZ 2007-2013, którzy uzyskali wsparcie, jak również do grupy projektów znajdujących się na liście rezerwowej. Podczas ustalenia wielkości próby badawczej przyjęto 95% poziom ufności oraz błąd maksymalny na poziomie 3%. Dla takich warunków wielkość próby wyniosła 314 respondentów wśród beneficjentów RPO WZ 2007-2013 oraz 106 respondentów, którzy znaleźli się na liście rezerwowej. Szczegółowy rozkład próby przedstawia szczegółowy rozkład próby przedstawiony w tabeli:

TABELA 2. ROZKŁAD PRÓBY W GRUPIE BENEFICJENTÓW PROGRAMU RPO WZ 2007-2013

Oś/działanie RPO WZ 2007-2013	Liczebność wśród beneficjentów	Liczebność próby wśród rezerwowych
RPZP.01.00.00	198	91
RPZP.02.00.00	26	1
RPZP.03.00.00	6	0
RPZP.04.00.00	29	1
RPZP.05.00.00	22	7
RPZP.06.00.00	21	2
RPZP.07.00.00	12	4
RAZEM	314	106

Źródło: Opracowanie własne na podstawie RPO WZ 2007-2013

INDYWIDUALNY WYWIAD POGŁĘBIONY (TELEPHONE INDIVIDUAL DEPTH INTERVIEW)

Indywidualne wywiady pogłębione zostały przeprowadzone z przedstawicielami Zamawiającego, którzy z uwagi na kompetencje będą mogli podzielić się opinią na temat stopnia wdrażania zasady zrównoważonego rozwoju w ramach realizowanych dotychczas działań/projektów w poszczególnych osiach priorytetowych RPO WZ 2007-2013; w następującej liczbie:

- Oś priorytetowa 1. Gospodarka-Innowacje-Technologie,
- Oś priorytetowa 2. Rozwój infrastruktury transportowej i energetycznej,
- Oś priorytetowa 3. Rozwój społeczeństwa informacyjnego,
- Oś priorytetowa 4. Infrastruktura ochrony środowiska,
- Oś priorytetowa 5. Turystyka, kultura i rewitalizacja,
- Oś priorytetowa 6. Rozwoju funkcji metropolitalnych,
- Oś priorytetowa 7. Rozwój infrastruktury społecznej i ochrony zdrowia.

Do studium przypadku wytypowano 11 najciekawszych i najlepiej wpisujących się w realizację zasady zrównoważonego rozwoju projektów, dla osi I (2 SP), osi II (2 SP), osi IV (3 SP), osi V (2 SP) oraz osi VI (2 SP).. Opis szczegółowy SP zawiera załącznik nr 1.

Dodatkowo w ramach badania dokonano analizy zgodności realizowanych przedsięwzięć z celami wyznaczonymi w dokumentach strategicznych w oparciu o matrycę przystawalności, założeń polityki klimatycznej w oparciu o wskaźniki OECD – Rio Markers oraz dokonano analizy eksperckiej oraz przeprowadzono warsztat, w ramach którego omówiono otrzymane wyniki.

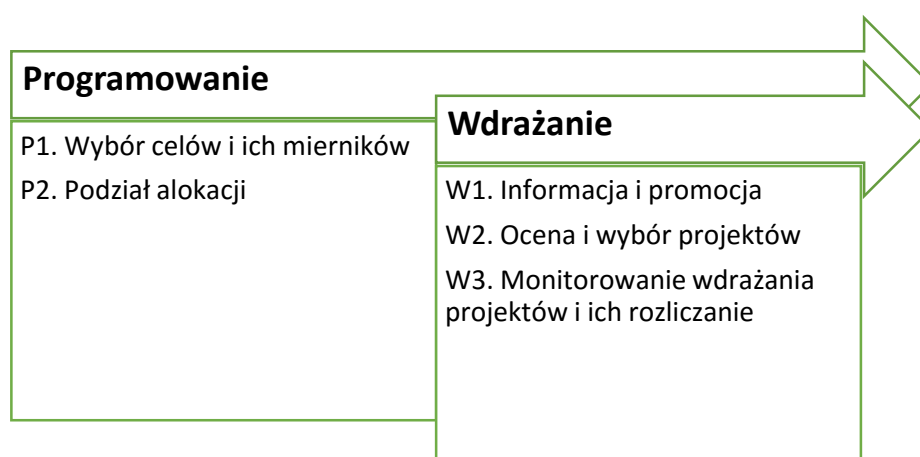
3. OCENA SYSTEMU RPO WZ 2007-2013 W KONTEKŚCIE REALIZACJI ZASADY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

3.1 PRZYJĘTE ZAŁOŻENIA

Analizując sposób realizacji zasady zrównoważonego rozwoju w ramach RPO WZ 2007-2013 należy podkreślić, że efekty w tym zakresie zależą od wielu czynników, na których część wpływ miały decyzje i rozwiązania przyjęte w ramach systemu wdrażania RPO WZ 2007-2013 oraz pozostałych, zewnętrznych w stosunku do instytucji programujących i wdrażających (jak np.: koniunktura gospodarcza, dotychczasowy stan infrastruktury, wymogi prawa, poziom rozwoju polskich przedsiębiorstw, świadomość ekologiczna, etc.). W związku z brakiem lub niewielką możliwością wpływu na czynniki zewnętrzne, **analiza została ograniczona do elementów leżących w gestii instytucji systemu RPO WZ 2007-2013**, tj. przede wszystkim procesu programowania oraz wdrażania.

Na **etapie programowania** można wyróżnić dwie główne decyzje, które miały znaczący wpływ na realizację zasady zrównoważonego rozwoju, tj.: wybór celów i ich mierników (wskaźników) oraz podział alokacji. Na **etapie wdrażania** można zaś wskazać trzy główne procesy operacjonalizujące strategię realizacji zasady zrównoważonego rozwoju, czyli procesy: informacji i promocji, oceny i wyboru projektów, monitorowania wdrażania projektów oraz ich rozliczania.

RYSUNEK 1. PROCESY NA ETAPIE PROGRAMOWANIA I WDRAŻANIA MAJĄCE POTENCJALNIE NAJWIĘKSZY WPŁYW NA SPOSÓB REALIZACJI ZASADY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU W RAMACH RPO WZ 2007-2013

Źródło: Opracowanie własne

Ocena sposobu wdrożenia zasady zrównoważonego rozwoju wymaga również przyjęcia jego definicji. Opis przedmiotu niniejszego zamówienia przyjął następującą definicję: *zrównoważony rozwój to dążenie do synergii celów gospodarczych, społecznych i ochrony środowiska.*

Zgodnie z zapisami ustawy Prawo ochrony środowiska ustawodawca dopuścił występowanie negatywnego oddziaływania na środowisko obciążających korzystających ze środowiska do zapobiegania takiemu oddziaływaniu lub ponoszenia kosztów usunięcia skutków takiego zanieczyszczenia.

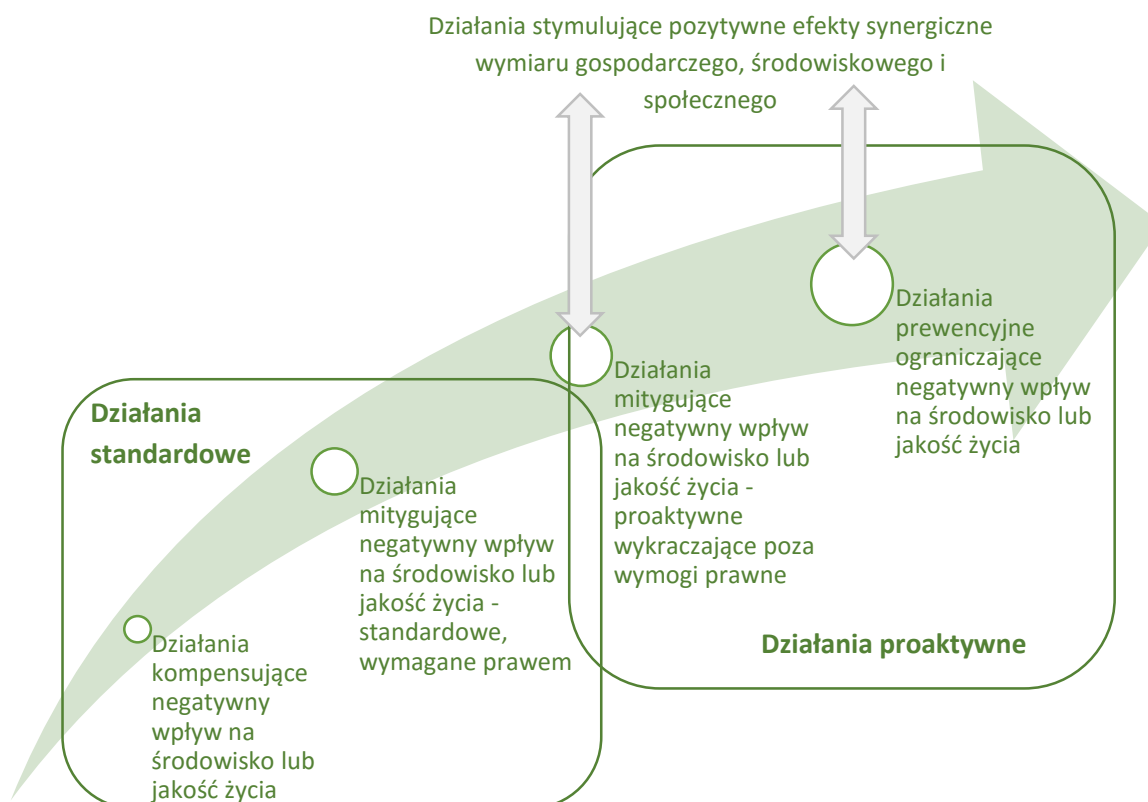
Jak widać z powyższego, obowiązująca w Polsce koncepcja zrównoważonego rozwoju dopuszcza uszczuplenie kapitału naturalnego w sytuacji kumulacji pozostałych zasobów (gospodarczych lub społecznych). Zależność tę można odwrócić i generalizować na wszystkie typy zasobów – możliwe jest uszczuplenie któregoś z zasobów (gospodarczego, społecznego, naturalnego) w sytuacji akumulacji pozostałych.

Sposób realizacji zasady zrównoważonego rozwoju w takim ujęciu koncepcyjnym może przyjmować szerokie spektrum:

- od **dopuszczenia szkody** (uszcupienia jednego z zasobów) przy założeniu podjęcia działań kompensacyjnych,
- poprzez **ograniczenie szkody** (działania mitygujące),
- aż do **zapobiegania powstaniu szkody** w postaci działań prewencyjnych.

Sposoby realizacji zasady zrównoważonego rozwoju oraz odpowiadające im kategorie analityczne w postaci stopnia realizacji zasady zostały zaprezentowane na rysunku poniżej.

RYSUNEK 2. MOŻLIWE SPOSOBY I STOPNIE REALIZACJI ZASADY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeglądu literatury

W związku z powyższym, na potrzeby niniejszej analizy przyjęliśmy następujące stopnie realizacji zasady zrównoważonego rozwoju:

1. jako najniższy stopień realizacji zasady zrównoważonego rozwoju wskazano postawę tzw. standardu minimum, czyli przyjęcie konieczności wyrządzenia szkody i podjęcie **działań kompensacyjnych**;
2. wyższym stopniem jest podjęcie **działań mitygacyjnych** (ograniczających negatywny wpływ) **wymaganych prawem** lub dobrym zwyczajem;
3. kolejnym stopniem jest podejmowanie **działań mitygacyjnych wykraczających poza standard minimum** wymagany przez obowiązujące prawo lub dobry obyczaj;
4. najwyższym zaś stopniem realizacji zasady zrównoważonego rozwoju jest proaktywna postawa zakładająca podejmowanie **działań prewencyjnych** (zapobiegających powstaniu szkody).

Warto jeszcze wskazać, że realizacja zasady zrównoważonego rozwoju **dodatkowo może stymulować powstawanie efektów synergicznych w ramach trzech wymiarów zrównoważonego rozwoju**, czyli efektów gospodarczych, społecznych i środowiskowych.

Każdy z elementów podlegających ocenie, zarówno na etapie programowania (dobór celów, podział alokacji, określenie zakresu wsparcia), jak również na etapie wdrażania (działania informacyjno-promocyjne, ocena i wybór projektów, proces monitorowania i rozliczania projektów), zostanie przeanalizowany zgodnie z opisanymi powyżej stopniami realizacji zasady zrównoważonego rozwoju.

Ze względu na przyjętą w opisie przedmiotu zamówienia definicję zasady zrównoważonego rozwoju (*zrównoważony rozwój to dążenie do synergii celów gospodarczych, społecznych i ochrony środowiska*) **dwa pierwsze stopnie realizacji zasady, czyli działania kompensacyjne oraz mitygacyjne wymagane prawem** (jako podejście bierne, zakładające wyłącznie spełnienie wymogów prawnych) **zostały uznane za niewystarczające**, a **dwa kolejne, czyli działania mitygacyjne wykraczające poza standard minimum oraz działania prewencyjne** (jako działania proaktywne, zakładające dążenie do osiągnięcia efektów synergicznych) za **pozytywne**.

3.2 OCENA STOPNIA REALIZACJI ZASADY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU NA ETAPIE PROGRAMOWANIA RPO WZ 2007-2013

WYBÓR CELÓW I ICH MIERNIKÓW A REALIZACJA ZASADY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Zapisy celów RPO WZ 2007-2013 wskazują na stosunkowo duży nacisk na kwestie związane z rozwojem gospodarczo-społecznym. Głównym celem RPO WZ 2007-2013 jest rozwój województwa *zmierzający do zwiększenia konkurencyjności gospodarki, spójności przestrzennej, społecznej oraz wzrostu poziomu życia mieszkańców*.

Z przytoczonych zapisów celu głównego RPO WZ 2007-2013 wynika, że przede wszystkim został podkreślony wymiar gospodarczy rozwoju, a konkurencyjność gospodarki została wymieniona na pierwszym miejscu. Również wymiar społeczny znalazł swoje odzwierciedlenie w celu głównym w zapisie o spójności społecznej. Wzrost poziomu życia mieszkańców zaś scala obydwie wymiary. W celu głównym natomiast nie został uwzględniony wprost wymiar środowiskowy zasady zrównoważonego rozwoju. Można domniemywać, że jest on uwzględniony w zapisie o wzroście poziomu życia mieszkańców oraz pośrednio w spójności przestrzennej.

Cel główny RPO WZ 2007-2013 miał być osiągnięty poprzez realizację następujących celów szczegółowych:

- *wzrost innowacyjności i efektywności gospodarowania,*
- *poprawę atrakcyjności inwestycyjnej i spójności terytorialnej,*

- *poprawę warunków życia poprzez zachowanie i ochronę środowiska naturalnego oraz zwiększenie bazy społecznej województwa.*

Dwa pierwsze z celów szczegółowych odnoszą się w sposób bezpośredni do wymiaru gospodarczego, natomiast ostatni z celów obejmuje wymiar środowiskowy oraz społeczny. Można więc powiedzieć, że **cele programu uwzględniają zasadę zrównoważonego rozwoju.**

Cele programu są następnie uszczegóławiane na poziomie celów osi priorytetowych. Co ciekawe, analiza dosłownych zapisów celów poszczególnych osi priorytetowych wskazuje na przewagę celów społecznych (oś 2, 3, 4, 5, 6, 7). Cele gospodarcze zostały wprost zapisane w osiach: 1, 2, 5, 6. Natomiast cele środowiskowe w osiach: 4 i 6. Podsumowanie analizy sformułowań celów explicite znajduje się w tabeli na następnej stronie.

TABELA 3. ZAKŁADANY WPŁYW OSI PRIORYTETOWYCH NA ZASÓB KAPITAŁÓW: GOSPODARCZEGO, SPOŁECZNEGO, ŚRODOWISKOWEGO

Osie priorytetowe	Cele osi priorytetowych	Wymiar gospodarczy	Wymiar społeczny	Wymiar środowiskowy
1. Gospodarka-Innowacje-Technologie	Podniesienie poziomu konkurencyjności i innowacyjności gospodarki regionu poprzez: <ul style="list-style-type: none"> wzrost poziomu inwestycji w sektorze MSP, wzrost atrakcyjności inwestycyjnej regionu, rozwój sieci powiązań kooperacyjnych sektora przedsiębiorstw, edukacji i nauki, badań i rozwoju. 	bepośredni pozytywny		
2. Rozwój infrastruktury transportowej i energetycznej	Rozwój społeczno-gospodarczy poprzez: <ul style="list-style-type: none"> wzrost dostępności komunikacyjnej regionu, rozwój i podniesienie jakości transportu publicznego, wzrost dostępności do infrastruktury elektrycznej i gazowej na obszarach deficytowych. 	bepośredni pozytywny	bepośredni pozytywny (jakość transportu, dostępność)	
3. Rozwój społeczeństwa informacyjnego	<ul style="list-style-type: none"> prawidłowy rozwój społeczeństwa informacyjnego poprzez powszechność oraz dostępność do jego usług, stworzenie dostępu do usług informacyjnych oraz rozwój infrastruktury komunikacji elektronicznej, rozwój e-usług. 		bepośredni pozytywny	
4. Infrastruktura ochrony środowiska	Poprawa stanu środowiska naturalnego poprzez: <ul style="list-style-type: none"> ograniczenie ilości zanieczyszczeń emitowanych do powietrza, wód i gleby, poprawa jakości wody pitnej dostarczanej mieszkańcom, usprawnienie systemu gospodarki odpadami, czynna ochrona przyrody, wzrost wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych, poprawa stanu bezpieczeństwa przeciwpowodziowego, przeciwpożarowego i ochrony przed skutkami nadzwyczajnych zagrożeń środowiska. 		bepośredni pozytywny (jakość wody pitnej, bezpieczeństwo przeciwpowodziowe)	bepośredni pozytywny
5. Turystyka, kultura i rewitalizacja	Podniesienie atrakcyjności województwa poprzez: <ul style="list-style-type: none"> stworzenie i rozwój regionalnych i ponadregionalnych produktów turystycznych wpływających na wydłużenie sezonu turystycznego, wzrost atrakcyjności turystycznej i kulturalnej regionu, rewitalizacja i pobudzenie gospodarcze obszarów problemowych. 	bepośredni pozytywny (turystyka)	bepośredni pozytywny (rewitalizacja, ścieżki rowerowe, kultura)	bepośredni pozytywny (dziedzictwo przyrodnicze)
6. Rozwoju funkcji metropolitalnych	Budowanie potencjału rozwojowego Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego: <ul style="list-style-type: none"> rozwijanie efektywnego, atrakcyjnego i przyjaznego dla środowiska transportu publicznego, rewitalizacja i racjonalne zagospodarowanie obiektów i obszarów o znaczeniu metropolitalnym, wzrost atrakcyjności turystycznej i kulturalnej Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego. 	bepośredni pozytywny (atrakcyjność SOM)	bepośredni pozytywny (rewitalizacja)	bepośredni pozytywny (przyjazny dla środowiska transport publiczny)
7. Rozwój infrastruktury społecznej i ochrony zdrowia	Poprawa jakości i dostępności do infrastruktury edukacyjnej, sportowej, ochrony zdrowia oraz infrastruktury rynku pracy dla osób niepełnosprawnych. Cele szczegółowe: <ul style="list-style-type: none"> podniesienie jakości infrastruktury edukacji, podniesienie jakości i rozwój bazy sportowej, poprawa jakości i dostępności placówek ochrony zdrowia, poprawa jakości i dostępności infrastruktury rynku pracy osób niepełnosprawnych. 		bepośredni pozytywny	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie RPO WZ 2007-2013

Przewaga celów społecznych jest zgodna z podejściem, które zostało wypracowane przed okresem finansowania 2007-2013. Zgodnie z tym podejściem wszelkie działania polityczne poprzez wydatkowanie środków publicznych (wkład) powinny prowadzić do rezultatów nakierowanych na poprawę dobrobytu społeczeństwa³. Pozytywnie należy ocenić również fakt łączenia kilku celów w jednej osi priorytetowej, jak np. w przypadku 2. osi, w której zakłada się przede wszystkim zwiększenie dostępności komunikacyjnej regionu (cel gospodarczy), ale podkreśla również znaczenie poprawy jakości transportu publicznego (cel społeczny).

Cele są następnie mierzone za pomocą wskaźników. O ile ocena określonych w RPO WZ 2007-2013 celów pod kątem realizacji zasady zrównoważonego rozwoju pozostaje oceną deklaracji programujących, o tyle analiza wskaźników zastosowanych w programie może w sposób bardziej przybliżony wykazać, jakie było rzeczywiste zaangażowanie programujących w stosowanie tej zasady.

Analiza wskaźników celu głównego i celów szczegółowych wskazała na brak odzwierciedlenia zapisów o zrównoważonym rozwoju deklarowanych na poziomie celów we wskaźnikach. Na poziomie rezultatów nie sformułowano w ogóle wskaźnika dla celu 3, tj. *poprawy warunków życia poprzez zachowanie i ochronę środowiska naturalnego oraz zwiększenie bazy społecznej województwa*. Na poziomie oddziaływania zastosowano wskaźnik *Przeciętne trwanie życia*. Wskaźnik ten jest dobrze dobranym miernikiem (dla poziomu celów dokumentu programowego) wymiaru społecznego. Brakuje natomiast uwzględnienia wymiaru środowiskowego - mimo deklaracji o istotności tego wymiaru pojawiających się w zapisach programu⁴. Może wynikać to z:

- obaw przed zobowiązaniem się programujących do realizacji celów, które mogą być trudne do osiągnięcia;
- lub trudności metodologicznych, a następnie interpretacyjnych, jak również obciążeń związanych z pozyskaniem wskaźników obrazujących rzeczywisty wpływ (netto) programu na środowisko (np. wskaźnik dotyczący zużycia energii, który pozwalałby w rozsądny sposób kontrolować wpływ RPO WZ 2007-2013 na energochłonność działań, mógłby okazać się trudny do zinterpretowania i kontrowersyjny marketingowo - pokazywałby wzrost zużycia energii w wyniku realizacji programu i pozostawiony bez komentarza wyjaśniającego, że wzrost byłby w rzeczywistości wyższy bez programu oraz, że zostały osiągnięte inne cele, byłby odbierany negatywnie).

Na poziomie wskaźników dla celów poszczególnych osi priorytetowych sytuacja wygląda podobnie – poza 1. Osią, w której znalazł się wskaźnik *Liczba projektów z zakresu wsparcia na rzecz MSP w zakresie promocji produktów i procesów przyjaznych dla środowiska*, nie zostały określone wskaźniki realizacji zasady zrównoważonego rozwoju.

Przy analizie stopnia uwzględnienia zasady zrównoważonego rozwoju na poziomie wskaźników osi priorytetowych przyjęto założenie, że za wskaźniki zasady zrównoważonego rozwoju nie uznaje się wskaźników, które odzwierciedlają cel danej osi priorytetowej. Przykładowo, jeśli jednym z celów 3. osi priorytetowej jest zwiększenie dostępności do sieci szerokopasmowej, to wskaźnik *Liczba osób, które uzyskały dostęp do szerokopasmowego internetu* nie jest wskaźnikiem realizacji zasady zrównoważonego rozwoju.

³ *Outcome Indicators And Targets. Towards a New System of Monitoring and Evaluation in EU Cohesion Policy. Revised version.* High Level Group Reflecting on Future Cohesion Policy, June 2011.

⁴ Przykładowo w opisie osi dotyczącej pomocy technicznej znajduje się zapis: Będą to głównie szkolenia i akcje promocyjne nt. zasad zrównoważonego rozwoju ze szczególnym uwzględnieniem jego środowiskowego wymiaru.

Co ciekawe – w pogłębionej analizie wniosków o dofinansowanie (patrz rozdział 5) 1. oś została wskazana również jako jedyna oś priorytetowa, w której wysokie oceny projektów w procedurze konkursowej korelowały z wysokim stopniem uwzględnienia zasady zrównoważonego rozwoju w jej wymiarze środowiskowym, mimo podobnego dla wszystkich osi (realizacja polityk horyzontalnych jako jedno z punktowanych⁵ kryteriów merytoryczno-technicznych) sposobu uwzględnienia zasady zrównoważonego rozwoju w samych kryteriach wyboru projektów do dofinansowania. Może to wskazywać na wpływ zastosowania wskaźnika na wyższe oceny w czasie oceny konkursowej lub wysoką innowacyjność i lepsze przygotowanie projektów uwzględniających komponent środowiskowy.

W tym miejscu warto również zauważyć, że w samym programie zasada zrównoważonego rozwoju, pomimo jej kilkukrotnego przywołania, nie została wprost zdefiniowana. Jak wykazała dalsza analiza (patrz rozdział 5) brak definicji i jej zoperacjonalizowania na poziomie poszczególnych osi priorytetowych skutkowało bardzo różnym podejściem do jej uwzględnienia w projekcie i opisanie we wniosku o dofinansowanie – często niewystarczającym. Duża część beneficjentów powoływała się na brak istotnych niekorzystnych oddziaływań na środowisko jako na wypełnienie zasad polityki horyzontalnej. W przypadku niektórych beneficjentów nie tylko były to niewystarczające opisy, ale wręcz błędne stwierdzenia – przykładowo niektórzy wnioskodawcy 1. osi priorytetowej stwierdzali brak niekorzystnych oddziaływań na środowisko przy zakładanym zwiększeniu produkcji, które naturalnie implikują wzrost zapotrzebowania na materiały, zasoby i energię, jak również przyszły wzrost liczby odpadów.

PODZIAŁ ALOKACJI W KONTEKŚCIE REALIZACJI ZASADY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Oceny podziału alokacji w kontekście realizacji zasady zrównoważonego rozwoju nie można dokonać w sposób jednoznaczny ze względu na specyfikę tej zasady, czyli jej horyzontalny charakter.

Przyjęto więc założenie, że ocena ta będzie podzielona na etapy. Po pierwsze, przyporządkowaliśmy cele poszczególnych osi priorytetowych, niekiedy działań, do rodzaju zasobów, tj.: gospodarczych, społecznych i środowiskowych tak, aby zidentyfikować obszary niższej alokacji środków, które następnie powinny być przedmiotem szczególnej troski w zakresie realizacji zasady zrównoważonego rozwoju, zwłaszcza na etapie wyboru, a następnie realizacji projektów i trwałości ich produktów (np. działania bieżące wybudowanej/zmodernizowanej oczyszczalni ścieków).

W tabeli 4 i na wykresie 1 przedstawiono takie uproszczone przyporządkowanie.

TABELA 4. UPROSZCZONE PRZYPORZĄDKOWANIE OSI LUB DZIAŁAŃ DO RODZAJÓW ZASOBÓW

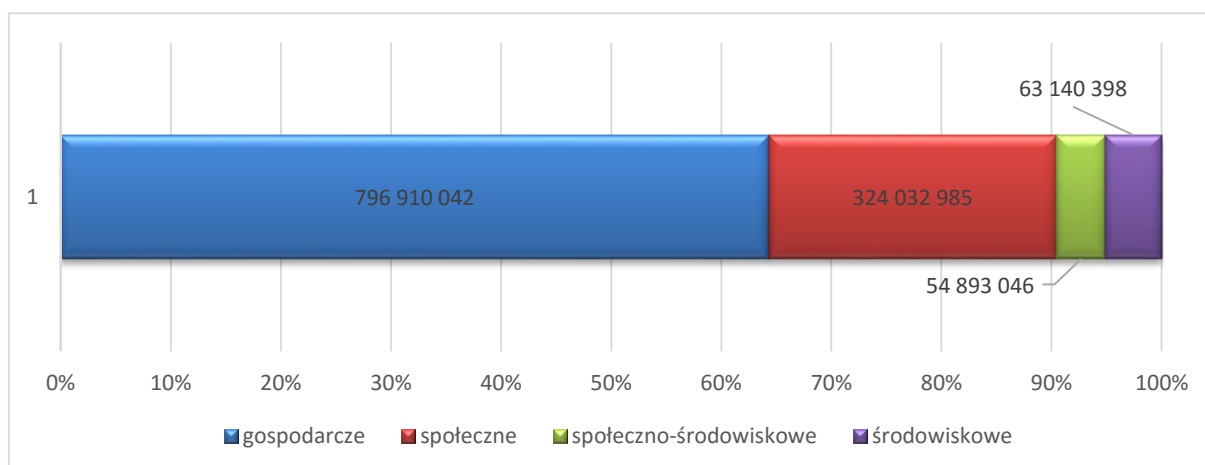
Oś / Działanie	Zasób	Ogółem	Środki publiczne	Środki UE
I	gospodarczy	453 459 712	347 843 222	250 753 899
II (z wyj. 2.1.6)	gospodarczy	349 950 932	342 830 508	217 496 045
2.1.6	społeczno- środowiskowy	9 225 395	9 225 395	7 663 535
III	społeczny	55 826 667	55 826 667	41 870 000
IV (z wyj. 4.5.2)	środowiskowy	81 421 914	62 011 898	49 473 937

⁵ Różnice występowały tylko w zakresie wagi tego kryterium w danej osi priorytetowej.

Oś / Działanie	Zasób	Ogółem	Środki publiczne	Środki UE
4.5.2	społeczny	15 954 991	15 954 991	11 806 063
5.1	gospodarczy	64 507 423	64 507 423	31 965 130
5.2	społeczny	22 874 392	22 874 392	17 155 794
5.3	społeczno- środowiskowy	7 864 533	7 864 533	5 898 400
5.4	środowiskowy	1 128 500	1 128 500	808 500
5.5	społeczny	30 784 719	28 794 365	19 107 831
6.1	gospodarczy	41 728 888	41 728 889	21 447 449
6.2	społeczny	53 748 040	53 748 040	39 681 139
6.3	społeczno- środowiskowy	7 100 589	7 100 589	5 325 442
6.4	społeczno- środowiskowy	30 702 529	30 702 529	26 097 150
6.5	społeczny	3 375 000	3 375 000	1 375 000
6.6	społeczny	36 598 643	34 301 434	22 854 565
VII	społeczny	110 204 597	109 158 096	58 480 000

Źródło: Opracowanie własne na podstawie URPO WZ 2007-2013

WYKRES 1. UPROSZCZONY PODZIAŁ ALOKACJI NA POSZCZEGÓLNE RODZAJE ZASOBÓW

Źródło: Opracowanie własne na podstawie URPO WZ 2007-2013

Taka uproszczona analiza wskazuje, że prymat celów społecznych nad gospodarczymi nie ma odzwierciedlenia w wysokości alokowanych środków. Jeśli weźmie się jednak pod uwagę specyfikę poszczególnych rodzajów projektów – duże infrastrukturalne nakierowane na cele gospodarcze, mniejsze infrastrukturalne lub miękkie nakierowane na cele społeczne, sytuacja ta nie jest niczym zaskakującym. Jednak w kontekście realizacji zasady zrównoważonego rozwoju prowadzi do ważnego

wniosku – **wymiar społeczny, a zwłaszcza środowiskowy, ze względu na niższe alokacje środków, powinny być obszarami, które powinny być kompensowane w szczególny sposób.** Stąd też w ocenie procesów na etapie wdrażania analiza została skoncentrowana na wymiarze środowiskowym i społecznym.

3.3 OCENA STOPNIA REALIZACJI ZASADY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU NA ETAPIE WDRAŻANIA RPO WZ 2007-2013

OCENA DZIAŁAŃ INFORMACYJNO-PROMOCYJNYCH

Faktyczne efekty realizacji zasady zrównoważonego rozwoju zależą de facto od sposobu ich wdrażania, tj. rozwiązań przyjętych na poziomie: działań informacyjnych, trybu wyboru projektów, sposobu monitorowania i rozliczania projektów. Znalazło to odzwierciedlenie w zapisach programu, który zakłada „powszechność zastosowania zasad zrównoważonego rozwoju i ładu przestrzennego do wszystkich osi priorytetowych jako wytycznych do ich wdrażania. W szczególności tam, gdzie to ma zastosowanie, przy przygotowywaniu /wyborze/ wdrażaniu projektów należy wziąć pod uwagę racjonalne i efektywne wykorzystanie energii oraz źródła energii odnawialnej (np. użycie biogazu z oczyszczalni ścieków, składowisk odpadów; spalanie odpadów komunalnych w elektrociepłowniach). Zasada ta będzie zastosowana horyzontalnie we wszystkich odpowiednich priorytetach RPO WZ 2007-2013.”

IZ RPO WZ podjęła działania informacyjno-promocyjne mające na celu wyjaśnienie potencjalnym beneficjentom, czym zasada zrównoważonego rozwoju jest i jak powinna być wdrażania. IZ zleciła przygotowanie *Poradnika dobrych praktyk w zakresie zrównoważonego rozwoju*. Inicjatywę tę należy ocenić pozytywnie. Trudno ocenić rzeczywisty wpływ Poradnika na realizację zasady zrównoważonego rozwoju. Warto jednak rozwijać tę inicjatywę jako jeden z elementów kompleksowego systemu wspierania realizacji zasady zrównoważonego rozwoju.

OCENA PROCESU OCENY I WYBORU PROJEKTÓW DO DOFINANSOWANIA

W powszechnej opinii proces oceny i wyboru projektów może mieć potencjalnie największy wpływ na realizację zasady zrównoważonego rozwoju.

W procesie tym kluczowymi ze względu na realizację zasady zrównoważonego rozwoju elementami mogą być:

- tryb wyboru,
- tryb oceny,
- kryteria,
- sposób punktacji kryteriów (zero-jedynkowy, wagowy, przedziałowy),
- waga punktów w ogóle punktów,
- rozumienie zasady przez przygotowujących projekty,
- rozumienie zasady przez oceniających.

Zarówno w trybie konkursowym, jak i pozakonkursowym, możliwe jest uwzględnienie zasady zrównoważonego rozwoju. Różne są natomiast mechanizmy jej promowania – w pierwszym trybie mechanizmem możliwym do zastosowania są kryteria wyboru projektów, podczas gdy w trybie pozakonkursowym największy wpływ na rzeczywiste zastosowanie zasady może mieć świadomość i determinacja Zarządu Województwa.

Również tryb oceny wniosków może pośrednio mieć znaczenie dla stopnia realizacji zasady zrównoważonego rozwoju. Wydaje się, że trudniejsza jest ocena potencjalnego wpływu na zrównoważony rozwój w przypadku bardziej sparametryzowanej indywidualnej oceny eksperckiej niż w przypadku oceny panelowej, podczas której można pogłębić ten aspekt i odnosić się projektu jako całości. Analiza ekspercka wniosków o dofinansowanie przeprowadzona w ramach niniejszego badania wykazała, że wnioskodawcy często opisywali sposób wdrażania zasady zrównoważonego rozwoju w innych niż przeznaczony do tego punkt wniosku dot. polityk horyzontalnych.

Kolejnym elementem systemu wyboru projektów, który ma niebagatelne znaczenie na realizację zasady zrównoważonego rozwoju jest konstrukcja kryteriów wyboru projektów. W ramach RPO WZ 2007-2013 przyjęto następujące rozwiązanie:

- dopuszczające kryterium formalne *Zgodność projektu z politykami horyzontalnymi UE* miało na celu zapewnienie przyjęcia do dofinansowania projektów spełniających choć w stopniu minimalnym zasadę zrównoważonego rozwoju,
- punktowane kryterium merytoryczno-techniczne (odnoszące się wprost do zasady zrównoważonego rozwoju) *Realizacja polityk horyzontalnych* miało zaś spowodować przyjęcie przez wnioskodawców bardziej aktywnego podejścia do realizacji zasady zrównoważonego rozwoju.

Przedstawiciele IZ RPO WZ wskazywali również na uwzględnienie zasady zrównoważonego rozwoju w wielu innych kryteriach wyboru projektów, jak np. w przypadku Działania 4.2: efektywność ekonomiczna projektu, optymalizacja wariantu projektu, bezpieczeństwo użytkowników czy oszczędność zasobów. Takie podejście, pozwalające na kompleksowe uwzględnienie zasady zrównoważonego rozwoju na poziomie działań, należy ocenić pozytywnie.

Jak wykazała pogłębiona analiza wniosków o dofinansowanie (rozdział 5) oraz punktacji konkursowej rzeczywisty wpływ kryterium merytorycznego odnoszącego się bezpośrednio do zasady zrównoważonego rozwoju na ostateczny wybór projektów był znikomy. W praktyce okazało się, że poza 1. osią, punkty przyznawane za realizację zasady zrównoważonego rozwoju nie wpłynęły na ocenę projektów. Wniosek taki nie dziwi w kontekście wagi punktowej omawianego kryterium – przyjmował on wartości od 0 do 4 na 60 do 100 pkt. Kryterium to stanowiło więc od ok. 4 do 7% ogólnej punktacji konkursowej możliwej do zdobycia przez projekty.

W związku z powyższym, można powiedzieć, że kryterium to, jedyne odnoszące się wprost do realizacji zasady zrównoważonego rozwoju, pełniło raczej funkcję stymulującą niż selekcyjną. Takie podejście jest zasadne, jeśli weźmie się pod uwagę, że główną funkcją kryteriów wyboru projektów jest wskazanie takich projektów, które zapewniają realizację głównych celów danej osi w możliwie najwyższym stopniu, przy jednoczesnej maksymalizacji celów horyzontalnych. Wyższa waga zasady zrównoważonego rozwoju musiałaby mieć odzwierciedlenie w celach danej osi priorytetowej.

W instrukcji wypełniania wniosku o dofinansowanie nie opisano przykładów możliwych sposobów realizacji zasady zrównoważonego rozwoju. Przykłady takie zostały podane w innych dokumentach stanowiących integralną część dokumentacji konkursowej, tj. *Poradniku dobrych praktyk w zakresie zrównoważonego rozwoju* czy *Przewodniku po ocenie oddziaływania na środowisko*. Podkreślenia wymaga fakt, że przykłady prezentowane w obydwu dokumentach wykraczały poza wymogi prawodawstwa krajowego. Jak pokazały dalsze analizy (rozdział 5) beneficjenci skorzystali z inspiracji w różnym stopniu. W większości przypadków, prawdopodobnie wpływ na to miały czynniki związane

z optymalizacją kosztów projektów i procesem zarządzania i ich implementacji (zasoby kadrowe), ale być może w przypadku części beneficjentów zabrakło inspiracji i przykładów dających się wprost zastosować w danym rodzaju projektu

OCENA PROCESU MONITOROWANIA REALIZACJI PROJEKTÓW I ICH ROZLICZANIA

Miękki zapis o możliwości zawarcia wskaźników monitorowania realizacji zasady zrównoważonego rozwoju we wniosku o dofinansowanie spowodował, że niewielu wnioskodawców zdecydowało się na ich zaproponowanie. Na podstawie analizy wniosków można powiedzieć, że wskaźniki dotyczące ochrony środowiska lub wpływu społecznego znalazły się głównie w projektach, dla których mierzyły one realizację celu głównego, tj. wskaźniki środowiskowe przede wszystkim w 4. osi.

Z jednej strony fakultatywność wskaźników tego typu jest zrozumiała – realizacja zasady zrównoważonego rozwoju istnieje obok celów głównych projektów. Z drugiej jednak strony, wpływ projektów na realizację zasady zrównoważonego rozwoju powinien być monitorowany. W związku z powyższym, zasadne jest przyjęcie rozwiązania (w umowie o dofinansowanie) zobowiązującego beneficjentów do monitorowania wpływu na środowisko w postaci dodatkowych wskaźników, które nie mają wpływu na rozliczenie projektu (w przeciwieństwie do wskaźników celów projektu).

4. OCENA WPŁYWU RPO WZ 2007-2013 NA REALIZACJĘ WYMOGÓW DYREKTYW UNII EUROPEJSKIEJ W OBSZARZE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

DYREKTYWA RADY 91/271/EWG Z DNIA 21 MAJA 1991 R. DOTYCZĄCA OCZYSZCZANIA ŚCIEKÓW KOMUNALNYCH

Zapisy tzw. dyrektywy ściekowej, nakładającej na kraje członkowskie wymóg dostosowania systemu odprowadzenia i oczyszczenia ścieków do wspólnych wysokich standardów, odnajdują swoje odzwierciedlenie w przepisach krajowych, m.in.: Prawo wodne – ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. (Dz.U. 2001 nr 115 poz. 1229), Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2014 r. w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi, oraz w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego (Dz.U. 2014 poz. 1800), czy Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 22 lipca 2014 r. w sprawie sposobu wyznaczania obszaru i granic aglomeracji (Dz.U. 2014 poz. 995). Istotnym dokumentem identyfikującym faktyczne potrzeby w zakresie uporządkowania gospodarki ściekowej jest Krajowy program oczyszczania ścieków komunalnych (KPOŚK).

KPOŚK został zatwierdzony przez Radę Ministrów w dniu 16 grudnia 2003 r., w kolejnych latach podlegał aktualizacji (2005 r., 2010 r., 2011 r.). Zgodnie z zapisami programu, do 31 grudnia 2015 roku aglomeracje⁶ powinny spełniać warunki zgodności z dyrektywą ściekową w zakresie:

- wyposażenia aglomeracji o RLM większej niż 2000 w systemy gromadzenia ścieków komunalnych gwarantujące blisko 100% obsługi;
- wyposażenia aglomeracji w oczyszczalnię ścieków komunalnych spełniających wymagania odnośnie wtórnego oczyszczania;

⁶ Aglomeracja oznacza teren, na którym zaludnienie lub działalność gospodarcza są wystarczająco skoncentrowane, aby ścieki komunalne były zbierane i przekazywane do oczyszczalni ścieków komunalnych (art. 43 ust. 2 ustawy - Prawo wodne).

- odpowiedniej wydajności oczyszczalni ścieków w aglomeracjach, odpowiadającej ładunkowi generowanemu na ich obszarze.

TABELA 5. GŁÓWNE ZAŁOŻENIA KPOŚK I AKPOŚK

Dokument	Liczba aglomeracji	Zadania inwestycyjne	Koszt zadań inwestycyjnych
KPOŚK 16 grudnia 2003 r.	1 378	1. budowa, rozbudowa i/lub modernizacja 1 163 oczyszczalni ścieków komunalnych 2. budowa około 21 tys. km sieci kanalizacyjnej	35 mld zł
AKPOŚK 2005	1 577	1. budowa, rozbudowa i/lub modernizacja ok. 1 734 oczyszczalni ścieków 2. budowa ok. 37 tys. km sieci kanalizacyjnej	42,6 mld zł
AKPOŚK 2009	1 635	1. budowa 30 641 km sieci kanalizacyjnej, 2. modernizacja 2 883 km sieci kanalizacyjnej, 3. modernizacja lub rozbudowa 569 oczyszczalni ścieków, 4. budowa 177 nowych oczyszczalni*	31,9 mld zł
AKPOŚK 2010**	1 635	1. budowa 30 641 km sieci kanalizacyjnej, 2. modernizacja 2 883 km sieci kanalizacyjnej, 3. modernizacja lub rozbudowa 569 oczyszczalni ścieków, 4. budowa 177 nowych oczyszczalni*	31,9 mld zł

*zadania inwestycyjne dotyczą tylko aglomeracji priorytetowych dla wypełnienia wymogów Traktatu Akcesyjnego

** AKPOŚK2010 swoim zakresem objęta wyłącznie zmiany dotyczące terminów realizacji inwestycji.

Źródło: opracowanie własne na podstawie KPOŚK i aktualizacji

W 2011 r. Komisja Europejska poinformowała o zidentyfikowaniu niewłaściwej transpozycji do polskiego prawa postanowień dyrektywy 91/271/EWG, wynikającej z braku stosowania art. 5.2 nakładającego obowiązek zastosowania podwyższonego usuwania biogenów dla wszystkich oczyszczalni ścieków położonych w aglomeracji powyżej 10 000 RLM. Oznaczało to jednocześnie niewłaściwe wdrażanie dyrektywy, bowiem KPOŚK służący realizacji postanowień dyrektywy opracowany został w oparciu o założenia art. 5.4. W wyniku prowadzonych od 2012 r. prac legislacyjnych znowelizowano ustawę z dnia 18 lipca 2001 r. - Prawo wodne, zmieniono rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie sposobu wyznaczania obszaru i granic aglomeracji oraz rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi oraz w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego. 15 maja 2015 r. został z kolei zatwierdzony Master Plan dla wdrażania dyrektywy Rady 91/271/EWG. Trwają także prace nad IV Aktualizacją KPOŚK, której głównymi założeniami jest wyliczenie RLM przy zastosowaniu jednakowej metodyki, zweryfikowanie przebiegu granic aglomeracji oraz zaplanowanie inwestycji, ich kosztów i terminów realizacji mając na uwadze zweryfikowaną wartość RLM oraz granice aglomeracji i wdrażanie dyrektywy Rady 91/271/EWG zgodnie z art. 5.2. W wyniku zmian legislacyjnych wyznaczono nowe cele dla aglomeracji poddanych weryfikacji pod względem wskaźnika RLM oraz granic, uwzględniając także konieczność wdrażania dyrektywy Rady 91/271/EWG zgodnie z art. 5.2.

Dostępny aktualnie raport z realizacji KPOŚK za 2013 r. wskazuje, że na terenie aglomeracji w województwie zachodniopomorskim długość sieci kanalizacyjnej sanitarnej wynosiła 5 370,64 km (całkowita długość kanalizacji na terenie województwa wg GUS w 2013 r – 7 284,1 km). W ramach RPO

WZ 2007-2013 wybudowano 134 km kanalizacji sanitarnej⁷, co stanowi dodatkowe 2,5% długości kanalizacji znajdującej się w granicach aglomeracji.

Do wybudowanej w ramach RPO WZ 2007-2013 kanalizacji sanitarnej zostanie podłączonych 16 619 nowych mieszkańców. Dostępny aktualnie raport z realizacji KPOŚK za 2013 r wskazuje, że na koniec 2013 r liczba rzeczywistych mieszkańców aglomeracji na terenie województwa zachodniopomorskiego wynosiła 1 340 646, natomiast liczba mieszkańców korzystających z systemu kanalizacji w 1 244 697 aglomeracjach wynosiła – czyli 92,84%. Nowe osoby, które będą korzystać z wybudowanej w ramach projektów kanalizacji, stanowią dodatkowe 1,33% wszystkich osób korzystających z kanalizacji na terenie aglomeracji w 2013 r. Natomiast wg danych GUS całkowita liczba mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej na obszarze całego województwa w 2013 r wynosiła 1 331 898, co stanowi 77,5% ludności województwa.

Ponadto dzięki dofinansowaniu RPO WZ 2007-2013 zmodernizowano 1 komunalną oczyszczalnię ścieków (w gminie Golczewo, o przepustowości 1200 m³/dobę). Wynikało to z ustaleń w zakresie linii demarkacyjnej rozgraniczającej wsparcie na krajowy i regionalny poziom. Rozgraniczenie polegało na dofinansowaniu z RPO tylko projektów zlokalizowanych w aglomeracjach od 2 000 do 15 000 RLM.

DYREKTYWA 2000/60/WE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY Z DNIA 23 PAŹDZIERNIKA 2000 R.
USTANAWIAJĄCA RAMY WSPÓLNOTOWEGO DZIAŁANIA W DZIEDZINIE POLITYKI WODNEJ

Celem dyrektywy jest zapewnienie wyższego poziomu ochrony wód przed zanieczyszczeniem określonymi substancjami, zwiększenie bezpieczeństwa korzystania z zasobów wodnych, podniesienie jakości środowiska wodnego, osiągnięcie dobrego stanu wód powierzchniowych.

Transpozycja przepisów RDW do prawodawstwa polskiego nastąpiła przede wszystkim poprzez ustawę Prawo wodne wraz z aktami wykonawczymi, a także poprzez ustawę Prawo ochrony środowiska oraz ustawę o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków wraz z aktami wykonawczymi do tych ustaw.

Cel w postaci osiągnięcia dobrego stanu wszystkich wód został wyznaczony na 2015 rok. Dla potrzeb osiągnięcia dobrego stanu wód opracowanych zostało w 2008 roku 10 planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy (Wisły, Odry, Dniestru, Dunaju, Jarft, Łaby, Niemna, Pregoty, Świeżej i Ücker) – obecnie aktualizowanych oraz Program wodno-środowiskowy kraju. Dla Wisły i Odry zostały opracowane Master Plany.

Zarówno plany gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy wynikające z dyrektywy 2000/60/WE ustanawiającej ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej oraz plany zarządzania ryzykiem powodziowym na mocy dyrektywy 2007/60/WE w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim, stanowią część zintegrowanego systemu gospodarowania wodami w dorzeczach.

Dyrektywy związane z obszarem gospodarowania wodami dotyczą przede wszystkim sfery legislacyjnej, na którą bezpośrednio projekty współfinansowane ze środków RPO WZ 2007-2013 nie oddziałują. Niemniej z uwagi na zastrzeżenia KE na temat nieprawidłowej transpozycji RDW, IZ zdecydowała o wykonaniu niezależnego badania wszystkich projektów RPO WZ 2007- 2013, mającego

⁷ Baza wskaźników przekazana przez Zamawiającego, stan na dzień 14.08.2015

na celu potwierdzenie, iż projekty realizowane w ramach RPO nie stoją w sprzeczności z zapisami RDW⁸.

Z zakresu ochrony przeciwpowodziowej zrealizowano jeden projekt (*Zapobieganie zagrożeniom na terenie Gminy Mielno*), natomiast projekty małej retencji lub poprawy bezpieczeństwa sanitarnego wód przybrzeżnych realizowano w ramach POIiŚ). W ramach działania 4.3 *Zaopatrzenie w wodę i oczyszczanie ścieków* zrealizowano 15 projektów o wartości 84,3 mln zł, mieszczących się w jednej z kategorii dyrektywy - „poprawa stanu wód poprzez inwestycje wodno-kanalizacyjne”, 2 projekty realizowane w ramach działania 4.5 *Ochrona przyrody i zapobieganie zagrożeniom* – jeden dotyczący oceny stanu i monitoringu środowiska na obszarze województwa, a drugi dotyczący przebudowy instalacji neutralizacji chloru w Zakładzie Produkcji Wody Miedwie (piątego co do wielkości jeziora w Polsce), oraz w zakresie gospodarowania wodami w przedsiębiorstwach – 1 projekt działania 1.1 *Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez innowacyjne inwestycje*, gdzie przedsiębiorca zadeklarował zmniejszenie ilości nieoczyszczonych ścieków przemysłowych odprowadzanych do wód lub do ziemi w ilości 30 000 m³/rok.

DYREKTYWA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY 2008/98/WE Z DNIA 19 LISTOPADA 2008 R. W SPRAWIE
ODPADÓW ORAZ UCHYLAJĄCA NIEKTÓRE DYREKTYWY

Dyrektywa promuje ideę „społeczeństwa recyklingu”, które dąży do eliminacji wytwarzania odpadów, a odpady wykorzystuje jako zasoby. Wymaga to przede wszystkim zapewnienia segregacji „u źródła” oraz zbierania i recyklingu priorytetowych strumieni odpadów. Zgodnie z przyjętymi założeniami w pierwszej kolejności należy dążyć do zapobiegania powstawaniu odpadów, a następnie przygotowywać je do ponownego użycia, w dalszej kolejności zapewnić ich recykling i inne metody odzysku (np. odzysk energii) oraz unieszkodliwiania. Dyrektywa określa także nowe cele w gospodarce odpadami. Do 2020 r. zakłada zwiększenie do 50% wagi odpadów przygotowanych do ponownego wykorzystania oraz poddanych recyklingowi z grup: papier, metal, plastik i szkło z gospodarstw domowych i w miarę możliwości innego pochodzenia (pod warunkiem, że strumienie odpadów są podobne do odpadów z gospodarstw domowych). Drugim celem do 2020 r jest zwiększenie do 70% wagi odpadów przygotowanych do ponownego wykorzystania, recyklingu lub poddanych innym sposobom odzyskiwania (w tym także wypełniania wyrobisk) z grup innych, niż niebezpieczne, odpadów budowlanych i rozbiórkowych.

8 Raport końcowy z realizacji badania pn. „Weryfikacja zgodności projektów Regionalnego Programu Operacyjnego województwa zachodniopomorskiego z Ramową Dyrektywą Wodną w świetle art. 4.1 oraz 4.7”. Wyniki tej analizy wyłoniły dwa projekty, które zostały zidentyfikowane jako mogące być w kolizji z przepisami: 1) Porty Zalewu Szczecińskiego - poprawa jakości infrastruktury szansą na rozwój; 2) Przebudowa Basenu Kolejowego w Porcie Morskim w Stepnicy. Występujące przy obydwu projektach pogłębianie torów wodnych (które jest częścią projektu) zostało uznane za jedyne działanie bezpośrednio zagrażające celom środowiskowym RDW. W raporcie zarekomendowano następujące działania dla wskazanych projektów: 1) uwzględnienie skutków realizacji projektów w przygotowywanych planach ochrony obszarów Natura 2000; 2) uwzględnienie przedmiotowych projektów w przeprowadzanych strategicznych ocenach oddziaływania na środowisko dla projektów dwóch dokumentów strategicznych pn. „Program rozwoju polskich portów morskich do roku 2020 (z perspektywą do 2030 roku)” oraz „Polityka morska Rzeczypospolitej Polskiej do roku 2020”; 3) uwzględnienie ww. projektów w ramach prac związanych z opracowywaniem Masterplanów, mających za zadanie uzupełnienia obowiązujących Planów gospodarowania wodami na obszarze dorzeczy.

Transpozycja dyrektywy do prawodawstwa krajowego dokonywana jest przez ustawę z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach. Na mocy przepisów krajowych uchwalony został Krajowy plan gospodarki odpadami, który podlega aktualizacji (KPGO 2010, KPGO 2014). Celami głównymi KPGO 2014 są:

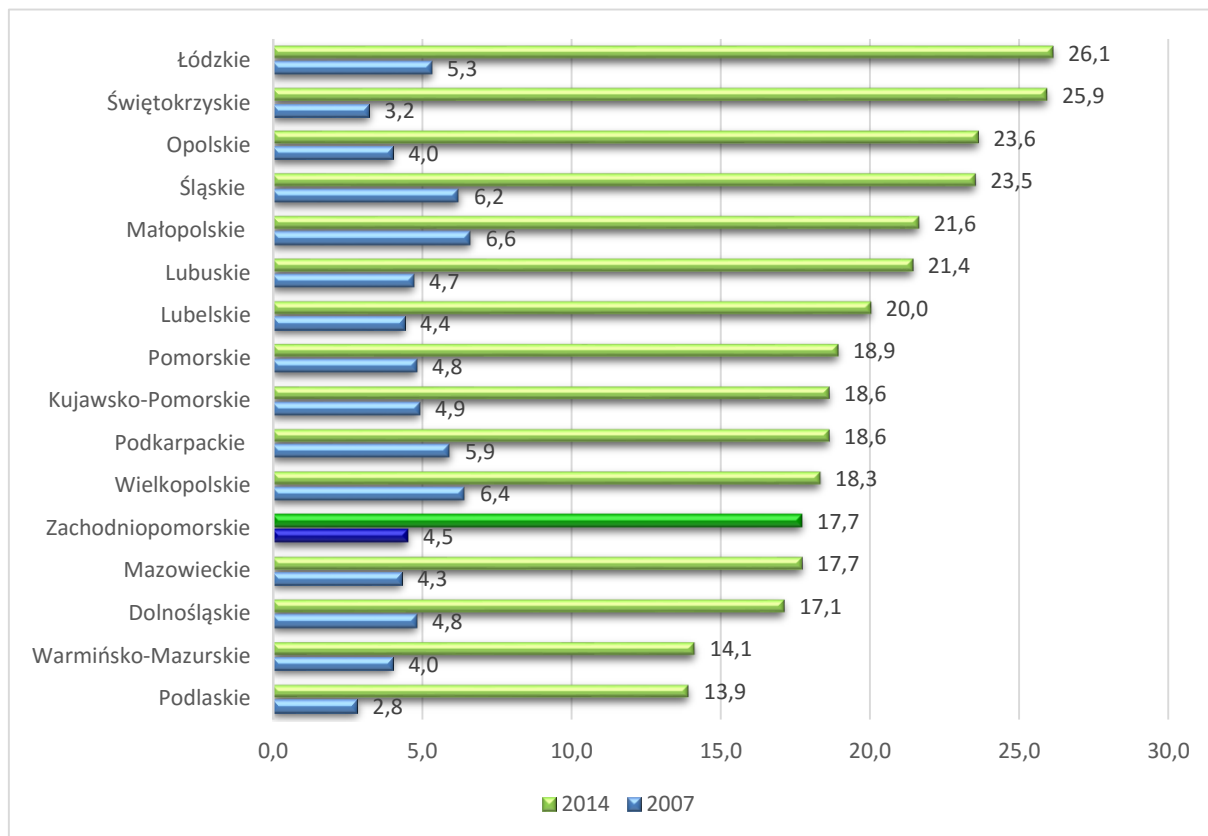
- utrzymanie tendencji oddzielenia wzrostu wytwarzanych odpadów od wzrostu gospodarczego kraju wyrażonego w PKB,
- zwiększenie udziału odzysku, w szczególności recyklingu w odniesieniu do szkła, metali, tworzyw sztucznych, oraz papieru i tektury, jak również odzysku energii z odpadów zgodnego z wymogami ochrony środowiska,
- zmniejszenie ilości odpadów kierowanych na składowiska,
- wyeliminowanie praktyki nielegalnego składowania odpadów,
- utworzenie i uruchomienie bazy danych o produktach, opakowaniach i gospodarce odpadami (BDO).

W ramach RPO WZ 2007-2013 zrealizowano 19 projektów z zakresu gospodarki odpadami (działanie 4.2), o łącznej wartości 29,8 mln zł.

Aktualnie 100% ludności województwa jest objętych zbiórką odpadów komunalnych. Projekty dotyczyły głównie usprawnienia systemu gospodarowania odpadami oraz selektywnej zbiórki. Ilość zbieranych odpadów komunalnych przez beneficjentów działania 4.2 wynosi 74 650 ton rocznie, z czego 33,2% to odsetek nowych odpadów, których zbieranie stało się możliwe dzięki dofinansowaniu inwestycji w ramach RPO WZ 2007-2013. Natomiast na terenie województwa wg danych GUS zebrano łącznie w 2014 r. 549 442,03 ton odpadów, z czego 97 525,6 ton w wyniku zbiórki selektywnej. Dzięki dofinansowanym projektom ilość odpadów komunalnych zbieranych w ramach selektywnej zbiórki wynosi 7 476,26, a więc 7,66% wszystkich odpadów zbieranych selektywnie na obszarze województwa.

W okresie 2007-2014 nastąpił wzrost ilości odpadów zbieranych selektywnie w relacji do ogółu odpadów: z 4,5% w 2007 roku do 17,7% w 2014 roku. Województwo zachodniopomorskie na tle pozostałych województw przedstawia wykres 2.

WYKRES 2. ODPADY ZEBRANE SELEKTYWNIE W RELACJI DO OGÓŁU ODPADÓW [%]

Źródło: GUS, Bank Danych Regionalnych

Liczba nowych osób, które zostały objęte systemem selektywnej zbiórki odpadów w ramach zrealizowanych projektów, wynosi aktualnie 156 227⁹, co stanowi 32,5% całkowitej liczby osób obsługiwanych przez beneficjentów wspartych w ramach działania 4.2.

Ilość odpadów poddanych procesom odzysku w wyniku projektów realizowanych przez JST wynosi 46 723,67 ton rocznie, a łącznie przez wszystkich beneficjentów działania 4.2 – 63 563,18 ton rocznie.

Ponadto w wyniku realizacji projektów działania 4.2 wybudowano 2 sortownie, a kolejne 2 zmodernizowano, wybudowano 1 kompostownię i 1 kompostownię zmodernizowano. W przypadku składowisk odpadów – 1 składowisko zmodernizowano, a kolejne 3 zrehabilitowano (powierzchnia zrehabilitowana wynosi 2,4 ha). W wyniku rozbudowy jednego składowiska, zwiększy się ilość odpadów składowanych – docelowo o 20 431 ton.

DYREKTYWA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY 2009/28/WE z DNIA 23 KWIECZNIA 2009 R. W SPRAWIE PROMOWANIA STOSOWANIA ENERGII ZE ŹRÓDEŁ ODNAWIALNYCH ZMIENIAJĄCA I W NASTĘPSTWIE UCHYLAJĄCA DYREKTYWY 2001/77/WE ORAZ 2003/30/WE

Dyrektywa ustanawia wspólne ramy wykorzystania energii odnawialnej¹⁰, a także ograniczenia emisji gazów cieplarnianych i promowania bardziej ekologicznego transportu. W tym kontekście dyrektywa ustanawia dla wszystkich krajów UE cele zmierzające do osiągnięcia do 2020 r. ogólnego udziału

9 Baza wskaźników przekazana przez Zamawiającego, stan na dzień 14.08.2015

10 Źródło: www.eur-lex.europa.eu

odnawialnych źródeł energii na poziomie 20% całkowitego zużycia energii w UE (w Polsce 15%¹¹) oraz na poziomie 10% energii zużywanej w sektorze transportu.

Kluczowe zagadnienia, do których odnosi się dyrektywa:

- Każdy kraj UE jest zobowiązany do opracowania krajowego planu działań do 2020 r., ustalającego udział odnawialnych źródeł energii w transporcie, ogrzewaniu i produkcji energii elektrycznej;
- Aby pomóc w osiągnięciu celów w sposób efektywny pod względem kosztów, kraje UE mogą wymieniać energię ze źródeł odnawialnych. Aby zrealizować swoje plany działań, kraje UE mogą również pobierać energię odnawialną z krajów spoza UE, pod warunkiem że energia jest zużywana w UE i jest wytwarzana w nowoczesnych i wydajnych instalacjach;
- Każdy kraj UE musi być w stanie zagwarantować pochodzenie energii elektrycznej, ciepła i chłodu wytwarzanych z odnawialnych źródeł energii;
- Kraje UE powinny budować infrastrukturę niezbędną do wykorzystania odnawialnych źródeł energii w sektorze transportu;
- Biopaliwa i biopłyny muszą być wytwarzane w sposób zrównoważony, bez stosowania surowców uzyskiwanych z terenów o wysokiej wartości pod względem bioróżnorodności. Wniosek Komisji Europejskiej mający na celu zmianę prawa UE w zakresie jakości benzyny i olejów napędowych stara się ograniczyć udział biopaliw w realizacji celów krajowych.

W publikacji GUS „*Energia ze źródeł odnawialnych w 2013r.*” przedstawiono dane na temat udziału energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto w Polsce. GUS nie prowadzi bezpośredniego monitoringu tego wskaźnika, jednak w publikacji zawarto informację, iż dane opracowano na podstawie wyników badań statystycznych statystyki publicznej przy wykorzystaniu udostępnionego przez Eurostat programu SHARES_2013, (*SHort Assessment of Renewable Energy Sources*). Wynika z nich, że w 2013 r. krajowy udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto wyniósł 11,25%, ponadto raport podaje, iż w transporcie udział OZE wynosi 6,03%, w elektroenergetyce - 10,73%, a w ciepłownictwie i chłodnictwie 13,89%. Z uwagi na brak kompleksowej statystyki na poziomie regionalnym, nie jest możliwe oszacowanie wskaźnika dla poszczególnych województw, jednak inne dostępne wskaźniki wskazują, iż województwo zachodniopomorskie jest liderem w produkcji energii z OZE.

Dzięki działaniu 4.1 *Energia odnawialna i zarządzanie energią*, dofinansowano 30 projektów (o wartości 314,1 mln zł), z czego 10 dotyczyło paneli fotowoltaicznych, 8 - elektrowni wiatrowych, 4 – biogazowni, 3 – paneli słonecznych do przygotowania c.w.u, 2 projekty łączyły wykorzystanie paneli fotowoltaicznych i pomp ciepła, 1 projekt łączył wykorzystanie paneli fotowoltaicznych i słonecznych, 1 – kolektorów słonecznych i pomp ciepła, a 1 projekt dotyczył budowy źródła kogeneracyjnego pozyskiwania energii (element kogeneracji wystąpił także w 4 innych projektach).

DYREKTYWA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY 2008/50/WE z DNIA 21 MAJA 2008 R. SPRAWIE JAKOŚCI POWIETRZA I CZYSTSZEGO POWIETRZA DLA EUROPY

Dyrektywa stanowi, iż „mając na względzie ochronę zdrowia ludzkiego i środowiska jako całości, szczególnie ważna jest walka z emisjami zanieczyszczeń u źródła oraz identyfikacja i wdrażanie na szczeblu lokalnym, krajowym i wspólnotowym najskuteczniejszych środków mających na celu redukcję

11 Docelowy udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto

emisji. Z tego względu powinno się zapobiegać lub ograniczać emisję szkodliwych zanieczyszczeń powietrza oraz ustanowić właściwe cele dotyczące jakości powietrza, z uwzględnieniem odpowiednich norm, wytycznych i programów Światowej Organizacji Zdrowia”.

Dyrektywa ustanawia m.in. środki mające na celu:

- zdefiniowanie i określenie celów dotyczących jakości powietrza, wyznaczonych w taki sposób, aby unikać, zapobiegać lub ograniczać szkodliwe oddziaływanie na zdrowie ludzi i środowisko jako całość;
- ocenę jakości powietrza w państwach członkowskich na podstawie wspólnych metod i kryteriów;
- uzyskiwanie informacji na temat jakości powietrza, pomocnych w walce z zanieczyszczeniami powietrza i uciążliwościami oraz w monitorowaniu długoterminowych trendów i poprawy stanu powietrza wynikających z realizacji środków krajowych i wspólnotowych;
- zapewnienie, że informacja na temat jakości powietrza była udostępniana społeczeństwu;
- utrzymanie jakości powietrza, tam gdzie jest ona dobra, oraz jej poprawę w pozostałych przypadkach.

Zakres obowiązków, jakie dyrektywa nakłada na państwa członkowskie, to m. in. ocena jakości powietrza, akceptacja systemów pomiarowych (metod, sprzętu, sieci i laboratoriów), zapewnienie właściwości pomiarów, analiza metod oceny, koordynacja na swoim terytorium wspólnotowych programów zapewniania jakości, opracowanych przez Komisję.

Dyrektywa odnosi się przede wszystkim do stosowania działań w zakresie redukcji emisji drobnego pyłu zawieszonego PM_{2,5}, ale także oceny jakości powietrza w odniesieniu do dwutlenku siarki, dwutlenku azotu i tlenków azotu, pyłu zawieszonego, ołowiu, benzenu i tlenku węgla.

Polskimi aktami transponującymi zapisy dyrektywy są m.in.:

- Ustawa z dnia 16 marca 2012 r. o zmianie ustawy – Prawo ochrony środowiska oraz niektórych innych ustaw;
- Rozporządzenie Ministra Środowiska 2 sierpnia 2012 r. w sprawie stref, w których dokonuje się oceny jakości powietrza;
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 sierpnia 2012 r. w sprawie krajowego celu redukcji narażenia;
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 13 września 2012 r. w sprawie dokonywania oceny poziomów substancji w powietrzu;
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 24 sierpnia 2012 r. w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu;
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 września 2012 r. w sprawie programów ochrony powietrza oraz planów działań krótkoterminowych;
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 13 września 2012 r. w sprawie sposobu obliczania wskaźników średniego narażenia oraz sposobu oceny dotrzymania pułapu stężenia ekspozycji;
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 sierpnia 2012 r. w sprawie krajowego celu redukcji narażenia.

Powyższe akty prawne dotyczą przede wszystkim zagadnień monitoringu i oceny jakości powietrza, stanowią też podstawę funkcjonowania jednostek realizujących te działania – Głównego Inspektoratu

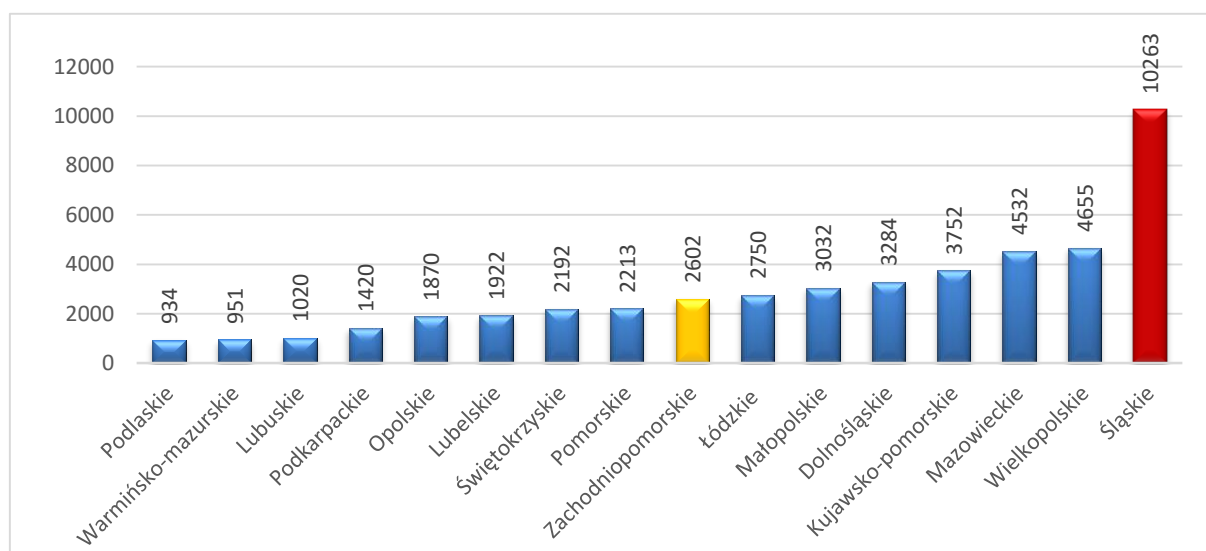
Ochrony Środowiska oraz wojewódzkich inspektoratów ochrony środowiska: wyznaczenia stref i aglomeracji, ustanowienia systemu oceny oraz kryteriów systemu, rozmieszczenia punktów pomiarowych, ustalenia referencyjnych metod pomiarowych, wartości dopuszczalnych i progów alarmowych dla ochrony zdrowia ludzkiego, a także podawania do publicznej wiadomości informacji na temat stanu jakości środowiska.

W ramach RPO WZ 2007-2013 zrealizowano projekt wpisujący się w omawianą dyrektywę – Zintegrowany System Oceny Stanu i Zagrożeń Środowiska Województwa Zachodniopomorskiego. Efektem projektu jest rozbudowany system informatyczny GEOPOMERANIA, umożliwiający zintegrowaną ocenę stanu i zagrożeń środowiska województwa zachodniopomorskiego. Projekt zakładał również jak najszersze udostępnianie informacji o stanie środowiska wszystkim zainteresowanym, zarówno społeczeństwu, jak też innym instytucjom zainteresowanym stanem środowiska na obszarze swojego działania.

Zgodnie z informacjami podanymi w serwisie, udostępnia on wyniki pomiarów dokonywanych w ramach oceny jakości powietrza następujących zanieczyszczeń: dwutlenku siarki (SO₂), dwutlenku azotu (NO₂), tlenków azotu (NO_x), ozonu (O₃), pyłu zawieszonego PM10, pyłu zawieszonego PM2,5, benzenu (C₆H₆), tlenku węgla (CO) oraz zanieczyszczeń zawartych w pyłe PM10 - ołowiu (Pb), arsenu (As), kadmu (Cd), niklu (Ni) i benzo(a)pirenu (BaP).

Pośrednio na poziomie pozostałych projektów można dodać, iż do osiągnięcia celów dyrektywy odnoszą się projekty działania 4.4. Ochrona powietrza – 8 projektów o wartości 12,2 mln zł, które polegały na ograniczeniu emisji pyłów i gazów do atmosfery. Efektem projektów będzie ograniczenie emisji pyłów o 68,6 Mg rocznie oraz ograniczenie emisji równoważnej¹² o 538,3 tony. Emisja pyłów z zakładów uciążliwych na terenie województwa zachodniopomorskiego kształtuje się na poziomie 2 602 Mg (2014r. – wykres 3).

WYKRES 3. EMISJA ZANIECZYSZCZEŃ PYŁOWYCH OGÓŁEM Z ZAKŁADÓW SZCZEGÓLNIIE UCIAŹLIWYCH W POSZCZEGÓLNYCH WOJEWÓDZTWACH W 2014 R

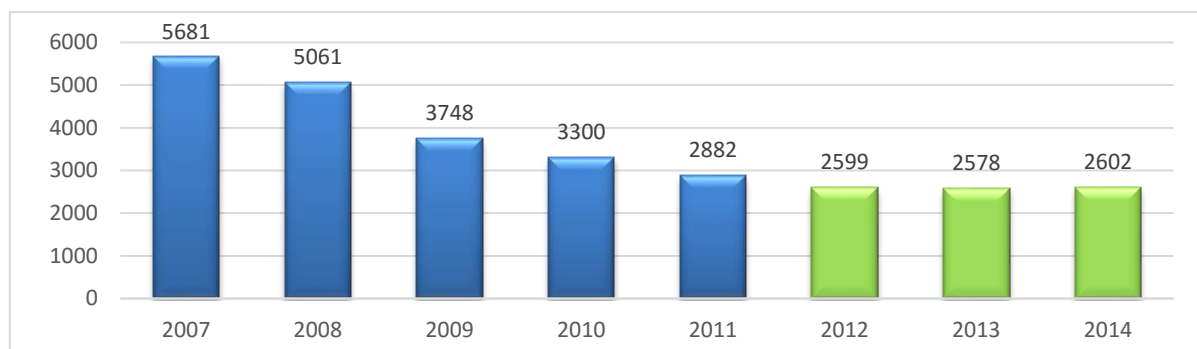

Źródło: GUS, BDL

¹² Emisja równoważna, jest to wielkość ogólna emisji zanieczyszczeń pochodzących z określonego (oceniałego) źródła zanieczyszczeń, która wynika ze zsumowania wielkości rzeczywistych emisji poszczególnych rodzajów zanieczyszczeń pochodzących z tego źródła pomnożonych przez ich współczynniki toksyczności.

Jednocześnie na obszarze województwa emisja pyłów z zakładów szczególnie uciążliwych pozostaje od trzech lat na praktycznie niezmiennym poziomie (wykres 4), co wskazuje na to, iż w najbliższym czasie należy skupić się przede wszystkim na działaniach ograniczających emisję niską – m. in. zapylenie będące wynikiem użytkowania transportu (głównie indywidualnego) oraz ogrzewania budynków przestarzałymi źródłami ciepła, głównie na węgiel.

WYKRES 4. EMISJA PYŁÓW Z ZAKŁADÓW SZCZEGÓLNIIE UCIAŻLIWYCH W WOJEWÓDZTWIE ZACHODNIOPOMORSKIM W LATACH 2007 – 2014

Źródło: GUS, BDL

Biorąc pod uwagę wielkość emisji pyłów, która zostanie ograniczona w wyniku projektów zrealizowanych w działaniu 4.4, stanowi ona 2,6% emisji odnotowanych w ciągu lat 2012-2014.

DYREKTYWA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY 2002/49/WE z DNIA 25 CZERWCA 2002 R. ODNOSZĄCA SIĘ DO OCENY I ZARZĄDZANIA POZIOMEM HAŁASU W ŚRODOWISKU

Zgodnie z treścią zapisów - dyrektywa ma zastosowanie do hałasu w środowisku, na jaki ludzie są narażeni w szczególności na obszarach zabudowanych, w publicznych parkach lub na innych obszarach względnie cichych w aglomeracji, na obszarach ciszy na otwartym terenie poza miastem, w pobliżu szkół, szpitali i innych wrażliwych na hałas budynków i obszarów, nie ma zaś zastosowania do hałasu, powodowanego przez osobę narażoną, hałasu powodowanego czynnościami domowymi, hałasu powodowanego przez sąsiadów, hałasu w miejscu pracy, hałasu wewnątrz środka transportu, ani hałasu powodowanego działaniami wojskowymi na terenach wojskowych.

Dyrektywa nakazuje działania polegające na sporządzaniu, oraz gdzie stosowne, zatwierdzaniu map hałasu i planów działań dla aglomeracji, głównych dróg, głównych linii kolejowych i głównych lotnisk; gromadzeniu map hałasu i planów działań.

Polskimi aktami prawnymi transponującymi zapisy dyrektywy w szczególności są:

- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 czerwca 2011 r. w sprawie wymagań w zakresie prowadzenia pomiarów poziomów w środowisku substancji lub energii przez zarządzającego drogą, linią kolejową, linią tramwajową, lotniskiem lub portem (Dz. U. Nr 140, poz. 824);
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 grudnia 2011 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie wymagań w zakresie prowadzenia pomiarów poziomów substancji lub energii w środowisku przez zarządzającego drogą, linią kolejową, linią tramwajową, lotniskiem lub portem (Dz. U. Nr 288, poz. 1697).

W ramach RPO WZ 2007-2013 nie wspierano działań bezpośrednio przyczyniających się do ograniczenia hałasu. W zapisy dyrektywy wpisuje się jednak pośrednio wspomniany już projekt –

Zintegrowany System Oceny Stanu i Zagrożeń Środowiska Województwa Zachodniopomorskiego, którego efektem jest funkcjonujący obecnie serwis GOPOMERANIA, udostępniający szeroko informacje na temat stanu środowiska, w tym zagrożenia nadmiernym hałasem.

DYREKTYWA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY 2009/14/WE z DNIA 30 LISTOPADA 2009 R. W SPRAWIE OCHRONY DZIKIEGO PTACTWA ORAZ DYREKTYWA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY 92/43/EWG z DNIA 21 MAJA 1992 R. W SPRAWIE OCHRONY SIEDLISK PRZYRODNICZYCH ORAZ DZIKIEJ FAUNY I FLORY.

Obie dyrektywy (tzw. „ptasia” i „siedliskowa”), odnoszą się do wymogu utworzenia w krajach UE sieci obszarów chronionych. Dyrektywa „siedliskowa”¹³ to akt prawny podstawowy dla sieci obszarów Natura 2000. Wprowadza ona system wspólnej na terenie UE ochrony walorów przyrodniczych, zawiera postanowienia dotyczące ochrony siedlisk i postanowienia dotyczące ochrony gatunkowej. Ważnym uzupełnieniem przepisów dyrektywy są jej załączniki, w których zamieszczono wykazy:

- siedlisk, których ochrona wymaga tworzenia specjalnych obszarów ochrony (załącznik I);
- gatunków roślin i zwierząt, których ochrona wymaga tworzenia specjalnych obszarów ochrony (załącznik II);
- kryteriów wyboru obiektów kwalifikujących się jako specjalne obszary ochrony (załącznik III);
- gatunków roślin i zwierząt, które wymagają ścisłej ochrony (załącznik IV);
- gatunków roślin i zwierząt, które wymagają ochrony, lecz można je na określonych zasadach pozyskiwać (zał. V).

Art. 3 ust. 1 dyrektywy „siedliskowej” przewiduje utworzenie spójnej europejskiej sieci ekologicznej pod nazwą Natura 2000, która ma obejmować:

- specjalne obszary ochrony siedlisk tworzone na podstawie tej dyrektywy (w skrócie nazywane obszarami „siedliskowymi” lub „habitatowymi”);
- obszary specjalnej ochrony ptaków (tzw. obszary „ptasie”) tworzone w państwach Unii Europejskiej już wcześniej na podstawie dyrektywy 79/409/EWG Rady z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa, zwanej dyrektywą „ptasią”, aktualnie zastąpionej dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 30 listopada 2009 r. 2009/147/WE w sprawie ochrony dzikiego ptactwa.

W Polsce obszary Natura 2000 są formą ochrony przyrody, wprowadzoną po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej w 2004 r.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/14/WE¹⁴ ma na celu ochronę wszystkich gatunków dzikiego ptactwa poprzez wprowadzenie zasad dotyczących ich ochrony, gospodarowania nimi oraz ich kontroli. Ma zastosowanie do ptactwa, jaj, gniazd i naturalnych siedlisk.

Dyrektywa stanowi, że kraje UE muszą podjąć wszelkie niezbędne środki w celu zachowania lub przywrócenia populacji gatunków zagrożonych na poziomie, który odpowiada w szczególności wymogom ekologicznym, naukowym i kulturowym, mając na uwadze wymogi ekonomiczne i rekreacyjne. Muszą zostać podjęte wszelkie niezbędne środki w celu ochrony, zachowania lub przywrócenia wystarczającej różnorodności i obszaru naturalnych siedlisk wszystkich gatunków

13 www.gdoś.gov.pl

14 www.gdoś.gov.pl

ptactwa. Środki te obejmują: stworzenie obszarów ochrony, utrzymanie naturalnych siedlisk i gospodarowanie nimi w ramach obszarów ochrony i poza nimi, przywracanie zniszczonych biotopów, a także tworzenie nowych biotopów. Dyrektywa ustanawia również przepisy dotyczące ogólnej ochrony wszystkich gatunków dzikiego ptactwa występujących w UE. Zabrania w szczególności: umyślnego zabijania dzikich ptaków lub chwytania ich jakimikolwiek metodami, niszczenia ich gniazd, wybierania ich jaj oraz zatrzymania tych jaj, umyślnego płoszenia tych ptaków, jeśli mogłoby to zaszkodzić ich ochronie, sprzedawania lub przetrzymywania żywych lub martwych ptaków należących do gatunków, na które polowanie jest zabronione.

Projekty, które wpisują się w powyższe dyrektywy, realizowane były w poddziałaniu 4.5.1. *Promowanie bioróżnorodności i ochrona przyrody (w tym NATURA 2000)*. Zrealizowano 10 projektów (o wartości 13,3 mln zł), z czego tylko jeden dotyczył czynnej ochrony i odtwarzania populacji - *Zahamowanie strat bioróżnorodności biologicznej zagrożonych wyginięciem i rzadkich gatunków ryb w ochronie ex situ poprzez rozbudowę Ośrodka Hodowlano-Zarybieniowego PZW Liśnica w Kościernicy* (wartość projektu – 3,1 mln zł). Wszystkie pozostałe projekty są projektami edukacyjnymi, promującymi różnorodność biologiczną i potrzebę ochrony cennych siedlisk, poprzez uświadamianie społeczeństwu funkcji, jakie pełnią ekosystemy i dlaczego istotne dla przyszłych pokoleń jest jej zachowanie w stanie nie zmienionym. Przedmiotem dofinansowania był więc działania polegające na budowie ścieżek edukacyjnych, prowadzeniu cyklicznych spotkań dla dzieci i młodzieży, organizowaniu warsztatów ekologicznych lub konkursów fotograficznych. W ramach poddziałania dofinansowanie uzyskał także projekt polegający na budowie infrastruktury turystycznej na obszarze sześciu parków krajobrazowych województwa zachodniopomorskiego, łączący odpowiednie kanalizowanie ruchu turystycznego z edukacją ekologiczną.

4.1 WPŁYW PROJEKTÓW NA REALIZACJĘ STRATEGII EUROPA 2020

Europa 2020 - Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającemu włączeniu społecznemu, koncentruje się na trzech podstawowych priorytetach¹⁵:

- rozwój inteligentny: rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji;
- rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej;
- rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.

Do podstawowych celów Strategii należy zaś osiągnięcie następujących wskaźników:

- wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat - powinien wynosić 75%, w Polsce co najmniej 71%;
- na inwestycje w badania i rozwój należy przeznaczać 3% PKB Unii, w Polsce równego 1,7% PKB;
- należy osiągnąć cele „20/20/20” w zakresie klimatu i energii (w tym ograniczenie emisji dwutlenku węgla nawet o 30%, jeśli pozwolą na to warunki);
- liczbę osób przedwcześnie kończących naukę szkolną należy ograniczyć do 10%, a co najmniej 40% osób z młodego pokolenia powinno zdobywać wyższe wykształcenie, w Polsce odpowiednio 4,5% i 45%;
- liczbę osób zagrożonych ubóstwem należy zmniejszyć o 20 mln, w Polsce 1,5 mln.

15 W zał. zestawiono w macierzy w wierszach osie i działania realizowane dzięki RPO WZ 2007-2013 (oraz liczbę i wartość projektów w działaniach), natomiast w kolumnach wpisano priorytety i cele Strategii Europa 2020. W miejscach przecięcia kolumn i wierszy oznaczano symbolem T, czy dane działanie wpisuje się w priorytet i cel Strategii.

Do Strategii Europa 2020 został wydany m.in. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Bruksela 26 stycznia 2011 r., KOM(2011)17: *Wkład polityki regionalnej w zrównoważony wzrost w ramach Strategii EUROPA 2020*. W komunikacie określono rolę polityki regionalnej w realizacji strategii „Europa 2020”, a szczególnie inicjatywy przewodniej „Europa efektywnie korzystająca z zasobów”.

Zaproponowane w komunikacie podejście służące zwiększeniu wkładu polityki regionalnej w zrównoważony wzrost w okresie programowania 2007-2013 opierał się na dwóch filarach:

- większa skala inwestycji w zrównoważony wzrost: zachęcanie do nadania większego strategicznego znaczenia inwestycjom w zrównoważony wzrost, ze szczególnym uwzględnieniem gospodarki zasobooszczędnej i niskoemisyjnej;
- lepsza jakość inwestycji w zrównoważony wzrost: poprawa mechanizmów realizacji polityki poprzez większy nacisk na stosowanie zasad zrównoważonego rozwoju w programach operacyjnych.

Drugim ważnym dokumentem odnoszącym się już ściśle do zagadnień zrównoważonego rozwoju, jest *Plan działań na rzecz zasobooszczędnej Europy*, Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Bruksela 20 września 2011 r. KOM(2011)571¹⁶.

W komunikacie zawarto wizję stanu gospodarki Europy w 2050 roku, odnosząc się przede wszystkim do potrzeby niezwykle oszczędnego korzystania z surowców, przestrzegając ograniczeń dostępności zasobów planety. Niezbędne jest więc przekształcenie gospodarki europejskiej w kierunku zrównoważonej konsumpcji i produkcji, przekształcanie odpadów w zasoby, wspieranie badań i innowacji, wycofywanie subsydiów mających szkodliwe dla środowiska efekty, ochrona funkcji ekosystemów, przeciwdziałanie utracie różnorodności biologicznej, efektywne wykorzystanie wody, minerałów i metali, ustawiczne dążenie do poprawy stanu jakości powietrza atmosferycznego, gruntów i gleb, ochrona zasobów morskich, zrównoważenie łańcucha produkcji żywności z uwagi na emisje CO², usprawnienia w sektorze budownictwa, i wreszcie zapewnienie efektywnej, niskoemisyjnej mobilności.

Spośród analizowanych dokumentów, Strategia Europa 2020 miała kluczowe znaczenie dla ukształtowania celów strategicznych państw członkowskich, opisanych następnie m.in. w krajowych programach reform.

W priorytet I Strategii wpisuje się przede wszystkim oś I RPO WZ 2007-2013 *Gospodarka – innowacje – technologie*, w ramach której zrealizowano 1065 projektów o łącznej wartości nieco ponad 1,9 mln zł. Pośrednio należy także zaliczyć to oś IV *Infrastruktura ochrony środowiska*, w ramach której niejednokrotnie stosowano nowoczesne technologie i rozwiązania techniczne (zrealizowano 155 projektów o łącznej wartości 535,5 mln zł). Ponadto z uwagi na charakter projektów, zaliczyć tu można oś III *Rozwój społeczeństwa informacyjnego* (zrealizowano 33 projekty o wartości prawie 208 mln zł).

¹⁶ Dokument powstał w piątym roku programowania, a więc po czasie, kiedy przyjęto założenia dla realizacji zasady ZR w ramach RPO WZ 2007-2013, niemniej jest on dobrym źródłem systematyzującym podejście do zasady ZR w kontekście szeroko pojętej oszczędności zasobów.

Priorytet II Strategii z założenia został włączony we wszystkie osie i działania RPO, jednak można wskazać te z nich, które bezpośrednio przekładały się na osiągnięcie efektów dotyczących rozwoju zrównoważonego. Składowa środowiskowa zasady zrównoważonego rozwoju była reprezentowana przede wszystkim przez oś IV, ale jednocześnie wszystkie inwestycje infrastrukturalne uwzględniały oddziaływanie na środowisko – sposoby zmniejszania negatywnych dla środowiska skutków, sposoby podnoszenia efektywności energetycznej, oszczędności surowców lub wody. Nacisk na te elementy położony został przede wszystkim w osi priorytetowej I *Gospodarka – innowacje – technologie*, natomiast kwestie zmniejszania negatywnego oddziaływania projektów na środowisko dotyczyły głównie osi priorytetowej II. *Rozwój infrastruktury transportowej i energetycznej* (139 projektów o wartości 1,5 mld zł), a także osi V *Turystyka, kultura i rewitalizacja* i osi VI *Rozwój funkcji metropolitalnych* (odpowiednio 117 projektów o wartości 625,4 mln zł i 114 projektów o wartości 830,4 mln zł).

W III priorytet Strategii wpisywały się przede wszystkim oś I, z uwagi na wysoką liczbę nowych miejsc pracy (2910), ale również z uwagi na charakter projektów – oś V *Turystyka, kultura i rewitalizacja* i osi VI *Rozwój funkcji metropolitalnych* i oś VII *Rozwój infrastruktury społecznej i ochrony zdrowia* (67 projektów o wartości 548,5 mln zł).

Natomiast w Plan działań na rzecz zasobooszczędnej Europy wpisują się praktycznie wszystkie działania realizowane dzięki RPO WZ 2007-2013 (z uwagi na charakter programu operacyjnego nie ma w nim jednak odniesień do zrównoważenia łańcucha produkcji żywności z uwagi na emisje CO₂, co było przedmiotem innych programów realizowanych na terenie kraju i województwa).

4.2 WPŁYW PROJEKTÓW REALIZOWANYCH W RAMACH RPO WZ 2007-2013 NA PRZECIWDZIAŁANIE ZMIANOM KLIMATU I ADAPTACJĘ DO ZMIAN KLIMATU

Strategia Europa 2020 kładzie duży nacisk zarówno na ograniczenie emisji gazów cieplarnianych, jak i intensyfikację działań adaptacyjnych, które mają przygotować gospodarkę, społeczeństwo i ekosystemy na zmiany, które nastąpią w najbliższych dziesięcioleciach. Celem UE jest ograniczenie wzrostu globalnej średniej temperatury powyżej 2°C. W tym celu na poziomie Unii Europejskiej przyjęto zobowiązanie do 2020 r do redukcji emisji gazów cieplarnianych (GHG) o 20%, poprawy efektywności energetycznej o 20% oraz wzrostu udziału odnawialnych źródeł energii o 20%.

Istnieją jednoznaczne dowody na postępujący proces zmian klimatycznych. Z opublikowanego w 2007 roku IV Raportu IPCC (Pachauri, Reisinger 2007) – panelu międzyrządowego (*Intergovernmental Panel on Climate Change*) jednoznacznie wynika, iż klimat Ziemi się ociepla. Według tego raportu:

- W ciągu ostatnich 100 lat nastąpił wzrost średniej temperatury nad lądami o 0,8°C, a nad oceanami o 0,7° i szybkość tego procesu wzrasta w ostatnich dekadach;
- Od początku XX wieku 16 najcieplejszych lat miało miejsce w ostatnich 20 latach;
- Druga połowa XX wieku była na Półkuli Północnej najcieplejsza w ciągu ostatnich 1300 lat;
- W Europie temperatura wzrosła o prawie 1°C w ostatnim stuleciu;
- W Arktyce wzrost temperatury był w tym czasie dwukrotnie szybszy, a temperatura górnej warstwy wiecznej zmarzliny wzrosła o 3°C.

Wpływ zmian klimatycznych w perspektywie średnioterminowej będzie wynikał z przewidywanego zwiększenia częstotliwości występowania ekstremalnych zjawisk pogodowych, tj. silnych i długotrwałych opadów deszczu i następujących po nich powodzi, silnych burz skutkujących

podtopieniami i zniszczeniami infrastruktury, długich okresów upałów w okresie letnim z zagrożeniem deficytem wody oraz erozją wybrzeża.

Komisja Europejska opublikowała w dniu 1 kwietnia 2009 r. Białą Księgę: Adaptacja do zmian klimatu: Europejskie ramy działania, COM(2009)147, w której określiła zakres działania UE na lata 2009 – 2012, m.in. w zakresie przygotowania unijnej strategii adaptacji do zmian klimatu, która ostatecznie została opublikowana przez KE w kwietniu 2013 r. (COM(2013) 216). Rząd RP przyjął stanowisko w sprawie Białej Księgi w dniu 19 marca 2010 r. z decyzją o potrzebie opracowania strategii adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu, którą opublikowano pod koniec 2013 r.

Zaproponowano system realizacji strategicznego planu, identyfikując podmioty odpowiedzialne oraz wskaźniki monitorowania i oceny realizacji celów. Dokonano także bilansu kosztów i strat poniesionych w wyniku ekstremalnych zjawisk pogodowych i klimatycznych w Polsce w latach 2001 – 2011.

Należy podkreślić, że zarejestrowane straty przypisywane zmianom klimatu, powstałe w latach 2001 – 2010, wynosiły ok. 54 mld zł. W przypadku niepodjęcia działań prawdopodobną konsekwencją w przyszłości mogą być straty szacowane na poziomie około 86 mld zł do roku 2020, oraz dodatkowo 119 mld zł w latach 2021 – 2030.

Wynegocjowane zapisy przyjętego RPO WZ 2007-2013 nie wspierały wprost działań bezpośrednio związanych z adaptacją do zmian klimatu (w zakresie prewencji, mitygacji, kompensacji czy wreszcie adaptacji), nie było również osobno wydzielonej alokacji na ten cel, jednak szereg typów projektów realizowanych w poszczególnych osiach wpisuje się w wymienione cztery grupy działań, co przedstawia rysunek nr 3.

Podstawowa ocena programu operacyjnego pod kątem przyczyniania się do redukcji gazów cieplarnianych polegała na przeprowadzeniu analizy w oparciu o proste kryteria Rio Markers¹⁷. Ocenie poddano wszystkie działania realizowane w ramach programu. Każdemu z nich nadano ocenę (wartość odnoszącą się do wpływu na ograniczenie emisji gazów cieplarnianych) wg następującego schematu:

- 2 - w przypadku, gdy zagadnienia dotyczące redukcji emisji gazów cieplarnianych stanowią główny efekt działań;
- 1 - w przypadku, gdy redukcja emisji gazów cieplarnianych stanowi dodatkowy efekt działań lub wpływ ma charakter pośredni;
- 0 - gdy realizowany projekt nie ma wpływu na ograniczenie emisji gazów cieplarnianych.

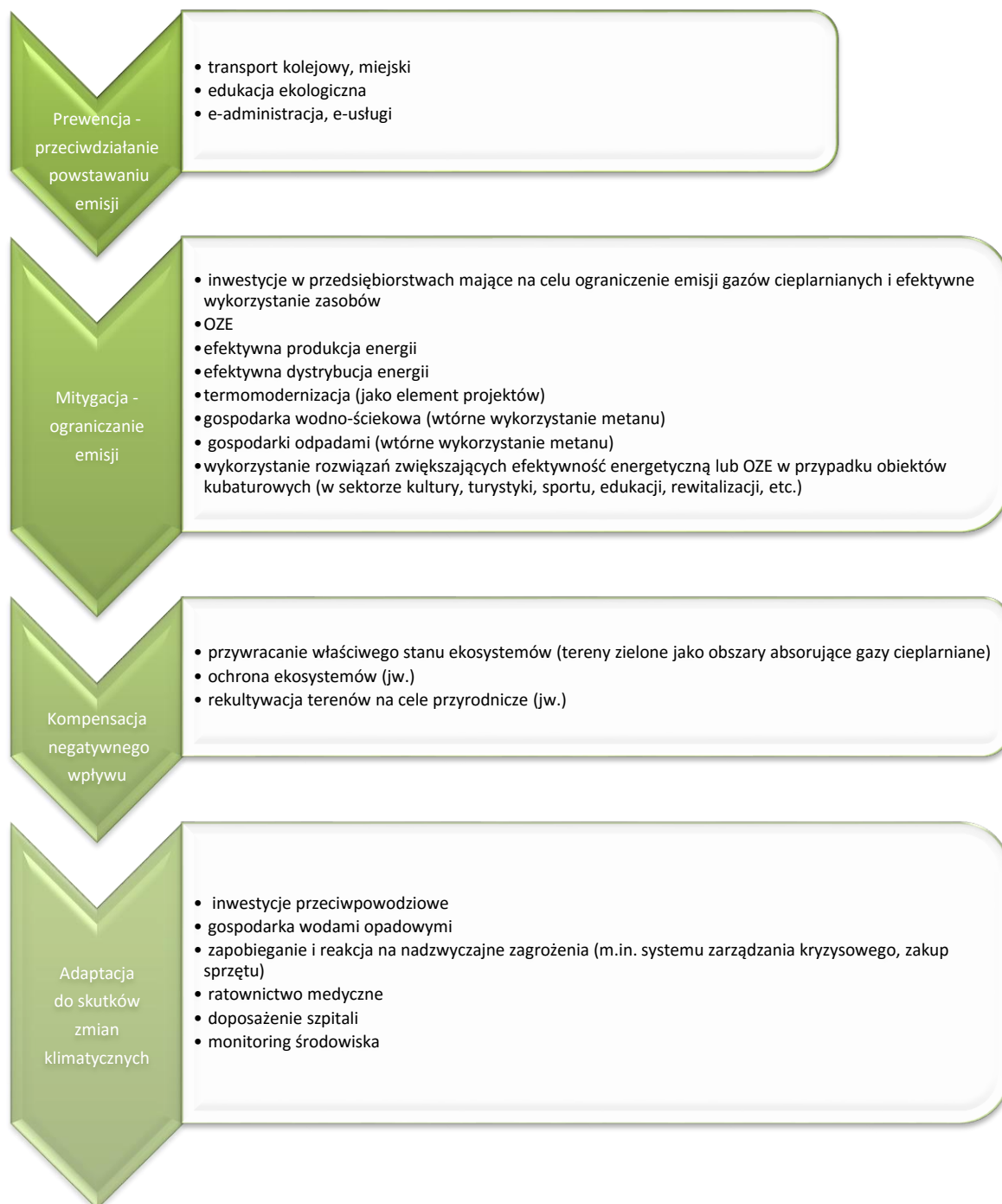
17 Alternatywą dla zaproponowanej oceny było przeprowadzenie analizy przy użyciu modelu CO2MPARE, który w zdecydowanie bardziej dokładny sposób oblicza emisję CO₂ w wyniku realizacji regionalnych programów operacyjnych. Jednak przed zastosowaniem modelu CO2MPARE wymagane jest przeprowadzenie procesu jego regionalizacji, czyli wprowadzenia wartości parametrów i charakterystycznych dla danego regionu (model opiera obliczenia na kilku tysiącach parametrów, w minimalnej opcji przynajmniej kilkadziesiąt z nich musi zostać dostosowana do uwarunkowań regionalnych), co - w ocenie autorów modelu - wymaga nakładu pracy rzędu 40-90 dni roboczych (zbieranie danych, wybór próby i obliczanie rozkładu, adaptacja parametrów modelu) oraz specjalistycznej wiedzy z zakresu LCA. Dotychczas model został przez autorów przetestowany pięciu regionach: 2 we Włoszech, 1 w Holandii, 1 w Grecji, 1 w Czechach - i dla tych regionów zawiera wartości parametrów na poziomie regionalnym, dla pozostałych parametrów wartości domyślne są na poziomie UE. W związku z tym, że w ramach prowadzonego badania nie ma możliwości przeprowadzenia regionalizacji modelu CO2MPARE, FUNDEKO skontaktowało się z jego autorami w celu uzyskania stanowiska nt. możliwości zastosowania modelu bez regionalizacji. Autorzy wyrazili opinię, iż zastosowanie modelu bez regionalizacji spowoduje, że uzyskane w ten sposób wyniki obciążone będą bardzo dużym marginesem błędów i przede wszystkim pokazałyby, w jakich obszarach regionalizacja jest najbardziej potrzebna.

Przeprowadzona analiza wskazuje, że ocenę 2 uzyskały jedynie projekty realizowane w działaniu 4.1. *Energia odnawialna i zarządzanie energią* - z założenia są to inwestycje ograniczające emisję gazów cieplarnianych w skali województwa na skutek wzrostu wykorzystania zasobów odnawialnych i przyczyniające się do realizacji celów tzw. pakietu energetyczno-klimatycznego, a także projekty dotyczące zakupu taboru autobusowego (działanie 2.1. *Zintegrowany system transportowy województwa*). Jeden z beneficjentów wybrał również wskaźnik obrazujący bilans emisji gazów cieplarnianych, pokazujący jaka wielkość gazów cieplarnianych nie zostanie wyemitowana w porównaniu z wariantem alternatywnym, gdzie użytkowany byłby tabor o starszych parametrach – 630 Mg/rocznie).

Projektom dotyczącym modernizacji kolei przypisano ocenę 1, natomiast w przypadku projektów z zakresu modernizacji dróg ocena jest trudna do przeprowadzenia (0/1) - ich oddziaływanie może, ale nie musi, pośrednio ograniczać emisję CO₂. Ocenę 1 należy również przypisać projektom działania 2.2. *Lokalna infrastruktura energetyczna* - z uwagi na cel inwestycji - dążenie do ograniczenia strat energii na przesyle¹⁸.

18 Zgodnie z załącznikiem XX, działanie 2.2 to działanie, które należy zaliczyć do działań pośrednio przyczyniających się do ochrony klimatu. Polskie sieci przesyłowe w opinii wielu ekspertów są mało efektywne z uwagi na ich stan techniczny. Każde działanie poprawiające ich efektywność i ograniczające straty energii, jest działaniem pozytywnym w kontekście mniejszego zużycia zasobów, jednak bardzo trudne do monitorowania w celu szacowania, zwłaszcza w kontekście RPO.

RYSUNEK 3. SCHEMAT RELACJI TYPÓW PROJEKTÓW REALIZOWANYCH W RPO WZ 2007 -2013 DO DZIAŁAŃ WPISUJĄCYCH SIĘ W OCHRONĘ I ADAPTACJĘ DO ZMIAN KLIMATYCZNYCH

Źródło: Opracowanie własne

Do pośredniego ograniczania emisji gazów cieplarnianych przyczyniają się projekty realizowane w ramach działań 5.3. Ścieżki rowerowe i 6.3. Ścieżki rowerowe na obszarze metropolitalnym - pod warunkiem stosowania zachęt dla korzystania z tej formy mobilności, zwłaszcza na obszarach miejskich. Ponadto pośredni wpływ na ograniczanie emisji gazów cieplarnianych mogą mieć projekty realizowane przez przedsiębiorców w ramach działania 1.1. Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez innowacyjne inwestycje i 1.2. Innowacje i transfer technologii – w tych przypadkach, gdzie zrealizowane projekty zawierały elementy z zakresu energetyki odnawialnej i poprawy efektywności

energetycznej lub surowcowej. Podobnie rzecz ma się w przypadku działań dotyczących rewitalizacji (5.5 i 6.6) oraz budowy infrastruktury społecznej (oś VII) - w przypadku tych projektów, które zawierały zastosowanie rozwiązań z zakresu modernizacji energetycznej budynków oraz wyposażania ich w OZE – panele fotowoltaiczne, panele słoneczne do c.w.u. lub pompy ciepła.

Pośrednio można także przypisać ocenę 1 projektom działania 4.2. Gospodarka odpadami – choć nie jest to możliwe do oszacowania na poziomie dostępnych danych, trzeba mieć na uwadze fakt, iż właściwe gospodarowanie odpadami (jako element cyklu życia produktu), zawsze pośrednio przyczynia się do ograniczania emisji CO₂ i pozostałych gazów cieplarnianych.

PODSUMOWANIE:

Działania realizowane w RPO WZ 2007-2013 wpisują się w cele dyrektyw odnoszących się do zrównoważonego rozwoju, przyczyniają się także do realizacji postanowień Strategii Europa 2020 i ochrony klimatu, szereg typów projektów realizowanych dzięki RPO WZ 2007-2013 przyczynia się do prewencji, mitygacji, kompensacji lub adaptacji do zmian klimatycznych, oraz jak wskazała przeprowadzona analiza Rio Markers, duża część projektów ma potencjał do pośredniego ograniczania emisji gazów cieplarnianych.

Jednakże największe efekty dotyczące wypełniania zobowiązań międzynarodowych określonych dyrektywami można zauważyć w obszarze gospodarowania odpadami (Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylająca niektóre dyrektywy). Analiza osiągniętych wskaźników podaje, że dzięki dofinansowaniu beneficjentów działania 4.2 *Gospodarka odpadami*, możliwe stało się zbieranie większej ilości odpadów - 33,2% w stosunku do ilości odpadów zbieranych dotychczas przez beneficjentów działania.

Zauważalne są także pozytywne efekty osiągnięte w obszarze gospodarki wodno-ściekowej (Dyrektywa Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 r. dotycząca oczyszczania ścieków komunalnych). W ramach RPO WZ 2007- 2013 wybudowano 134 km kanalizacji sanitarnej, co stanowi dodatkowe 2,5% długości kanalizacji znajdującej się w granicach aglomeracji. Do wybudowanej w ramach RPO WZ 2007-2013 kanalizacji sanitarnej zostanie podłączonych 16 619 nowych mieszkańców. Nowe osoby, które będą korzystały z wybudowanej w ramach projektów kanalizacji, stanowią dodatkowe 1,33% wszystkich osób korzystających z kanalizacji na terenie aglomeracji wykazanych w sprawozdaniu z realizacji KPOŚK w 2013r. (przy czym z kanalizacji sanitarnej na terenie całego województwa korzysta 77,5% ludności).

W obszarze ochrony powietrza (Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystsze powietrze dla Europy), również można zauważyć niewielki wpływ projektów działania 4.4 Ochrona powietrza. Biorąc pod uwagę wielkość emisji pyłów, która zostanie ograniczona w wyniku projektów zrealizowanych w działaniu 4.4., stanowi ona 2,6% emisji pyłów z zakładów szczególnie uciążliwych, odnotowanej w ciągu lat 2012-2014.

Na uwagę zasługuje również wpływ projektów realizowanych w obszarze ochrony różnorodności biologicznej i edukacji ekologicznej (Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/14/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa oraz Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory). Pomimo, że wagę projektów realizowanych w poddziałaniu 4.5.1. *Promowanie bioróżnorodności i ochrona przyrody (w tym NATURA 2000)* trudno ocenić w kontekście wpływu na realizację postanowień wymienionych dyrektyw (zrealizowano 10 projektów, z czego tylko jeden

dotyczył czynnej ochrony i odtwarzania populacji, a wszystkie pozostałe – edukacji promującej różnorodność biologiczną i potrzebę ochrony cennych siedlisk), działania te spełniają istotną funkcję oddziaływania na społeczeństwo i powinny być kontynuowane w przyszłości.

Zdecydowanie mniej istotny był wpływ RPO WZ 2007- 2013 na realizację celów Dyrektywy 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie Polityki wodnej - zrealizowano jeden projekt z zakresu ochrony przeciwpowodziowej. Można jednak zaliczyć tu pośrednio projekty realizowane w ramach działania 4.3 *Zaopatrzenie w wodę i oczyszczanie ścieków*.

Trudny do oszacowania jest wpływ RPO WZ 2007-2013 na realizację celów Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych zmieniająca i w następstwie uchylająca dyrektywy 2001/77/WE oraz 2003/30/WE. Polska zobowiązała się do osiągnięcia ogólnego udziału odnawialnych źródeł energii na poziomie 15% całkowitego zużycia energii pierwotnej brutto. Krajowy udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto wyniósł w 2013 r. 11,25% (nie jest on rozpatrywany w podziale na województwa, choć województwo zachodniopomorskie jako lider w produkcji energii elektrycznej z OZE z pewnością znacząco się do tego wyniku przyczynia).

W przypadku Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2002/49/WE z dnia 25 czerwca 2002 r. odnoszącej się do oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku – nie wspierano bezpośrednio działań związanych z hałasem. Można jednak wskazać, iż monitoring hałasu jest jednym z prezentowanych elementów ujętych w projekcie *Zintegrowany System Oceny Stanu i Zagrożeń Środowiska Województwa Zachodniopomorskiego*, którego efektem jest funkcjonujący obecnie serwis GOPOMERANIA udostępniający społeczeństwu szeroką informację na temat stanu środowiska.

5. EFEKTY PROJEKTÓW OSIĄGNIĘTE DZIĘKI REALIZACJI ZASADY ZRÓWNOWAŻOENGO ROZWOJU

5.1 ZAŁOŻENIA METODYCZNE

Przed przystąpieniem do szczegółowej analizy wniosków i efektów uzyskanych dzięki zasadzie zrównoważonego rozwoju należy pamiętać, iż definicja i podejście do zrównoważonego rozwoju ewoluowały w czasie i obecnie jest ona dość szeroka i łączy aspekty gospodarcze, społeczne i środowiskowe, natomiast na etapie tworzenia RPO WZ 2007-2013 zasada zrównoważonego rozwoju i ładu przestrzennego, odnosiła się zwłaszcza do środowiska przyrodniczego. W RPO WZ 2007-2013 zalecano w szczególności tam, gdzie to ma zastosowanie, przy przygotowywaniu /wyborze/ wdrażaniu projektów, wziąć pod uwagę racjonalne i efektywne wykorzystanie energii oraz źródła energii odnawialnej (np. użycie biogazu z oczyszczalni ścieków, składowisk odpadów; spalanie odpadów komunalnych w elektrociepłowniach).

Aplikując te rozważania teoretyczne do praktyki niniejszego badania przyjęliśmy założenie, że analiza efektów wdrażania zasady zrównoważonego rozwoju skupi się na wpływie, który można określić jako pośredni. Oznacza to, że poszczególnym osiom priorytetowym przyporządkowaliśmy (na podstawie zapisów programowych) jeden z głównych celów, tj.: gospodarczy, społeczny lub środowiskowy, a analizie wdrażania zasady zrównoważonego rozwoju poddaliśmy dwa pozostałe wymiary. Przykładowo, w przypadku projektów wodno-ściekowych, których głównym celem jest zmniejszenie zanieczyszczenia wód (główny cel - środowiskowy), analiza wdrożenia zasady zrównoważonego

rozwoju obejmie m.in. aspekt społeczny (np. poprawa jakości życia mieszkańców w wyniku poprawy jakości wody pitnej i zwiększenia dostępu do sieci kanalizacyjnej i wodociągowe) i gospodarczy (np. wzrost potencjału osadniczego i inwestycyjnego wspartych gmin).

Podstawowym narzędziem realizacji założeń zasady zrównoważonego rozwoju, oprócz zapisów w dokumentach strategicznych, jest system oceny wniosków o dofinansowanie. Sposób kwalifikacji przedsięwzięć do wsparcia publicznego powinien z założenia premiować te projekty, które w pełniejszy sposób wpisują się w zasadę zrównoważonego rozwoju. Pożądaną sytuacją jest, gdy jest to mechanizm stały, niezależny od typów projektów (w podziale na osie i poddziałania), dotyczący także przedsięwzięć w sposób nieoczywisty oddziałujących na sferę ochrony środowiska naturalnego. W celu weryfikacji sposobu wprowadzenia zasady zrównoważonego rozwoju w RPO WZ 2007-2013 dokonano przeglądu wszystkich wyników konkursów z lat 2007-2013, następnie dla każdej z osi oraz dla większości poddziałań RPO WZ 2007-2013 wyłoniono pary przedsięwzięć o podobnym zakresie działań i zbliżonej skali. Poddziałania są reprezentowane przez kilka par, im bardziej liczne/zróżnicowane były projekty w poddziałaniu, tym więcej par ujęto w analizie. W każdym przypadku parę tworzył projekt o wysokiej ocenie przydzielonej w ramach postępowania konkursowego (np. 98% punktów) oraz podobny projekt, który uzyskał przykładowo 68% punktów. Szczegółowa, ekspercka analiza obydwu wniosków pozwoliła dokonać oceny, czy różnica w liczbie uzyskanych punktów wynika z respektu oceniającego dla zasady zrównoważonego rozwoju czy z innych cech analizowanych projektów. Przegląd wielu par projektów w ramach danego poddziałania oraz danej osi RPO WZ 2007-2013 daje szerokie spojrzenie na sposób uwzględnienia zasady zrównoważonego rozwoju w ujęciu całościowym, jak również w podziale na typy działań. Możliwe było także wskazanie tych projektów, w których zasada ta ujawniała się pozytywnie w sposób szczególny. Podejście takie pozwoliło również ująć problem w sposób ilościowy i zidentyfikować wyraźne prawidłowości (lub ich brak) w różnych klasach i podgrupach inicjatyw.

5.2 I OŚ PRIORYTETOWA - GOSPODARKA - INNOWACJE - TECHNOLOGIE

Osie programu RPO WZ 2007-2013 charakteryzują się odmiennym, potencjalnym oddziaływaniem w sferze zrównoważonego rozwoju. Każda z tych osi również w odmienny sposób realizuje tę koncepcję. Można postawić także tezę, że odmiennie jest podejście do problemu zrównoważonego rozwoju w ramach grup głównych beneficjentów w poszczególnych osiach RPO WZ 2007-2013. Na przykład w przypadku osi 4. RPO WZ 2007-2013 nie powinno być wątpliwości co do obecności zasady w poszczególnych inwestycjach, w osi 1 natomiast występuje wyraźna linia rozgraniczająca dążenia przedsiębiorstw (maksymalizacja zysków) a dotrzymanie zasady zrównoważonego rozwoju. Wynika ona z podręcznikowego niemalże rozdziału interesów podmiotów gospodarczych i kosztów środowiskowych tej działalności.

Popularne ostatnio hasło „odpowiedzialnego biznesu” nie wystarcza, aby zapewnić równowagę pomiędzy sferą przedsiębiorczości a środowiskiem naturalnym. Problem balansowania potrzeb przedsiębiorczości i środowiska jest szeroko omawiany w literaturze i mediach dlatego w opracowaniu posłużymy się jedynie niezbędnym minimum faktów. Związki pomiędzy gospodarką z jednej, a środowiskiem i społeczeństwem z drugiej, rozważać można na płaszczyźnie procesów wytwórczych firm (pozyskanie surowców i emisja odpadów), niezamierzonych efektów zewnętrznych działalności przedsiębiorstw (zmiana estetyki krajobrazu, zmiana atrakcyjności środowiskowej, presja urbanizacyjna, nieetyczne i anty-środowiskowe postawy itd.) i wreszcie na płaszczyźnie świadomości środowiskowej. Analizując skuteczność wprowadzania zasady zrównoważonego rozwoju w osi I RPO WZ 2007-2013 te trzy aspekty były brane pod uwagę. Oznacza to, że posłużono się pomocniczym

pytaniem: „Czy system oceny RPO WZ 2007-2013 w osi I sprzyjał budowaniu poprawnej relacji przedsiębiorstwo-środowisko naturalne, czy pozwalał przeciwdziałać negatywnym efektom zewnętrznym i czy pozwalał na wzrost wiedzy o funkcjonowaniu firmy na zasadzie zrównoważonego rozwoju”. W tej części nie analizuje się natomiast oddziaływania na takie aspekty społeczno-ekonomiczne jak rynek pracy, dostępność usług, wzrost ekonomicznego standardu życia ludności itd. Te elementy znajdują się w osi przedsiębiorstwo-konsument, nie zaś przedsiębiorstwo-środowisko i są omawiane w dalszej części opracowania.

W ramach pierwszej osi priorytetowej wspierano działania inwestycyjne oraz doradcze zmierzające do poprawy konkurencyjności i zdolności inwestycyjnej przedsiębiorstw. Ważnym komponentem, wyróżnionym w strukturze RPO WZ 2007-2013 było wspieranie rozwiązań innowacyjnych. Do najważniejszych działań zaliczyć należy:

- wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez innowacyjne inwestycje,
- działanie polegające na wsparciu finansowym mikroprzedsiębiorstw oraz MSP w działaniach zmierzających do wdrożenia nowych technologii;
- innowacje i transfer technologii, jako wsparcie sektora B+R oraz innowacyjnych IOB
- zaawansowane usługi wsparcia dla przedsiębiorstw, polegające na zapewnieniu specjalistycznego wsparcia doradczego, promocję przedsiębiorstw w wymiarze międzynarodowym, wzrost atrakcyjności inwestycyjnej itd.

W ramach osi I można wyróżnić zatem dwa podstawowe typy projektów: infrastrukturalne oraz doradcze. W kontekście zasady zrównoważonego rozwoju projekty doradcze dzielą się z kolei na dwa typy: o wyraźnym komponente środowiskowym oraz neutralne środowiskowo. W ramach działań infrastrukturalnych przedsiębiorcy realizowali niezwykle szeroki wachlarz inwestycji, wyróżniają się dwa trendy: działania modernizacyjne, zmierzające do wyrównania dysproporcji, norm i standardów działalności oraz działania ukierunkowane ściśle na rozwój, poszerzenie rynku lub oferty oraz istotną poprawę jakości wybranych sfer działalności. Zarysowane tutaj podziały mają ważne znaczenie w ocenie stopnia zachowania zasady zrównoważonego rozwoju w RPO WZ 2007-2013.

Opis zachowania zasady zrównoważonego rozwoju w osi I RPO WZ 2007-2013 wymaga przedstawienia tła dla sposobu jej oceny. Jest to zbiór wniosków i spostrzeżeń, jakie wynikają z lektury przebadanych wniosków o dofinansowanie. Zasada zrównoważonego rozwoju dotyczy sposobu funkcjonowania podmiotów (społecznych, gospodarczych) sprzyjającemu zachowaniu zasobów środowiska, minimalizującemu oddziaływanie na środowisko, rozwój społeczny i gospodarczy, który nie powoduje szkód w środowisku naturalnym i jego zasobach. Zasada ta jest jedną z podstawowych przesłanek konstrukcji szczegółowych zapisów RPO WZ 2007-2013. Zapisy te w omawianym dokumencie mogą być postrzegane jako zbyt ogólne, dwuznaczne a w przypadku niektórych celów wręcz przemilczane. Szczególnie problematyczna jest sfera oddziaływania przedsiębiorstwo-środowisko, która ujawnia się w osi 1. Wydaje się, że RPO WZ 2007-2013 stawia tutaj raczej na wzmocnienie potencjału ekonomicznego regionu, poprawę jakości życia, rozwój innowacyjności niż działania zmierzające do zachowania lub wzmocnienia sfery środowiskowej. Jak wspomniano powyżej, sfera gospodarki stawia na rozwój i ekspansję, wzrost produkcji i dochodów, dopiero w dalszej kolejności na działania prośrodowiskowe. Wnioskodawcom o dofinansowanie wydaje się, że jeśli nie ma negatywnego oddziaływania inwestycji, to jest ono automatycznie pozytywne w sferze zrównoważonego rozwoju. Nie bierze się tymczasem pod uwagę pełnego bilansu przeprowadzonych inwestycji. Przykładowo każdorazowy wzrost produkcji przy takich samych warunkach prowadzenia działalności zwykle

prowadzi do dodatkowego obciążenia środowiska (generowanie przyszłych odpadów, zwiększenie poboru mocy, zwiększenie kosztów transportu itd.). Ten aspekt najczęściej jest we wnioskach jest przemilczany. Owszem, niektórzy wnioskodawcy starają się w swoich projektach sprostać zaostrożonym normom środowiskowym, wykraczającym poza regulacje obowiązującego prawa, zwiększając produkcję wybierają rozwiązania procesowe o najlepszym dostępnym bilansie produkcja/obciążenia środowiskowe. Takie działania z pewnością są zgodne z zasadą zrównoważonego rozwoju. W niniejszym badaniu przyjęto, że zasada zrównoważonego rozwoju jest w danym projekcie zachowana na poziomie minimalnym (ocena¹⁹ 1), jeżeli jego realizacja nie zwiększa potencjalnego obciążenia środowiska, a maksymalnie jest wdrożona wtedy, gdy projekt jest w pełni skierowany na poprawę jakości środowiska a skala tych oddziaływań jest znaczna w kontekście geograficznym. Lektura wniosków o dofinansowanie pozwala stwierdzić, że zdaniem 100% beneficjentów ich projekty są z omawianą zasadą lecz większość beneficjentów rozumie tę zasadę nieprawidłowo. Wydaje się, że jest to pochodna braku precyzyjnych, „operacyjnych” zapisów w RPO WZ 2007-2013 odnoszących się do tego, czym jest zasada zrównoważonego rozwoju. Problem ten zostanie omówiony poniżej.

Poprzez zrównoważony rozwój beneficjenci rozumieją najczęściej trzy stwierdzenia:

- poprawa jakości życia lub pracy + poprawa na rynku pracy = zrównoważony rozwój,
 - poprawa dostępności usług, jakości produktów, jakości zarządzania = zrównoważony rozwój,
- obydwa łącząc jednocześnie z trzecim:
- brak bezpośrednich i oczywistych, negatywnych oddziaływań środowiskowych= zrównoważony rozwój.

Jedynie niewielka grupa beneficjentów rozumie poprawnie czym ta zasada jest i jednoznacznie utożsamia ją z AKTYWNYM działaniem na rzecz zmniejszenia obciążenia środowiskowego lub efektywniejszego wykorzystania zasobów w wyniku realizacji przedsięwzięcia. Trudno omówić w tym dokumencie wszystkie przypadki, lecz posłużymy się kilkoma przykładami dobrze wpisującymi się w omawiany tutaj problem. Wielu beneficjentów deklaruje wprost, że projekt jest zgodny z zasadą zrównoważonego rozwoju, gdyż sprzyja rozwojowi lokalnej społeczności i dostępności usług oraz nie ma żadnego wpływu na środowisko. W niektórych projektach osi 1 RPO WZ 2007-2013 stwierdzenie takie może nie być poparte pełnym bilansem kosztów i zysków. Jako przykład może posłużyć działanie polegające na wymianie parku maszynowego, który nie dotychczas nie spełniał obowiązujących obecnie norm środowiskowych i norm bezpieczeństwa pracy na sprzęt spełniający minimalne wymagania prawne. Taka inwestycja nie może być traktowana jako w pełni zachowująca zasadę zrównoważonego rozwoju. W analizie zidentyfikowano projekty, w których Wnioskodawcy formułują tego typu argumenty przemawiające za realizacją inwestycji. Wszak taka firma działała dotychczas z naruszeniem obowiązującego prawa środowiskowego, narusza zasadę konkurencji (inne firmy modernizują się na własny koszt, ponosząc wydatki inwestycyjne), narusza zasady BHP itd. Dofinansowanie tego typu projektów jest de facto modernizacją z wykorzystaniem środków publicznych. Owszem, wsparcie tego typu przedsięwzięcia może być ważne w wymiarze ekonomicznym, czy w ramach wsparcia rynku pracy lub specyficznej struktury gospodarczej mikroregionu, jednak nie może być utożsamiana z zasadą zrównoważonego rozwoju. W wielu projektach nie analizuje się środowiskowych kosztów zwiększenia działalności lub jej skali.

¹⁹ W badaniu wystawiano także ocenę zero. Taka nota dotyczy projektów, dla których nie stwierdzono żadnego korzystnego środowiskowo wariantu realizacji. Projekt zdaniem beneficjenta był neutralny środowiskowo.

Przedsiębiorcy nie zdają sobie sprawy, że wzrost skali działalności, zwiększenie produkcji, zakup dodatkowych maszyn, nawet jeśli odbywa się to z dodatkowym zatrudnieniem, zawsze pociąga wzrost zapotrzebowania na surowce i nośniki energii, zawsze powoduje wprowadzenie produktu, który w przyszłości stanie się odpadem. Nie ma tutaj znaczenia, że wzrost działalności odbywa się w tej samej hali, bez ekspansji geograficznej firmy. Stwierdzenie, że inwestycja „nie oddziałuje w żaden sposób na środowisko naturalne” może być fałszywe. Podkreślić należy, że ekspansja i rozwój firm jest nieunikniona i pożądana. W osi 1 RPO WZ 2007-2013 zidentyfikowano wiele projektów, w których ekspansja jest zgodna z zasadą zrównoważonego rozwoju. Są to te projekty inwestycyjne, w ramach których komponent „myślenia” środowiskowego jest bardzo istotny. **Na przykład wprowadzenie w zakładzie dodatkowego, wewnętrznego systemu recyklingu, systemu odzysku energii, zamkniętych obiegów wody, certyfikaty środowiskowe, alternatywne sposoby pozyskiwania energii są prośrodowiskowe.** Te działania nie są obligatoryjne, nie zapewniają maksymalizacji zysków, wykraczają poza „zwyczajowy” sposób prowadzenia działalności gospodarczej, jednak mają istotny komponent środowiskowy. Te same działania wszak można było przeprowadzić bez składnika środowiskowego, przedsiębiorcy mają do tego pełne prawo. Dlatego zidentyfikowane pozytywne przykłady firm stanowią awangardę w działaniach na rzecz środowiska i to one realizują w pełni zasadę zrównoważonego rozwoju. Dodajmy, że tego typu przedsięwzięcia były co do zasady wysoko oceniane w konkursie o dofinansowanie.

Znaczna część badanych beneficjentów trafnie identyfikuje, że poprawa jakości produkcji oraz jakości produktów jest działaniem zgodnym z zasadą zrównoważonego rozwoju. Dotyczy to zwłaszcza beneficjentów składających wnioski o dofinansowanie zakupu maszyn o podwyższonych parametrach jakościowych produkcji oraz wnioskujących o certyfikaty środowiskowe. Te działania są zgodne z zasadą zrównoważonego rozwoju choćby dlatego, że pozwalają w bardziej efektywny sposób wykorzystać surowce (w porównaniu do tradycyjnych metod wytwórczych). Tego typu przedsięwzięcia dają podwyższoną trwałość i jakość produktów, co z reguły idzie w parze z potencjalnie mniejszym, przyszłym strumieniem odpadów. Szczególnie cenne inicjatywy dotyczą obszarów produkcji masowej, gdzie rynek zbytu jest szeroki, a wolumen produkcji wysoki w skali regionu lub kraju. Wdrożenie najlepszych i najnowocześniejszych metod produkcji z pewnością sprzyja zachowaniu zasady zrównoważonego rozwoju. Te działania warto promować i wspierać, gdyż wywołują one silny efekt synergii: łączą pozytywne oddziaływania środowiskowe, ale także budują przewagę innowacyjną, wzmacniają potencjał ekonomiczny regionu. Nie zidentyfikowano jednak bezpośredniego, pozytywnego działania (przynajmniej na poziomie analizy wniosków) w grupie przedsiębiorców wdrażających ISO 9001. Stwierdzenie, że wdrożenie tej normy pozwoli także wdrożyć działania środowiskowe było standardowo wpisywane w formularzu wniosku, jednak w opisie przebiegu realizacji projektu nie można odnaleźć żadnej wzmianki o działaniach środowiskowych.

Osobne zagadnienie tworzą działania infrastrukturalne: uzbrojenie terenów i budowa dróg prowadzących do stref ekonomicznych i stref przedsiębiorczości. Bez wątplenia kanalizowanie takich terenów ma wyraźny, pozytywny oddźwięk zarówno środowiskowy jak i gospodarczy. Zapewnienie zgodnej z wymogami środowiskowymi działalności gospodarczej jest elementarnym działaniem środowiskowym nie budzącym żadnych wątpliwości. Problematyczny jest natomiast sposób uzasadniania zachowania zasady zrównoważonego rozwoju w przypadku budowy dróg, parkingów czy infrastruktury towarzyszącej. W analizowanych wnioskach praktycznie nie zidentyfikowano żadnych zapisów, które pozwoliłyby wysnuć wniosek, że zasada zrównoważonego rozwoju jest w nich zachowywana. Z pewnością dlatego, że nieliczni wnioskodawcy dokonali we

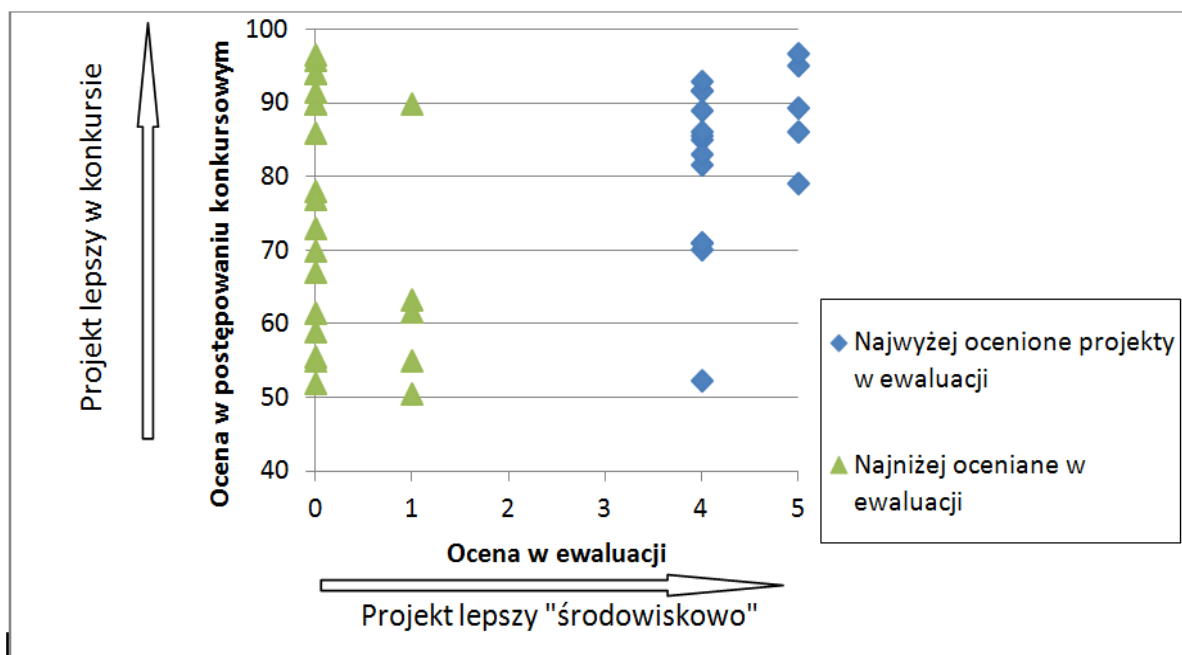
wniosku bilansu oddziaływań środowiskowych (na przykład prędkości przejazdu pojazdów czy ich tonażu) na poziomie wariantowania inwestycji. Znacznie częściej bilans był dokonany w sferze społecznej, technicznej lub ekonomicznej. Pozytywnie należy natomiast ocenić projekty „drogowe”, w ramach których buduje się ścieżki rowerowe oraz elementy infrastruktury transportu publicznego. Każde działanie ukierunkowane na zmniejszenie kołowego ruchu samochodów jest w pełni zgodne z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Beneficjenci dofinansowania w ramach I osi przyjmują gremialnie, że brak oddziaływań środowiskowych przy wzroście wolumenu produkcji jest równoznaczne z zachowaniem zasady zrównoważonego rozwoju. Bez wątplenia jest to skutek braku świadomości wśród wnioskodawców, czym jest ta zasada. Dość powszechną praktyką jest „wprowadzenie” do wielu, zróżnicowanych wniosków niemal jednobrzmiących, standardowych sformułowań w opisie oddziaływań. To potwierdza, że nie dokonano rzetelnej analizy oddziaływań środowiskowych.

Głównym narzędziem realizacji założeń RPO WZ 2007-2013, w tym zasady zrównoważonego rozwoju był system wyboru projektów do dofinansowania. W tym miejscu nie dokonujemy oceny zapisów formalnych, sposobu oceny czy sposobu punktowania, lecz realne wyniki tej oceny. Pytamy czy projekty, które w stopniu najwyższym zachowują zasadę zrównoważonego rozwoju otrzymują najwyższe oceny w ramach konkursu, a najniższą ocenę te, które zasady tej nie wdrażają lub potencjalnie mogą oddziaływać negatywnie²⁰. Formalnie badamy, czy istnieje związek pomiędzy oceną uzyskaną w ramach postępowania konkursowego a poziomem wypełnienia zasady zrównoważonego rozwoju. Szczegółowa analiza jakościowa i ilościowa wniosków dofinansowanych w ramach osi I RPO WZ 2007-2013 wykazuje ponad wszelką wątpliwość to, że wnioski ocenione wysoko w kontekście zachowania zasady zrównoważonego rozwoju także w postępowaniu konkursowym uzyskiwały wysokie oceny. Ilustruje to poniższy wykres, przedstawiający najwyżej i najniżej ocenione w ramach ewaluacji projekty. Punkty na wykresie oznaczają badany projekt, natomiast na osiach wskazano wyniki oceny eksperckiej i oceny w ramach konkursu. Gdyby zasada zrównoważonego rozwoju w pełni odzwierciedlała zawartość komponentu środowiskowego w ocenie konkursowej, to projekty wysoko oceniane w ewaluacji powinny być skupione w górnym prawym rogu wykresu (niebieskie punkty) natomiast projekty o nikłym poziomie zachowania zasady zrównoważonego rozwoju powinny się koncentrować w lewym dolnym rogu (niskie wartości oceny w ewaluacji niskie oceny konkursowe).

²⁰ Wspomnijmy, że formalnie system oceny wyklucza takie projekty z postępowania konkursowego. Stwierdzenie to nie wyrokuje, że postępowanie konkursowe obarczone jest błędem. Różnica pomiędzy werdyktem KOP a niniejszą oceną polega na tym, że w konkursie dopuszczono projekty o zerowym oddziaływaniu środowiskowym, podczas gdy w ramach niniejszej oceny poszukujemy projektów, które aktywnie wspierają zasadę zrównoważonego rozwoju.

Wykres 5. ILUSTRACJA ZALEŻNOŚCI OCENY UZYSKANEJ W RAMACH KONKURSU OD OCENY UZYSKANEJ W RAMACH EWALUACJI W PROJEKTACH OSI 1.

Źródło: opracowanie własne

Mocny akcent środowiskowy zawarty w projekcie niemal zawsze (za wyjątkiem jednego z analizowanych przedsięwzięć) pozwalał na uzyskanie ponadprzeciętnej (a niejednokrotnie maksymalnej) oceny w postępowaniu konkursowym (punkty niebieskie). Stwierdzenie to można przyjąć za regułę w osi I i dotyczy ono około 40% przeanalizowanych w ewaluacji projektów. Jednak w przypadku przedsięwzięć, dla których zasada zrównoważonego rozwoju została oceniona w ramach ewaluacji nisko (0-1 punktów) lub średnio (2-3 punkty), miała ona trzeciorzędne znaczenie w końcowej ocenie konkursowej. Wskazuje na to rozkład zielonych punktów wykresu. Ilustrują one wnioski nisko ocenione w kontekście wypełnienia zasady zrównoważonego rozwoju, jednak w konkursie przyjmują one bardzo szeroki zakres wyników, osiągając nawet 90% wszystkich możliwych punktów. Omawiana zasada nie stanowi zatem kryterium porządkującego w projektach o niskim oddziaływaniu²¹. O liczbie punktów musiały w tym przypadku decydować inne czynniki. Jeśli zasada zrównoważonego rozwoju w osi I miała być kluczową, to niniejsza analiza wskazuje, że nie udało się w pełni zrealizować tego założenia.

System oceny projektów w ramach osi I uwzględnił zasadę zrównoważonego rozwoju w analizowanej próbie w przypadku około 40% inwestycji. Dotyczy to inwestycji o wyraźnie zaakcentowanym komponentcie środowiskowym. Aż 60% analizowanych wniosków tej zasady nie spełnia w pożądanym stopniu a 31% praktycznie tej zasady nie wdraża (zadeklarowane oddziaływanie neutralne). Problemem w systemie oceny jest zatem „przepuszczanie” projektów, które w aktywny sposób nie są prośrodowiskowe, a jedynie koncentrują się na aspektach ekonomicznych i operacyjnych, rzadziej społecznych. To rozumiały, że przedsiębiorcy nie poszukują rozwiązań aktywnie wspierających sferę ochrony środowiska, ale wydaje się niedopuszczalne, gdy wnioskodawca

²¹ Dla czytelności wykresu nie zamieszczono projektów ocenianych średnio (2-3 punkty). Ich rozkład jest taki sam jak projektów ocenianych najniżej, wnioski są więc identyczne.

odrzuca wariant wybitnie wpisujący się w zasadę zrównoważonego rozwoju na rzecz tańszego, potencjalnie negatywnie oddziałującego na środowisko. Konkludując wydaje się, że w zapisach RPO WZ 2007-2013 zabrakło jasnej definicji, czym jest zasada zrównoważonego rozwoju w projektach realizowanych w ramach osi I oraz świadomości pośród wnioskodawców, jak tę zasadę można wdrażać w praktyce. Wskazane byłoby zatem wprowadzenie do przyszłych systemów oceny obligatoryjnego wskaźnika środowiskowego: ilość wykorzystanej zielonej energii w produkcji, oszczędności nośników energii, zmniejszenie ładunku odpadów itd. Wtedy sfera deklaracji przełoży się na przynajmniej minimalne, jednak realne efekty środowiskowe. Czy zaburzy to oddziaływanie ekonomiczne i społeczne inwestycji?

Analiza wniosków o dofinansowanie, złożonych w ramach osi I, pozwoliła wskazać typy inwestycji w istotny sposób wpływające na realizację zasady zrównoważonego rozwoju. W wyniku analizy wniosków można stwierdzić, że każdy projekt, w ramach którego wprowadzono istotny aspekt środowiskowy sprzyja aktywnej realizacji zasady zrównoważonego rozwoju. Dotyczy to zarówno inwestycji miękkich jak i infrastrukturalnych, związanych ze zmianą procesów wytwórczych w przedsiębiorstwach. W badaniu zidentyfikowano takie działania jak pozyskanie certyfikatów środowiskowych, wdrożenie systemów ochrony środowiska takich jak oczyszczalnie, systemy zbiórki o odzysku odpadów, systemy odzysku energii, alternatywne źródła energii, poszukiwanie alternatywnych środków transportu itd. Są to działania aktywnie realizujące omawianą w tym miejscu zasadę. W badaniu zidentyfikowano jednak również działania, które w sposób niebezpośredni, ale znaczący tę zasadę realizują. W sektorze przedsiębiorstw są to z reguły innowacyjne technologie produkcji, wdrażanie najlepszych dostępnych rozwiązań produkcji. Tego typu inwestycje są zwykle droższe niż tradycyjne metody produkcji, jednak ich wspólną cechą jest wysoka precyzja, mała odpadowość procesu produkcji, wysoka jakość i trwałość produktów przy jednoczesnej małej energochłonności i wysokiej technice. Tego typu projekty mają wysoki potencjał wystąpienia efektu synergii wynikający z połączenia wysokiej kultury zarządzania, świadomości środowiskowej i innowacyjności. Podstawową korzyścią realizacji tego typu projektów jest oszczędność surowców oraz zmniejszenie odpadowości procesu, co idzie w parze ze wzmocnieniem pozycji finansowej przedsiębiorstwa oraz poprawą bezpieczeństwa pracy. Ważny jest również potencjalny wzrost trwałości i jakości wytworzonych produktów. Jak sugerują wnioskodawcy sprzyja to zmniejszeniu przyszłego strumienia odpadów. Warto wspomnieć, że jeden z najwyższej ocenionych wnioskodawców przewidział we wdrażanym procesie produkcji również aspekt recyklingu wytworzonych produktów. Technologia została dobrana tak, aby możliwe było niemal całkowite odzyskanie surowców ze zużytych produktów. Wprawdzie sam projekt nie ma bezpośredniego komponentu środowiskowego, jednak wyraźnie oddziałuje na środowiskowo poprzez wprowadzenie na rynek odpowiednio (prośrodowiskowo) zaprojektowanego produktu. Wsparcie tego typu projektów pozwala w pełni zrealizować nie tylko dyrektywę o zrównoważonym rozwoju, ale też większość celów strategicznych na poziomie RPO WZ 2007-2013. Trzecią cechą projektów, które wysoko oceniono w badaniu ewaluacyjnym w kontekście ZZR jest skala działalności przedsiębiorców. Są to podmioty o wysokim poziomie innowacyjności co najmniej w skali regionu, o wysokim wolumenie produkcji lub wytwarzający produkty powszechnie stosowane w gospodarce. Wsparcie działalności wymienionych tutaj typów podmiotów pozwala osiągnąć efekt środowiskowy w bardzo dużej skali. Jest to skumulowana wartość, której nie da się osiągnąć wspierając drobne, punktowe inicjatywy, nawet jeśli są one cenne środowiskowo.

Wielkość oddziaływań środowiskowych wyrażonych we wskaźnikach efektu lub rezultatu w osi I jest trudna do wykazania. Jedynie w około 80 wnioskach udokumentowano wskaźnikami efekty. W większości analizowanych wniosków o dofinansowanie beneficjenci opisywali pozytywne oddziaływania, jednak bez podania szacunkowych oddziaływań na przykład ilość oszczędzonych nośników energii, surowców, ograniczenia ładunku odpadów itd. W poniższej tabeli przedstawiono udokumentowane wskaźniki.

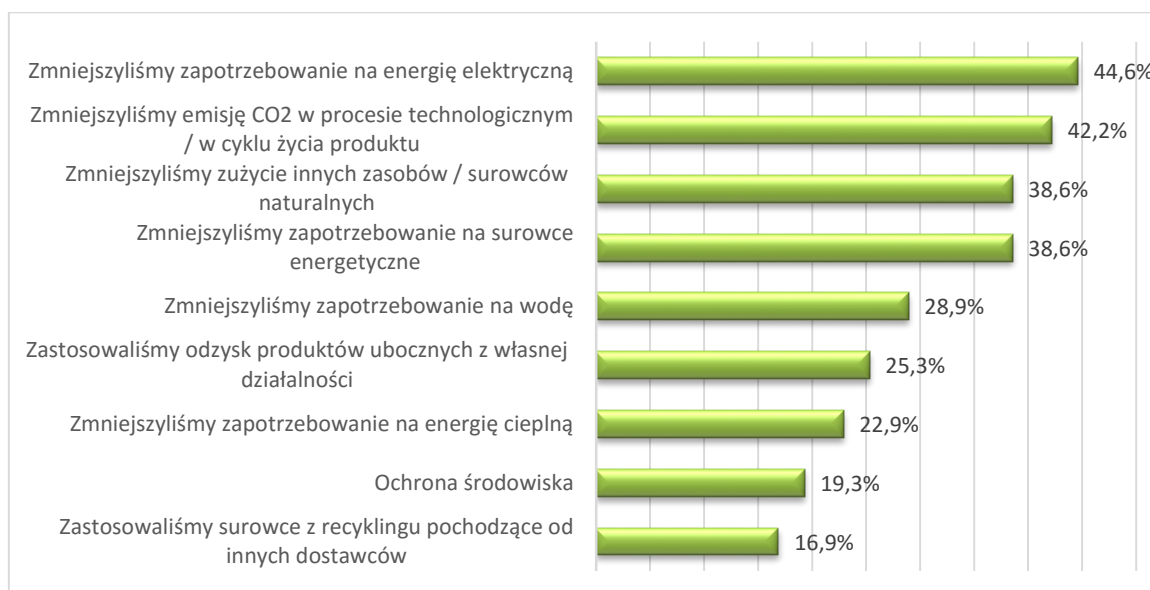
TABELA 6. UDOKUMENTOWANE WARTOŚCI NAJWAŻNIEJSZYCH WSKAŹNIKÓW ŚRODOWISKOWYCH W PROJEKTACH OSI I

Nazwa wskaźnika	jednostka	Szacowana wartość wskaźnika
Długość wybudowanej sieci kanalizacji deszczowej na terenie strefy	[km]	10,001
Długość wybudowanej sieci kanalizacji deszczowej poza strefą	[km]	5,82
Zmniejszenie ilości odpadów wytwarzanych przez wsparte przedsiębiorstwo	[tona]	11330,554
Długość wybudowanej sieci kanalizacyjnej na terenie strefy	[km]	6,014
Długość wybudowanej sieci kanalizacyjnej poza strefą	[km]	30,357
Liczba wybudowanych separatorów	[szt]	3
Liczba zaprojektowanych i wdrożonych systemów zarządzania środowiskowego	[szt]	7
Zmniejszenie zużycia energii	kwh	4707,29
Zmniejszenie zużytego paliwa	[toe]	276,48

Źródło: baza danych KSI stan na 14.08.2015 r.

Wykazywanie oddziaływań nie było obligatoryjne, jednak w wielu inwestycjach działania prośrodowiskowe były widoczne. Potwierdza to zarówno analiza wniosków jak i badania ankietowe beneficjentów RPO WZ 2007-2013. W osi I najważniejszym działaniem było ograniczenie zapotrzebowania na energię elektryczną. Większość projektów infrastrukturalnych polegała na zakupie nowych urządzeń, które dysponując wyższą efektywnością energetyczną pozwalają na wymierne korzyści w tym zakresie. Około 16% respondentów utożsamia (słusznie zresztą) oszczędności w zakresie energii elektrycznej jako zmniejszenie emisji CO₂, jednak ponad 28% respondentów podjęło dedykowane działania, aby emisję tego gazu ograniczyć. Łącznie zatem około 42% beneficjentów deklaruje, że udało im się ograniczyć emisję CO₂.

WYKRES 6. Oddziaływanie PROJEKTU NA ŚRODOWISKO

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety CATI z beneficjentami n=314 (łączna liczba ankiet w tym Oś I n= 198)

Nieco mniejszy odsetek beneficjentów podejmowało działania polegające na ograniczeniu zużycia surowców naturalnych, wody i surowców energetycznych. Z polityką surowcową wiąże się wprowadzenie systemów pozwalających wykorzystać odpady produkcyjne na własne potrzeby. Najczęściej jest to typowy, wewnętrzny recykling, jednak pojawiają się również projekty, w których odpady wykorzystuje się na przykład na potrzeby ogrzewania, zidentyfikowano projekty polegające też na ponownym wykorzystaniu wody czy na odzysku ciepła z procesu produkcji. Przedsiębiorcy poprzez zrównoważony rozwój rozumieją także oddziaływania społeczne i gospodarcze. Aż 74% respondentów badania w osi I dostrzega, że realizacja projektu poprawia warunki pracy zatrudnionych, a niemal co czwarty stwierdza zmniejszenie poziomu hałasu w najbliższej okolicy. Są to oczywiście efekty punktowe, nie można więc mówić o poprawie warunków społeczno-gospodarczych regionu.

WYKRES 7. EFEKTY SPOŁECZNE PROJEKTÓW I OSI RPO WZ 2007-2013

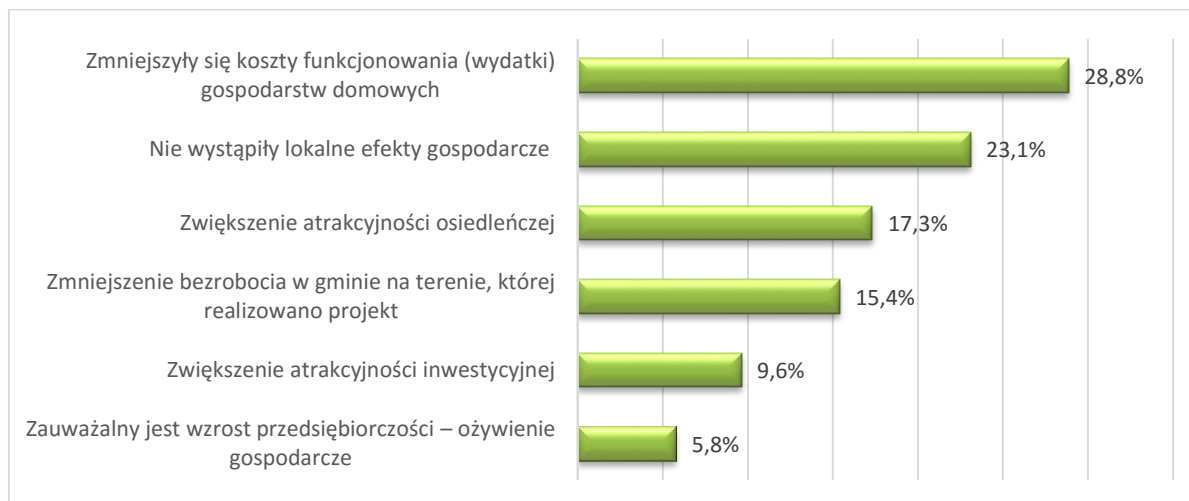

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety CATI z beneficjentami n=314 (łączna liczba ankiet w tym Oś I n= 198)

Jednym z częstych i istotnych argumentów przemawiającym za realizacją projektu było podniesienie konkurencyjności firmy, poprzez możliwość zwiększenia produkcji, poprawy jakości lub obniżenie cen.

Trudno wyrokować czy te oczekiwania są zasadne, jednak przedsiębiorcy spodziewają się, że najważniejszym efektem społeczno-ekonomicznym projektu jest zmniejszenie kosztów funkcjonowania gospodarstw domowych, gdyż uzyskują tańszy produkt. Ocena słuszności takiej tezy wykracza poza ramy niniejszego opracowania. Bardziej racjonalnym wydaje się oczekiwanie poprawy atrakcyjności osiedleńczej. Oczekiwanie to idzie w parze z wymienionymi powyżej oddziaływaniami społecznymi zwłaszcza odnoszącymi się do bezpośredniej okolicy.

WYKRES 8. EFEKTY GOSPODARCZE PROJEKTÓW Z OSI I RPO WZ 2007-2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety CATI z beneficjentami n=314 (łącznie liczba ankiet w tym Oś I n= 198)

Analiza I osi priorytetowej dowodzi, że jedynie część beneficjentów poprawnie identyfikuje, czym jest zasada zrównoważonego rozwoju. Poprzez zrównoważony rozwój rozumie się najczęściej korzystne oddziaływanie społeczne lub gospodarcze przy spodziewanym, neutralnym oddziaływaniu środowiskowym. Znacznie mniej jest projektów, gdzie zasada zrównoważonego rozwoju, czyli realizacja działań prośrodowiskowych przy okazji inwestycji, jest przynajmniej zauważalna. Nieliczne inwestycje są w pełni zgodne z tą zasadą i co najważniejsze zwykle projekty te są także ekoinnowacjami. Najczęściej wskazywanym efektem środowiskowym przez beneficjentów I osi priorytetowej jest oszczędność energii elektrycznej, choć większość z nich nie podaje żadnego wskaźnika do oceny tej zmiany oraz oszczędność surowców. We wnioskach pojawiają się deklaracje o podjętych działaniach środowiskowych, lecz w większości przypadków nie są one poparte żadnymi wskaźnikami. W konsekwencji nie ma także możliwości weryfikacji, czy deklaracje pokrywają się z realiami. Najważniejszym efektem środowiskowym jest według przekonania beneficjentów oszczędność energii elektrycznej. Towarzyszy on zwykle wymianie parku maszynowego na urządzenia o wyższej efektywności energetycznej. Mimo, że deklarację taką składa aż 44% respondentów badania, to nieliczni wykazali realne efekty w postaci wskaźników. Drugim co do popularności efektem jest oszczędność surowców. Recykling i wykorzystanie surowców wtórnych od zewnętrznych dostawców są najrzadziej realizowane przez przedsiębiorców. Jeśli przyjąć, że zrównoważony rozwój to także dwustronna relacja pomiędzy sferą środowiska a sferą społeczno-ekonomiczną, to uzyskane efekty mają raczej wymiar gospodarczy niż społeczny. W pierwszej kolejności beneficjenci zwiększyli konkurencyjność swoich przedsiębiorstw. Racjonalna ocena skłania do stwierdzenia, że towarzyszy temu jedynie punktowe oddziaływanie na komfort zatrudnionych w przedsiębiorstwach objętych wsparciem oraz poprawa w zakresie hałasu i estetyki w bezpośrednim sąsiedztwie firm.

5.3 II OŚ PRIORYTETOWA - ROZWÓJ INFRASTRUKTURY TRANSPORTOWEJ I ENERGETYCZNEJ

Celami szczegółowymi II osi priorytetowej były: wzrost dostępności komunikacyjnej regionu, rozwój i podniesienie jakości transportu publicznego oraz wzrost dostępności do infrastruktury elektrycznej i gazowej na obszarach deficytowych. Łącznie w ramach II osi priorytetowej RPO WZ 2007-2013 zrealizowano 139 projektów o łącznej wartości ponad 996,84 mln zł.

W ramach osi wyróżniono trzy działania:

- Działanie 2.1. *Zintegrowany system transportowy województwa²²*, które obejmowało rozwój regionalnej (2.1.1 – 29 projektów) i lokalnej (2.1.2 – 73 projekty) infrastruktury drogowej, drogi w miastach na prawach powiatów (2.1.3 – 8 projektów), wzmocnienie portów morskich i rzecznych (2.1.5 – 3 projekty), zintegrowany system transportu publicznego (2.1.6 – 7 projektów), regionalny transport kolejowy (2.1.7 – 4 projekty- infrastruktura kolejowa i tabor kolejowy);
- Działanie 2.2. *Lokalna infrastruktura energetyczna*, które obejmowało sieci elektroenergetyczne (2.2.1 – 6 projektów) i sieci dystrybucji gazu ziemnego (2.2.2 – 1 projekt).
- Działanie 2.3. *Wsparcie prac przygotowawczych projektów o strategicznym znaczeniu dla realizacji celów osi priorytetowej nr 2* (przygotowanie dokumentacji inwestycyjnej – 8 projektów).

W przypadku pierwszego działania, a w szczególności poddziałań 2.1.1, 2.1.2 i 2.1.3, których głównym celem była modernizacja lub budowa infrastruktury drogowej, umożliwiono włączenie do projektów jako elementów towarzyszących wyposażenie w zjazdy, zatoki autobusowe, przystanki tramwajowe przystosowane do ruchu kołowego wraz z wiatami i inne niezbędne urządzenia drogowe; budowę, przebudowę, modernizację urządzeń bezpieczeństwa ruchu drogowego w tym: sygnalizacji świetlnej, barier ochronnych lub ogrodzeń, osłon przeciwoślńieniowych lub ekranów akustycznych, chodników, ciągów pieszo-rowerowych, ścieżek rowerowych, przejść dla pieszych, jak również wszelkie inne prace infrastrukturalne pozwalające zwiększyć oddziaływanie infrastruktury drogowej jako przyczyniającej się do ochrony środowiska (np. urządzenia odwadniające w tym kanalizacja deszczowa, zbiorniki retencyjne, przepusty, sączki, zbiorniki odparowujące, separatory dla wód opadowych, budowa kanalizacji teletechnicznej). Elementy te, przy założeniu, iż są odpowiednio zlokalizowane i uzasadnione istniejącymi potrzebami, należy uznać za wskazujące na zastosowanie zasady zrównoważonego rozwoju na poziomie projektów. Jednocześnie są to elementy podnoszące pozytywne oddziaływanie na społeczeństwo.

Przeważającą część projektów stanowiły projekty realizowane w ramach działania 2.1 – lokalna infrastruktura drogowa, przy czym głównie realizowano przebudowę i modernizację dróg gminnych i powiatowych (znacznie rzadziej przedmiotem inwestycji była budowa nowych dróg). Beneficjenci tego typu projektów w kryterium dotyczącym zgodności projektu z zasadą zrównoważonego rozwoju bardzo często powoływali się na ogół realizowanych przez siebie, jako jednostkę, działań, które wpisują się w politykę zrównoważonego rozwoju, używając bardzo ogólnych sformułowań, np.: „Projektodawca bezpośrednio swoimi działaniami realizuje politykę horyzontalną UE w zakresie zrównoważonego rozwoju, tj. działań zmierzających do redukcji wszelkich barier”, co następnie niejednokrotnie podparte było stwierdzeniem, iż z efektów projektu, jakim jest przebudowa drogi,

²² Działanie zawierało także poddziałanie 2.1.4. Wzmocnienie lokalnego portu lotniczego w Zegrzu Pomorskim, z inwestycji zrealizowano w 2013 r.

może korzystać każdy – zarówno osoba w pełni sprawna, jak i niepełnosprawna, tak kobieta, jak i mężczyzna. Jest to generalnie element polityki równych szans. Trzeba zaznaczyć, że to kryterium w przypadku projektów drogowych również było najczęściej argumentowane w powyższy, dość lakoniczny sposób, tylko nieliczni beneficjenci podkreślali np.: zniesienie barier dla osób poruszających się na wózku.

W przypadku kryterium zrównoważonego rozwoju najczęstszym odniesieniem do oddziaływania na środowisko było powoływanie się na brak istotnych niekorzystnych oddziaływań na środowisko, jakie mogłyby wystąpić na etapie eksploatacji inwestycji: „Zgodnie z art. 17 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006, inwestycja przebudowy drogi powiatowej nie będzie prowadziła do degradacji lub znaczącego pogorszenia stanu środowiska naturalnego”. Sformułowania tego typu pojawiały się najczęściej w odniesieniu do zasady zrównoważonego rozwoju, wskazując, iż właśnie brak niekorzystnych oddziaływań na środowisko jest już sam w sobie utożsamiany ze zgodnością w zakresie zrównoważonego rozwoju. Beneficjenci rozwijali to stwierdzenie, podając, iż nie tylko projekt nie będzie miał negatywnego oddziaływania na środowisko, ale też dzięki inwestycji nastąpi zniwelowanie niekorzystnego oddziaływania (hałas, pył, wsiąkanie w gleby substancji ropopochodnych). Pomimo, iż sformułowania tego typu odnoszą się do zasady zrównoważonego rozwoju, należy je uznać za działania minimalne, jakie podejmują beneficjenci, podyktowane przede wszystkim aktualnymi wymogami prawa. Sytuacja taka pokazuje również, że beneficjenci, pomimo, że bardzo często realizowali projekty zawierające szereg elementów jak najbardziej zgodnych i pożądanych z punktu widzenia rozwoju zrównoważonego, nie utożsamiali ich z tą zasadą (bądź też brakowało odpowiednich konkretnych dla nich wskazań, jak należy rozumieć tę zasadę w tego typu projektach). Dopiero w części dotyczącej opisu samego projektu beneficjenci zamieszczali dodatkowe informacje, które wskazywały na to, iż projekt zawiera elementy wpisujące się w zasadę zrównoważonego rozwoju, takie jak: *budowa pobocza dla ruchu pieszego, pieszo-rowerowego czy rowerowego na odcinkach dróg, gdzie dotychczas go nie było (a było to uzasadnione i pożądane przez lokalną społeczność), budowa zatok autobusowych, zjazdów czy też przejść dla pieszych*. Informacje tego typu są ważne, ale nadal nie pozwalają na określenie na ile usytuowanie wymienionych elementów współgra z otoczeniem i stanowi rzeczywiste ułatwienie dla poruszania się (np. źle zlokalizowane przejścia dla pieszych, wymagające „nadłożenia” drogi, aby do niego dojść, niekoniecznie będą ułatwiały poruszanie się pieszym). Ponadto coraz częściej wskazuje się na to, iż zatoki autobusowe nie są najlepszym rozwiązaniem z punktu widzenia zarówno płynności ruchu, jak i pasażerów (zwłaszcza osoby starsze lub o utrudnionym poruszaniu się, narażone są na oddziaływanie siły odśrodkowej, która powstaje podczas wykonywania manewrów przy wjeżdżaniu i zjeżdżaniu z zatoki autobusowej).

Ostrożnie należy także traktować zapewnienia beneficjentów zarówno działania 2.1.2 (lokalna infrastruktura drogowa) jak i 2.1.3 (drogi w miastach na prawach powiatów) o tym, iż inwestycja pozwoli na znaczne upłynnienie ruchu – zwłaszcza w przypadku budowy nowych dróg. Nierzadko dogęszczanie sieci drogowej, przy jednoczesnym braku działań w kierunku uatrakcyjniania komunikacji publicznej, powoduje iż upłynnienie ruchu drogowego niesie niekorzystne skutki, na co wskazano w publikacji *Wyzwania zrównoważonego rozwoju w Polsce*²³:

Budowa nowych dróg zwiększa ogólną przepustowość systemu komunikacji i poprawia drożność sieci ulicznej. Związany z tym krótszy czas podróży zwiększa atrakcyjność używania samochodu. Kiedy drogi

23 Pod red. Naukową J. Kronenberg i T. Kronenberg, Fundacja Sendzimira, Kraków 2010

stają się bardziej przejezdne — częściej korzystamy z samochodu i przemieszczamy się na większe odległości, np. zamiast robić zakupy w pobliskim sklepie — jedziemy do hipermarketu na przedmieścia. Wydłuża się wtedy średni czas podróży, a ponadto więcej osób kupuje samochód i, tym samym, przestaje korzystać ze środków komunikacji zbiorowej. Wszystko to powoduje, że natężenie ruchu wzrasta. Tymczasem dochody przedsiębiorstw transportu publicznego maleją, a wraz z nimi pogarsza się jakość usług. To jeszcze bardziej zwiększa atrakcyjność używania samochodu. Wchodzimy w spiralę śmierci transportu publicznego, a korzyści z większej przepustowości dróg zostają w krótkim czasie zniwelowane przez wzrost natężenia ruchu. W ślad za wzrostem ruchu samochodowego następuje pogorszenie stanu środowiska, a także pojawia się szereg problemów społecznych, w tym wypadki drogowe i choroby.

Z uwagi na powyższe, wszelkie działania zmierzające do poprawy infrastruktury na obszarze miast, połączone z zachętami do korzystania z komunikacji miejskiej (bądź też połączone z tworzeniem utrudnień dla ruchu kołowego indywidualnego, jak: wprowadzanie stref wolnych od ruchu, ograniczanie pasów ruchu indywidualnego, ograniczanie liczby miejsc parkingowych w centrum oraz czasu postoju), należy uznać za pozytywne i pożądane z punktu realizacji zasady zrównoważonego rozwoju.

Przykładami projektów, które zrealizowano w tym zakresie w ramach RPO WZ 2007-2013 są dwa projekty realizowane na obszarze miasta Świnoujście: *Przebudowa centralnego układu komunikacyjnego śródmieścia w Świnoujściu* oraz *Przebudowa ulicy Słowackiego w Świnoujściu* (działanie 2.1.3 RPO WZ 2007-2013). Wybrany wariant realizacji pierwszego z nich do minimum ogranicza interwencje w środowisko, zastosowane materiały są neutralne dla środowiska. W ramach projektu przewidziano m. in. takie elementy jak usunięcie kolizji z istniejącą infrastrukturą, przebudowa i budowa jezdni, przebudowa i budowa chodników, przebudowa i budowa ścieżek rowerowych, przebudowa i budowa parkingów oraz przystanków, wykonanie kanalizacji deszczowej, wykonanie oświetlenia, zagospodarowanie terenów zieleni i małej architektury, oraz zmianę organizacji ruchu. Drugi z wymienionych projektów na terenie Świnoujścia zakładał wprowadzenie strefy o ograniczonej dostępności komunikacyjnej na odcinku od ulicy Matejki do ulicy Piłsudskiego, gdzie obowiązuje uprzywilejowanie ruchu pieszego i rowerowego, a dostępność dla komunikacji kołowej ograniczona została do pojazdów o tonażu do 3,5 t oraz autobusów i zbiorowej komunikacji miejskiej.

Z punktu rozumienia zasady zrównoważonego rozwoju najbardziej pożądane są projekty z zakresu rozwoju zintegrowanego systemu transportu publicznego (działanie 2.1.6 – 7 projektów) oraz regionalnego transportu kolejowego (działanie 2.1.7 – 4 projekty- infrastruktura kolejowa i tabor kolejowy). Pomijając niewątpliwą zaletę takich projektów w zakresie mniejszego oddziaływania na środowisko, mają one potencjał do tego, aby podnosić efektywność przemieszczania się w ramach komunikacji miejskiej, choć należy zaznaczyć, że wpływa na to szereg innych czynników, niezależnych od wymogów RPO WZ 2007-2013, a głównym z nich jest lokalna polityka transportowa. Beneficjenci projektów polegających na zakupie taboru komunikacji miejskiej, opisując wypełnienie polityki zrównoważonego rozwoju, wskazywali na typowe oddziaływania, jak: ograniczenie emisji szkodliwych substancji do atmosfery dzięki wyposażeniu w silniki spełniające co najmniej normę emisji zanieczyszczeń EURO V, ograniczenie hałasu emitowanego przez autobusy (wycofywanie starego taboru), niskie zużycie paliwa oraz płynów eksploatacyjnych. Na szczególną uwagę zasługuje jednak projekt „*Wzmocnienie potencjału transportowego Przedsiębiorstwa Komunikacji Samochodowej w Szczecinku poprzez zakup nowych autobusów*” w ramach którego zakupiony tabor służy komunikacji

międzydzielnicowej, która z reguły jest najbardziej zaniedbywanym elementem lokalnej polityki transportowej. Innym ciekawym projektem był projekt „*Modernizacja myjni dla autobusów i samochodów ciężarowych*”. Przedmiotem projektu była przebudowa budynku istniejącej myjni samochodowej na terenie bazy MZK Koszalin. W budynku wykonano nową kanalizację technologiczną myjni, z której nadmiar ścieków po przedostaniu się przez osadnik i separator koalescencyjny ropopochodnych, jest odprowadzany do kanalizacji, dodatkowo woda z mycia pojazdów jest odzyskiwana i wykorzystywana do powtórnego wykorzystania. Wody opadowe z jezdni i placu przy myjni są odprowadzane poprzez istniejące wpusty uliczne do kanalizacji deszczowej na terenie miasta. Pomieszczenia myjni są ogrzewane poprzez aparaty grzewczo-wentylacyjne wodne przeznaczone do myjni, zlokalizowane przy bramach i grzejniki naścienne wodne w pozostałych pomieszczeniach. Dzięki zastosowanej technologii ponownego wykorzystania wody zarówno do ponownego wykorzystania jak również ogrzewania myjni, nastąpi zmniejszenie zużycia energii o 8300 KWh rocznie oraz wody o 1900 m³ rocznie.

Wśród projektów kolejowych natomiast na uwagę zasługują dwa projekty: realizowany przez Województwo Zachodniopomorskie projekt *Modernizacja kolejowego taboru pasażerskiego o napędzie elektrycznym*, gdzie wyraźnie wskazano, iż tabor będzie wyposażony w zamknięte obiegi wodno-kanalizacyjne oraz elektryczne silniki asynchroniczne z rekuperacją energii elektrycznej), a także projekt PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. *Modernizacja regionalnej linii kolejowej 403 Wałcz - Kalisz Pomorski – Ulikowo*, gdzie oprócz zachowania wymogów środowiskowych, przede wszystkim w rezultacie modernizacji został przywrócony dla ruchu odcinek między Wałczem, a Kaliszem Pomorskim, co miało ogromne znaczenie dla lokalnej społeczności (zwłaszcza, iż w ostatnich latach obserwowano na terenie całego kraju dramatyczne wyłączenie z ruchu lokalnych linii kolejowych).

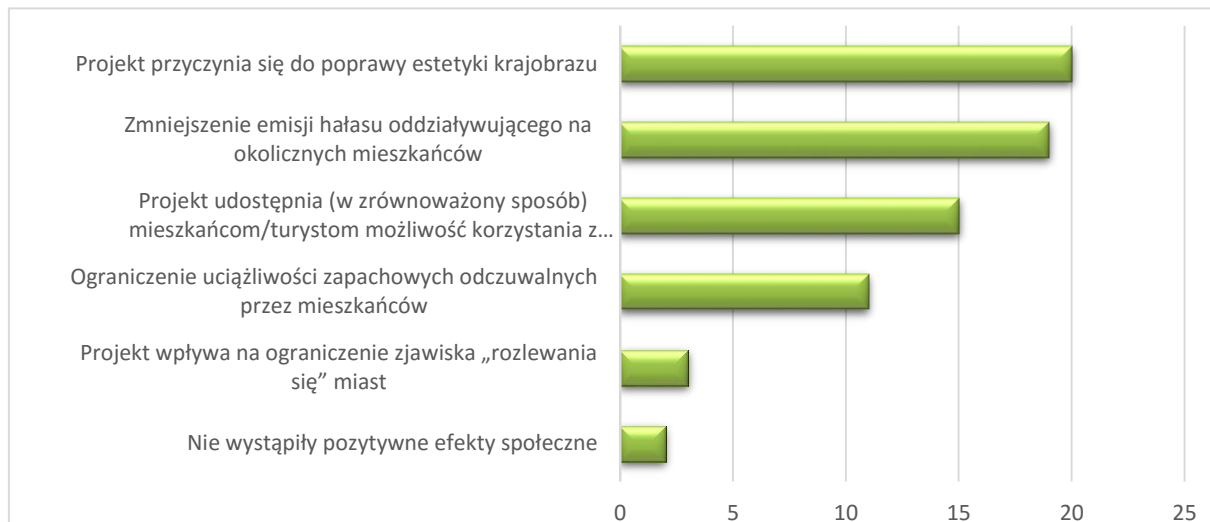
W osi priorytetowej nr II zrealizowano także projekty dotyczące rozwoju infrastruktury energetycznej. Dotyczyły one budowy linii energetycznych 110 kV. Inwestycje tego typu należy postrzegać głównie jako kluczowe z punktu podnoszenia bezpieczeństwa energetycznego, co nie zawsze pozostaje bez znaczenia dla lokalnego środowiska. Niemniej są to działania konieczne z uwagi na zły stan sieci energetycznych. Beneficjenci podkreślali przede wszystkim fakt, iż modernizacje sieci pozwolą przede wszystkim na ograniczenie strat energii na przesył (w kilku przypadkach podano, iż ograniczenie strat sięgnie nawet 50%, jednak nie znalazło to potwierdzenia we wskaźnikach – beneficjenci nie monitorowali tego typu wskaźnika), co przekłada się na realizowanie polityki zrównoważonego rozwoju w aspekcie podnoszenia efektywności funkcjonowania infrastruktury.

WPLYW SPOŁECZNO-GOSPODARCZY ORAZ ŚRODOWISKOWY W OPINII BENEFICJENTÓW

Wśród 26 ankietowanych beneficjentów II osi priorytetowej aż 12 odpowiedziało, iż projekt ma pozytywny wpływ na środowisko naturalne. Takie odpowiedzi niestety świadczą o braku wiedzy oraz nierozróżnianiu przez beneficjentów pozytywnego wpływu na środowisko od nie pogarszania stanu środowiska, z czym mamy do czynienia w przypadku II osi priorytetowej. Tylko 4 ankietowanych beneficjentów wskazało na dodatkowe działania prośrodowiskowe realizowane na rzecz środowiska i był to odzysk produktów ubocznych z własnej działalności (w tym konkretnym przypadku sposób realizacji inwestycji pozwolił na całkowite zagospodarowanie odpadów powstałych podczas wykonywania robót ziemnych, które zostaną zużyte do utwardzenia i wyrównania realizowanej inwestycji oraz innych dróg na terenie danej gminy). Jeśli chodzi o wpływ społeczny, który był głównym celem realizacji projektów transportowych, to najczęściej wskazań dotyczyło poprawy estetyki krajobrazu, zmniejszenia emisji hałasu oraz ograniczenia uciążliwości zapachowych. Prawie 60%

beneficjentów uważa, że projekt udostępnia w zrównoważony sposób mieszkańcom i turystom możliwość korzystania z obszarów cennych przyrodniczo, co wynika z faktu, iż wiele modernizowanych dróg było zlokalizowanych na obszarach cennych przyrodniczo ewentualnie prowadziły do takich terenów.

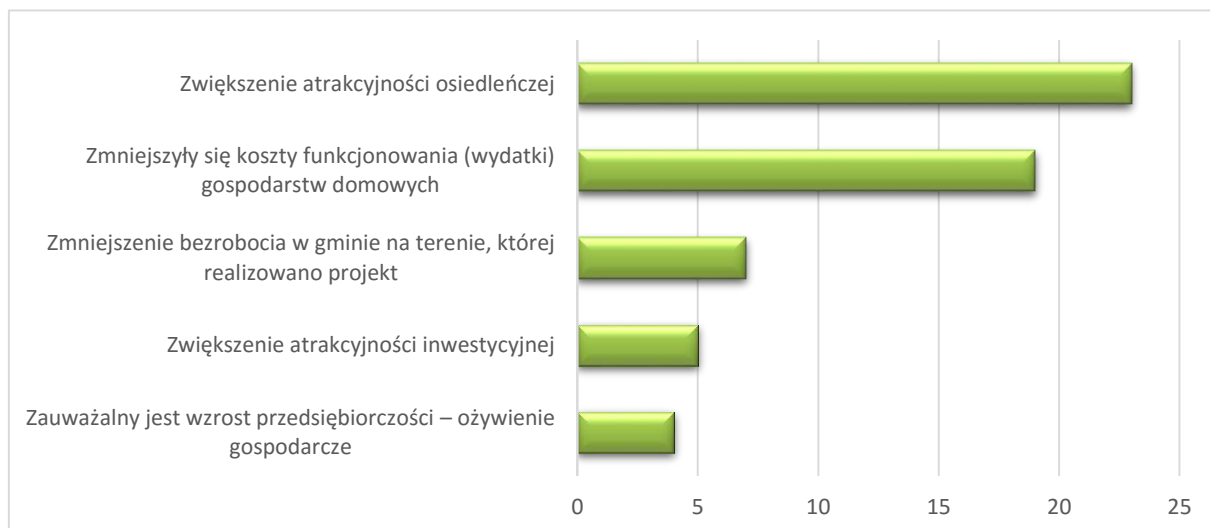
WYKRES 9. WPŁYW SPOŁECZNY PROJEKTÓW Z ZAKRESU INFRASTRUKTURY TRANSPORTOWEJ

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety CATI z beneficjentami n=314 (łączna liczba ankiet w tym Oś II n= 26)

W przypadku efektów gospodarczych prawie wszyscy beneficjenci wskazali, iż realizacja projektu przyczyniła się do zwiększenia atrakcyjności osiedleńczej oraz zmniejszyła koszty funkcjonowania gospodarstw domowych. 27% respondentów uważa, iż projekty zmniejszą bezrobocie w gminie na terenie, na którym są realizowane.

WYKRES 10. WPŁYW GOSPODARCZY PROJEKTÓW Z ZAKRESU INFRASTRUKTURY TRANSPORTOWEJ

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety CATI z beneficjentami n=314 (łączna liczba ankiet w tym Oś II n= 26)

5.4 III OŚ PRIORYTETOWA – ROZWÓJ SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO

Celem głównym III osi priorytetowej był rozwój regionalnej i lokalnej infrastruktury społeczeństwa informacyjnego. Zgodnie z przyjętą „Strategią Budowy Społeczeństwa Informacyjnego w Województwie Zachodniopomorskim na lata 2006-2015”, w ramach osi priorytetowej finansowano

przedsięwzięcia związane z rozwojem infrastruktury teleinformatycznej, mającej wesprzeć oraz zintensyfikować rozwój społeczny i gospodarczy województwa zachodniopomorskiego. Łącznie w ramach osi zrealizowano 33 projekty o łącznej wartości dofinansowania ponad 127,5 mln zł.

W ramach osi wyróżniono trzy działania:

- Działanie 3.1 Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego, której celem był rozwój oraz zapewnienie powszechnego, szerokopasmowego i bezpiecznego dostępu do Internetu (21 projektów). Niniejsze Działanie skierowane było w szczególności na wsparcie inwestycji z zakresu budowy, rozbudowy i przebudowy szkieletowych, dystrybucyjnych i dostępowych regionalnych sieci szerokopasmowych w oparciu o technologię światłowodową i technologię bezprzewodową oraz tworzenie Publicznych Punktów Dostępu do Internetu.
- 3.2 Rozwój systemów informatycznych i e-usług - 11 projektów.
- 3.3 Wsparcie prac przygotowawczych projektów o strategicznym znaczeniu dla realizacji celów osi priorytetowej nr 3. Podpisano 1 umowę na wsparcie prac przygotowawczych do budowy projektu systemowego "Regionalna Infrastruktura Informacji Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego".

W porównaniu do pozostałych osi priorytetowych projekty realizowane w ramach III osi skupiające się na infrastrukturze społeczeństwa informacyjnego oraz rozwoju systemów informatycznych i e-usług uwzględniały zasadę zrównoważonego rozwoju, jednakże w stopniu umiarkowanym, co wynika ze specyfiki osi. Projekty z działania 3.1 dotyczyły przede wszystkim budowy szerokopasmowego internetu i tu trudno mówić o ZZR, natomiast w przypadku działania 3.2 znalazło się kilka istotnych projektów, które przyczyniały się przede wszystkim do integracji zasobów informacji o środowisku oraz poprawy ich dostępności dla społeczeństwa. Porównanie oceny punktowej projektów z działania 3.1 oraz 3.2 jednoznacznie wskazuje, iż lepiej punktowane były projekty z działania 3.2, które wspierały systemy informatyczne oraz tworzyły e-usługi, przy czym im bardziej innowacyjny był dany projekt tym większą liczbę punktów otrzymywał. Jeśli chodzi o uzasadnienie spełnienia zasady zrównoważonego rozwoju przez projekt, to beneficjenci działania 3.1 odnosili się w uzasadnieniu do wyboru wariantu optymalnego, nie pogarszającego środowiska naturalnego, trwałego. Natomiast beneficjenci działania 3.2 pisali już o wpływie tworzonych systemów informatycznych na środowisko naturalne.

Najistotniejszymi projektami z punktu widzenia realizacji zasady zrównoważonego były projekty dotyczące rozwoju i wdrażania systemów informacji o środowisku, ułatwiających pracę administracji lokalnej oraz stanowiących źródło informacji dla społeczności lokalnych. Dobrym przykładem jest projekt (90,5% punktów konkursowych) pt. *„Rozwój Systemu Informacji Przestrzennej Geo-Info poprzez zasilenie bazy danych informacją przestrzenną w postaci danych sieci uzbrojenia terenu”*.

DOBRA PRAKTYKA

Działanie 3.2. RPO WZ 2007-2013 Tytuł projektu: Rozwój Systemu Informacji Przestrzennej Geo-Info poprzez zasilenie bazy danych informacją przestrzenną w postaci danych sieci uzbrojenia terenu, Wartość dofinansowania: 479 845,87 zł. Przedmiotem projektu było zasilenie bazy danych modułu „Mapa”. W bazie tej znajdują się wszystkie dane powiatowego zasobu geodezyjnego i kartograficznego, które mają postać wektorową z obszaru ewidencji gruntów i budynków oraz ewidencji sieci uzbrojenia terenu dla obszaru Gminy-Miasto Świnoujście. W wyniku realizacji projektu nastąpiła poprawa dostępności usług/danych oraz rozwój i wdrożenie systemów informacji o środowisku, ułatwiających pracę administracji lokalnej oraz stanowiących źródło informacji dla społeczności lokalnych. Dodatkowym

efektem jest ułatwienie w zarządzaniu miastem oraz informacja dla innych instytucji, np. dla Straży Pożarnej w zakresie liczby i rozmieszczenia hydrantów przed przystąpieniem do akcji, co pozwala uniknąć niekontrolowanych zdarzeń mogących zaszkodzić środowisku. Projekt ten przyczynił się do powstawania szeregu korzyści ekonomicznych, jak np. oszczędność czasu dla mieszkańców i branż korzystających z usług Biura Geodety Miasta (38500 osób rocznie, zgodnie z analizą ekonomiczną).

Projekty z działania 3.2 i 3.3 RPO WZ 2007-2013 wpływają przede wszystkim na podniesienie jakości kształtowania ładu przestrzennego oraz ograniczenie problemów związanych z kolizjami i innymi efektami braku informacji o przebiegu sieci. Dodatkowym efektem jest ułatwienie w zarządzaniu miastem oraz informacja dla innych instytucji, np. dla Straży Pożarnej w zakresie liczby i rozmieszczenia hydrantów przed przystąpieniem do akcji, co pozwala uniknąć niekontrolowanych zdarzeń mogących zaszkodzić środowisku. Przykładem takich działań jest projekt *Wrota Parsęty II - usługi społeczeństwa informacyjnego na terenie dorzecza Parsęty*.

DOBRA PRAKTYKA

Działanie 3.2 RPO WZ 2007-2013 Tytuł projektu: Wrota Parsęty II - Wrota Parsęty II - usługi społeczeństwa informacyjnego na terenie dorzecza Parsęty, Wartość dofinansowania: 1 495 127,19 zł.

Projekt polegał na zmodernizowaniu istniejącej i budowie uniwersalnej platformy GIS, w celu wprowadzenia dyrektywy INSPIRE na terenie Gmin i Miast uczestniczących w projekcie. W ramach projektu zbudowano geoportal prezentujący studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, obszary pod inwestycje, obszary chronione, rezerваты, parki krajobrazowe, pomniki przyrody, stan remontów dróg i utrudnień w ruchu, sieć komunikacyjną, mapy stref zalewowych, warstwę turystyczną (ścieżki rowerowe, przystanie wodne, kąpieliska itp.).

W działaniach związanych z rozwojem społeczeństwa informacyjnego trudno jest wskazać znaczące efekty środowiskowe, ponieważ projekty te najczęściej tylko tworzą narzędzia umożliwiające ich ewentualne osiągnięcie. Projekty z III osi priorytetowej realizują zasadnicze modele mogące ją wzmacniać.

WPŁYW SPOŁECZNO-GOSPODARZY ORAZ ŚRODOWISKOWY W OPINII BENEFICJENTÓW

W opinii beneficjentów III osi priorytetowej projekty nie wpływają na poprawę ochrony środowiska, natomiast mają wpływ społeczny i gospodarczy. Znaczna większość ankietowanych uważa, że projekty zwiększają atrakcyjność osiedleńczą, zmniejszają koszty funkcjonowania (wydatki) gospodarstw domowych oraz wpływają na ożywienie gospodarcze poprzez udostępnienie sieci szerokopasmowej.

5.5 IV OŚ PRIORYTETOWA - INFRASTRUKTURA OCHRONY ŚRODOWISKA

Zgodnie z diagnozą dokonaną w ramach RPO WZ 2007-2013 infrastruktura ochrony środowiska, jej dostępność, stan techniczny, nowoczesność zastosowanych materiałów i technologii przekłada się bezpośrednio na stan środowiska i jakość życia mieszkańców. Optymalna infrastruktura ochrony środowiska uwzględnia monitoring jego stanu, a także dbałość o walory przyrodnicze województwa i **stanowi jedno z głównych uwarunkowań zrównoważonego rozwoju regionu**, a zachowanie, odpowiednie i racjonalne wykorzystanie walorów przyrodniczych w dużym stopniu wpływa na wzmocnienie konkurencyjności regionu, zwłaszcza że potencjał przyrodniczy ma decydujące znaczenie w rozwoju funkcji turystycznej województwa.

Nadmorskie położenie województwa, znaczny udział śródlądowych wód powierzchniowych oraz obszarów prawnie chronionych w wysokim stopniu decydują o potencjale rozwojowym regionu, szczególnie w sferze turystyki. Wykorzystanie tego potencjału dla rozwoju przedsiębiorczości i turystyki wymaga odpowiedniej jakości infrastruktury, szczególnie wodno-kanalizacyjnej oraz systemu utylizacji i zagospodarowania odpadów komunalnych i przemysłowych, a także narzuca konieczność prowadzenia działań ochronnych na obszarach przyrodniczo cennych i działań monitorujących stan środowiska. Bogactwem regionu zachodniopomorskiego są również lasy. Zachodniopomorskie jest jednym z najbardziej zalesionych obszarów Polski (4. miejsce w kraju). Ogólna powierzchnia lasów wynosi 785,5 tys. ha, stanowiąc 34,6% powierzchni województwa, co przekracza średnią krajową wynoszącą 28,4%. Znaczny procent tego obszaru stanowią rezerwy, torfowiska oraz enklawy przyrodnicze o bezcennym znaczeniu dla środowiska naturalnego. Podkreślić należy, że ze względu na szczególne walory przyrodnicze w województwie zachodniopomorskim wyznaczono wiele obszarów NATURA 2000.

Celem głównym IV osi priorytetowej była poprawa stanu środowiska naturalnego w województwie zachodniopomorskim. W ramach osi realizowanych jest 155 projektów o łącznej wartości dofinansowania ponad 225,8 mln zł. W ramach osi realizowano 5 działań:

- Działanie: 4.1. Energia odnawialna i zarządzanie energią, zrealizowano 30 projektów w zakresie budowy farm wiatrowych, fotowoltaicznych, biogazowni oraz montaż instalacji fotowoltaicznych w obiektach użyteczności publicznej;
- Działanie 4.2. Gospodarka odpadami, zrealizowano 19 projektów dotyczących usprawnienia systemu selektywnej zbiórki odpadów oraz rekultywacji składowisk odpadów;
- Działanie 4.3. Zaopatrzenie w wodę i oczyszczanie ścieków, zrealizowano 15 projektów mających na celu poprawę stanu środowiska naturalnego poprzez ograniczenie ilości zanieczyszczeń przedostających się do wód i gleb oraz dostarczenie dobrej jakości wody pitnej, w tym budowa, przebudowa sieci kanalizacyjnej i wodociągowej;
- Działanie 4.4. Ochrona powietrza, 8 projektów zakładających ograniczenie emisji gazów i pyłów do atmosfery z ciepłowni;
- Działanie 4.5. Ochrona przyrody i zapobieganie zagrożeniom, 10 projektów z zakresu czynnej ochrony przyrody oraz promowanie bioróżnorodności w tym kształtowanie postaw ekologicznych, 1 dotyczący Zintegrowanego Systemu Oceny Stanu i Zagrożeń Środowiska Województwa Zachodniopomorskiego i 1 projekt dotyczący Przebudowy instalacji neutralizacji chloru w Zakładzie Produkcji Miedwie oraz 71 projektów dotyczących zakupu samochodów ratowniczo-gaśniczych.

5.5.1 ENERGIA ODNAWIALNA I ZARZĄDZANIE ENERGIĄ

Energetyka jest działem przemysłu, który ma znaczący wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy regionów i odgrywa istotną rolę w kształtowaniu zrównoważonego rozwoju. Obecnie w Polsce jak i pozostałych krajach Unii Europejskiej prowadzone są dyskusje nad możliwościami wykorzystania odnawialnych źródeł energii zgodnie z powstałą polityką klimatyczno-energetyczną. Jednym z celów pakietu klimatyczno-energetycznego jest zwiększenie efektywności energetycznej i udziału energii ze źródeł odnawialnych o 20%, następnym celem jest redukcja emisji gazów cieplarnianych o 20%. W związku z zaistniałymi zmianami w Polsce coraz więcej inwestorów zaczęło interesować się możliwościami wykorzystania odnawialnych źródeł energii w swojej działalności gospodarczej. Polska jest krajem, który posiada duży potencjał nie tylko źródeł konwencjonalnych ale

i niekonwencjonalnych, a województwo zachodniopomorskie jest bezsprzecznym liderem w tej dziedzinie, wytwarzając prawie 90% krajowej produkcji z OZE. Dzieje się tak dzięki dobrym warunkom wiatrowym wzdłuż całego pasa wybrzeża oraz dużemu następcznieniu.

Energetyka oparta na odnawialnych źródłach energii może stanowić ważny i podstawowy element warunkujący zrównoważony rozwój. W ramach poddziałania budowano elektrownie wiatrowe, fotowoltaiczne, biogazownie, montowano instalacje fotowoltaiczne w obiektach użyteczności publicznej. Energetyka odnawialna jest jednym z tych działań, które doskonale realizują zasadę zrównoważonego rozwoju poprzez ograniczenie zużycia surowców, dzięki wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii. Projekty dotyczące energii odnawialnej to przede wszystkim efekty środowiskowe oraz gospodarcze w postaci zwiększonych dochodów wynikających z podatków płaconych przez inwestorów. Często inwestorzy budujący farmy lub inne inwestycje z zakresu OZE, w celu zdobycia przychylności mieszkańców dokonują inwestycji w infrastrukturę gminy, w tym drogi, szkoły itp. Projekty z zakresu OZE wpisują się w zasadę zrównoważonego rozwoju, w związku z czym beneficjenci w łatwy wyjaśniali w jaki sposób projekty wpisują się w zasadę zrównoważonego rozwoju. Kryteria premiowały lepiej projekty, które miały na celu budowę farm wiatrowych, fotowoltaicznych czy też biogazowni, niż projekty z zakresu montażu kolektorów fotowoltaicznych na budynkach użyteczności publicznej. Taki system punktowania przyczyniał się do wyboru projektów realizujących ZZR w większej skali. Dzięki realizacji projektów z poddziałania 4.1 osiągnięte zostaną następujące efekty środowiskowe.

Tabela 7. Szacowane przez beneficjentów efekty środowiskowe uzyskane w wyniku REALIZACJI PROJEKTÓW Z DZIAŁANIA 4.1 RPO WZ 2007-2013

Nazwa wskaźnika	Jednostka	Szacowana realizacja wskaźnika
Moc zainstalowana energii cieplnej w kogeneracji	MW	5,47
Ilość wytworzonej energii cieplnej w kogeneracji	GJ	512 545
Moc zainstalowana energii elektrycznej w kogeneracji	MW	5,24
Ilość wytworzonej energii cieplnej w kogeneracji	GJ	136 787
Moc zainstalowana energii cieplnej wykorzystującej energię promieniowania słonecznego	MW	0,368
Ilość wytworzonej energii cieplnej z promieniowania słonecznego	MWh	17 493,61
Ilość wytworzonej energii cieplnej z promieniowania słonecznego	GJ	13 613,41
Moc zainstalowana energii elektrycznej wykorzystującej energię promieniowania słonecznego	MW	3,401
Moc zainstalowana energii cieplnej z biomasy	MW	4,742
Ilość wytworzonej energii cieplnej z biomasy	GJ	112 112,2
Ilość wytworzonej energii cieplnej z biomasy	GJ	407 545,1
Moc zainstalowana energii elektrycznej z biomasy	MW	4,599
Moc zainstalowana energii elektrycznej z wiatru	MW	30,756
Ilość wytworzonej energii elektrycznej z wiatru	MWh	310 794,3
Moc zainstalowana energii cieplnej ze źródeł geotermalnych	MW	0,342
Ilość wytworzonej energii cieplnej z energii geotermalnej	GJ	18 349,2
Moc zainstalowana energii cieplnej z innych źródeł odnawialnych	MW	0,247
Ilość wytworzonej energii cieplnej z innych źródeł odnawialnych	GJ	17 156,25
Długość wybudowanych przyłączy energetycznych	metr	9 208

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy KSI stan na dzień 19.08.2015 r.

5.5.2 GOSPODARKA ODPADAMI

Gospodarka odpadami to kolejna niezwykle istotna dziedzina, która ma duże znaczenie dla praktycznej realizacji zrównoważonego rozwoju, gdyż w sposób znaczący wpływa na gospodarkę zasobami odnawialnymi i nieodnawialnymi.

Gospodarka odpadami komunalnymi była w 2007 roku jedną z najbardziej zaniedbanych dziedzin gospodarki komunalnej w naszym kraju. Z jednej strony występował model konsumpcji, charakterystyczny dla krajów rozwiniętych, co miało niestety odzwierciedlenie w rosnącej ilości odpadów: w 2007 r. było to ponad 10 mln ton, czyli 265 kg na mieszkańca (GUS, 2008). Z drugiej strony — nasz model gospodarowania odpadami komunalnymi znacznie odbiegał od standardów i dobrych praktyk wypracowanych w krajach rozwiniętych. Opierał się on wciąż na składowaniu odpadów w środowisku (95% wszystkich odpadów komunalnych), a poziomy odzysku surowców wtórnych i kompostowania odpadów biodegradowalnych były bardzo małe (po 2,5%).

W ramach działania 4.2 RPO WZ 2007-2013 realizowano przede wszystkim projekty związane z selektywną zbiórką odpadów, recyklingiem oraz rekultywacją składowisk odpadów. Tego typu projekty były niezwykle istotne w perspektywie finansowej 2007-2013, przede wszystkim ze względu na nasze zobowiązania wobec Unii Europejskiej. Wszystkie projekty w mniejszym lub większym stopniu przyczyniły się do realizacji celów przyjętych w działaniu 4.2 RPO WZ 2007-2013, czyli usprawnienia systemu gospodarki odpadami oraz ograniczenia ilości zanieczyszczeń emitowanych do powietrza, wód i gleby oraz realizowały zasadę zrównoważonego rozwoju. Kryteria wyboru projektów preferowały projekty z zakresu segregacji odpadów w stosunku do rekultywacji wysypisk odpadów. Większa liczba punktów była związana z wielkością zadeklarowanych efektów środowiskowych. Pomimo, iż wśród typów projektów wymienianych w SZOP znajdowały się takie inwestycje jak infrastruktura i urządzenia służące ograniczaniu ilości wytwarzanych odpadów, ograniczeniu zużycia zasobów naturalnych (w tym źródeł energii) i materiałów, zmian technologii służących zmniejszeniu zapotrzebowania na energię, wodę oraz surowce naturalne, zastępowaniu surowców pierwotnych surowcami wtórnymi z odpadów, niewielu beneficjentów zdecydowało się na tego typu działania.

Takim projektem był projekt w zakresie produkcji paliw alternatywnych z odpadów innych niż niebezpieczne, który zgodnie z najaktualniejszymi wytycznymi w gospodarki odpadami może być dobrą praktyką w zakresie postępowania z odpadami.

DOBRA PRAKTYKA – PALIWA ALTERNATYWNE

Działanie 4.2 RPO WZ 2007-2013 „Modernizacja linii technologicznej Centrum Odzysku w zakresie produkcji paliw alternatywnych z odpadów innych niż niebezpieczne w miejscowości Leśno Górne” – w efekcie wdrożenia projektu wdrożono proces technologiczny oparty na bezpiecznym ekologicznie, mechanicznym przetwarzaniu odpadów, poddawaniu ich procesowi „inteligentnej” separacji na frakcje, w celu wyselekcjonowania frakcji palnych. Przyjmowane do Centrum Odzysku odpady do przetworzenia, po rozładunku trafią bezpośrednio do linii produkcyjnej. Po przetworzeniu w linii technologicznej gotowe paliwo RDF jest bezpośrednio odbierane i transportowane samochodami typu „walking floor” do odbiorców. Załadunek odpadów do linii produkcyjnej odbywa się poprzez lej zasypowy wyposażony w automatyczne czujniki regulujące szybkość podawania odpadów do linii. Z leja zasypowego odpady transportowane są do potężnego rozdrabniacza wolnoobrotowego który rozdrabnia odpady do wielkości około 80 mm, następnie poddawane są działaniu zespołów separatorów, które ze strumienia materiału odseparowują wszystkie elementy niepalne takie jak metale, kamienie, gruz, piasek, szkło, popiół itp., Po procesie separacji frakcji niepożądanych, materiał poddawany jest końcowemu rozdrabnianiu i homogenizacji dopasowując rozmiar paliwa w zależności od potrzeb odbiorcy. Wszystkie elementy linii

są ze sobą sprzężone i sterowane przez komputer centralny tak aby szybkość produkcji paliwa była optymalna pod względem wydajności i jakości. Dzięki tej innowacyjnej technologii, którą wdrożyła Spółka „NewCo”, odpady, które do tej pory trafiały na składowiska, staną się źródłem paliwa. Produkcja tych paliw ogranicza w istotny sposób zużycie naturalnych źródeł energii i jest bardzo konkurencyjna cenowo w stosunku do naturalnych źródeł energii.

Należy również pamiętać, iż w przypadku projektów odpadowych niezwykle ważną rolę pełni edukacja i informacja, która po pierwsze powinna uczyć mieszkańców, w jaki sposób wytwarzać jak najmniej odpadów czyli racjonalnego robienia zakupów, a następnie jak postępować z odpadami, które powstają w naszym gospodarstwie domowym. Przykładem takiego projektu jest budowa Ekoportu w Szczecinie, który jest jednym z elementów kompleksowego systemu selektywnej zbiórki odpadów miasta Szczecina.

DOBRA PRAKTYKA – ODPADY - EKOPORTY

Na terenie miasta szczecin działa 7 Ekoportów, jeden z nich został dofinansowany ramach działania 4.2 RPO WZ 2007-2013. Ekoporty są punktami zbiórki odpadów problemowych, gdzie przyjmowane są nieodpłatnie selektywnie zebrane odpady komunalne od mieszkańców Gminy Miasto Szczecin. Dodatkowo na terenie EKOPORTÓW zorganizowano ścieżkę edukacyjną, gdzie prowadzone są zajęcia z zakresu gospodarki odpadami (zwiedzania ścieżki edukacyjnej, omówienie funkcjonowania EKOPORTU oraz warsztaty z artrecyklingu, czyli twórczego wykorzystania odpadów), organizowane są szkolenia, warsztaty oraz lekcje pokazowe dla uczniów oraz przedszkolaków. Działania realizowane przez Ekoporty, wykraczają poza ramy standardowego punktu selektywnej zbiórki i są znane na terenie całego kraju. Mogą one stanowić doskonały przykład włączenia działań edukacyjnych do działań stricte środowiskowych.

Szacujemy, iż zgodnie z bazą KSI projekty odpadowe przyniosą następujące wymierne korzyści dla środowiska.

TABELA 8. SZACOWANE PRZEZ BENEFICJENTÓW EFEKTY ŚRODOWISKOWE UZYSKANE W WYNIKU REALIZACJI PROJEKTÓW Z DZIAŁANIA 4.2 RPO WZ 2007-2013

Nazwa wskaźnika	Jednostka	Szacowana realizacja wskaźnika
Ilość odpadów poddanych procesom odzysku	tony	63 563,18
Powierzchnia zrehabilitowanego składowiska	ha	2,4
Ilość odpadów komunalnych zbieranych w ramach selektywnej zbiórki	tony	82 77,48
Ilość odpadów unieszkodliwionych	tony	7 500
Bezpośredni efekt ekologiczny (zmniejszenie ilości odpadów)	tony	6 596,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy KSI stan na dzień 19.08.2015 r.

Beneficjenci deklarowali, iż projekty odpadowe przyniosą również następujące efekty społeczne:

- poprawa świadomości ekologicznej, dzięki kampaniom informacyjno-edukacyjnym,
- poprawa jakości życia mieszkańców,
- w przypadku projektów z zakresu rekultywacji poprawa krajobrazu,
- niższe koszty gospodarowania odpadami.

Efekty gospodarcze:

- poprawa warunków pracy w przedsiębiorstwie, w którym realizowany jest projekt;
- wzrost przychodów przedsiębiorstwa,
- poprawa wizerunku firmy,
- wzrost miejsc pracy.

Należy również w tym miejscu wspomnieć, iż niewątpliwie projekty odpadowe generują największą ilość zielonych miejsc pracy, zwłaszcza dla pracowników niewykwalifikowanych, zagrożonych wykluczeniem społecznym, o czym więcej na końcu rozdziału.

5.5.3 GOSPODARKA WODNO-ŚCIEKOWA

W ostatnich latach w gospodarce wodno-ściekowej w naszym kraju, podobnie jak w wielu innych dziedzinach środowiska, dokonał się ogromny postęp. Ścieki z aglomeracji miejskich są w coraz większym stopniu zbierane i poddawane wysokosprawnemu biologicznemu oczyszczaniu, ścieki przemysłowe podlegają coraz lepszej kontroli, a duże zakłady wprowadzają zamknięte obiegi wody. Straty w sieciach wodociągowych są minimalizowane, jakość naszych rzek i jezior ulega sukcesywnej poprawie. Działania realizowane w ramach działania 4.3 RPO WZ 2007-2013 to przede wszystkim projekty polegające na budowie i modernizacji sieci kanalizacyjnej oraz wodociągowej. Zrealizowano również jeden projekt polegający na modernizacji oczyszczalni ścieków oraz jeden na budowie stacji uzdatniania wody. Realizacja projektów związana była z wymogami prawa i realizacją KPOŚK, zabrakło takich działań jak samowystarczalność energetyczna. Realizowane projekty były standardowymi inwestycjami w zakresie gospodarki wodno-kanalizacyjnej, nie wnosiły żadnych dodatkowych, innowacyjnych ekologicznych rozwiązań, co nie zmienia faktu, iż projekty te wpływały na poprawę środowiska poprzez zmniejszenie zanieczyszczenia wód podziemnych i powierzchniowych, a w zakresie efektów społecznych wpływają na poprawę jakości życia mieszkańców, zmniejszenie ilości chorób. W zakresie efektów ekonomicznych beneficjenci wymieniają:

- stworzenie korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorstw działających zgodnie z zasadami poszanowania środowiska;
- wzrost atrakcyjności terenów gminy dla nowych jej mieszkańców, pozwoli również na zasiedlenie działek budowlanych będących w posiadaniu samorządu gminnego;
- zmniejszenie zagrożeń zanieczyszczenia ściekami gruntów oraz wód podziemnych i powierzchniowych, pozwoli na promocje gminy jako obszaru przyjaznego środowisku;
- uzbrojenie terenów wpłynie na wzrost zainteresowania terenami wśród inwestorów, stanowiąc ważny czynnik w procesie podejmowania decyzji lokalizacyjnych;
- działalność nowych podmiotów gospodarczych wpłynie pozytywnie na lokalny rynek pracy i zmniejszy liczbę osób pozostających bez pracy;
- uatrakcyjnienie obszaru gminy pod względem turystycznym (rozwój funkcji turystycznych pozwoli na zdwywersyfikowanie lokalnej gospodarki oraz stworzy nowe miejsca pracy i zwiększy dochody mieszkańców gminy).

W wyniku realizacji projektów wodno-kanalizacyjnych osiągnięte zostaną następujące efekty środowiskowe.

TABELA 9. SZACOWANE PRZEZ BENEFICJENTÓW EFEKTY ŚRODOWISKOWE UZYSKANE W WYNIKU REALIZACJI PROJEKTÓW Z DZIAŁANIA
4.3 RPO WZ 2007-2013

Nazwa wskaźnika	Jednostka	Szacowana realizacja wskaźnika
Długość wybudowanej/zmodernizowanej sieci kanalizacyjnej	km	141,73
Liczba osób korzystających z wybudowanej sieci kanalizacyjnej	os	16 619
Liczba osób korzystających ze zmodernizowanej sieci kanalizacyjnej	os	4 536
Długość wybudowanej sieci wodociągowej	km	16,49
Liczba osób korzystających z wybudowanej sieci wodociągowej	os	1 81
Liczba osób korzystających ze zmodernizowanej sieci wodociągowej	os	1939
Powierzchnia terenu objętego zbiorczym systemem odprowadzania i oczyszczania ścieków	ha	652,70

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE BAZY KSI STAN NA DZIEŃ 19.08.2015 R

5.5.4 OCHRONA POWIETRZA

Głównym źródłem zanieczyszczeń powietrza są procesy spalania paliw oraz procesy technologiczne w przedsiębiorstwach. Rozkład przestrzenny wartości rocznych sum emisji niskiej wszystkich zanieczyszczeń nawiązuje do rozmieszczenia skupisk starej nieocieplonej zabudowy najczęściej w centrum miast. Dlatego też projekty zmierzające do poprawy jakości powietrza były skoncentrowane na działaniach zmniejszających emisję zanieczyszczeń gazowych i pyłowych poprzez budowę ograniczających tę emisję instalacji. Projekty z zakresu ochrony powietrza to przede wszystkim projekty dotyczące modernizacji instalacji odpylania realizowane przez elektrociepłownie, tylko dwa projekty dotyczyły instalacji do odpylania gazów odlotowych w przedsiębiorstwach produkcyjnych. A beneficjenci tych projektów, tłumaczyli iż mieli pokusę, aby nie inwestować w ochronę środowiska, tylko płacić kary za tzw. trucie, albo postawić dwa razy wyższy komin, żeby emisja rozeszła się na większym terenie. Te innowacyjne instalacje zostały zainstalowane tylko i wyłącznie ze względu na możliwość otrzymania dotacji z RPO WZ 2007-2013. I to tego typu inwestycje, gdzie łączona jest produkcja, są dobrym przykładem zrównoważonego rozwoju firm, gdzie efekty gospodarcze realizowane są przy poszanowaniu środowiska. Zgodnie z dokumentacją projektową oraz bazą KSI w wyniku realizacji projektów z zakresu ochrony powietrza zostaną osiągnięte następujące efekty.

TABELA 10. SZACOWANE PRZEZ BENEFICJENTÓW EFEKTY ŚRODOWISKOWE UZYSKANE W WYNIKU REALIZACJI PROJEKTÓW Z DZIAŁANIA
4.4 RPO WZ 2007-2013

Nazwa wskaźnika	Jednostka	Szacowana realizacja wskaźnika
Redukcja emisji równoważnej [Mg]	tony	538,303
Emisja pyłów [Mg/rok]	Mg/rok	68,568
Emisja dwutlenku siarki	Mg/rok	0,693

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy KSI stan na dzień 19.08.2015 r

Beneficjenci projektów wskazywali, iż realizacja projektu przyczyni się do następujących efektów społecznych:

- poprawa jakości powietrza,
- poprawa stanu zdrowia mieszkańców poprzez redukcję emisji pyłów ,
- zmniejszenie zachorowalności na choroby układu oddechowego.

Beneficjenci w dokumentacji projektowej nie wskazywali na żadne efekty ekonomiczne wynikające z realizacji projektów.

5.5.5 OCHRONA PRZYRODY I ZAPOBIEGANIE ZAGROŻENIOM

W ramach działania 4.5 RPO WZ 2007-2013 realizowane były dwa poddziałania w zakresie promowania bioróżnorodności i ochrona przyrody oraz zapobiegania zagrożeniom. Niewątpliwie pierwsza grupa projektów, jest bardziej istotna z punktu widzenia zrównoważonego rozwoju, a tym samym projekty te, otrzymywały znacznie większą liczbę punktów podczas oceny konkursowej. Beneficjenci projektów działania 4.5.1 realizowali działania polegające przede wszystkim na budowaniu ścieżek ekologicznych,. Ochrona zasobów przyrodniczych, poprzez porządkowanie ruchu turystycznego, z naciskiem na przeciwdziałanie niekorzystnym oddziaływaniom, które mogą występować w tego rodzaju przedsięwzięciach, jest niezwykle istotna dla zrównoważonego rozwoju.

W ramach poddziałania osiągnięto następujące efekty środowiskowe.

TABELA 11. SZACOWANE PRZEZ BENEFICIENTÓW EFEKTY ŚRODOWISKOWE UZYSKANE W WYNIKU REALIZACJI PROJEKTÓW Z DZIAŁANIA 4.5 RPO WZ 2007-2013

Nazwa wskaźnika	Jednostka	Szacowana realizacja wskaźnika
Powierzchnia terenów objętych monitoringiem środowiska	ha	2 324 498
Liczba osób zabezpieczonych przed powodzią	os	7 402
Powierzchnia terenu zabezpieczona przed powodzią	ha	6 213
Liczba osób zabezpieczonych przed pożarami lasów i innymi zagrożeniami	os	1 685 238*
Liczba miejscowości zabezpieczonych przed zagrożeniami naturalnymi i poważnymi awariami	Szt.	6 631
Powierzchnia wykupionych gruntów na cele ochrony [ha]	ha	7,63
Liczba gatunków objętych działaniami ochronnymi	szt.	14
Liczba wybudowanych ścieżek dydaktycznych	szt.	5
Liczba zorganizowanych działań o charakterze podnoszenia świadomości ekologicznej	szt	115

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy KSI stan na dzień 19.08.2015 r

*Projekt „Zintegrowany System Oceny Stanu i Zagrożeń Środowiska Województwa Zachodniopomorskiego” obejmował swoim zasięgiem całe województwo.

Efekty społeczne:

- wzmacnianie tożsamości społeczności lokalnych,
- zwiększenie świadomości w zakresie konieczności ochrony bioróżnorodności i ochrony przyrody,
- zwiększenie bezpieczeństwa zdrowia, życia i mienia mieszkańców, a także zapewnienia pełnej ochrony mienia i majątku publicznego oraz prywatnego,
- poprawa stanu bezpieczeństwa przeciwpożarowego i ochrony przed skutkami nadzwyczajnych zagrożeń środowiska między innymi poprzez czynna ochrona przyrody.

Efekty gospodarcze:

- pobudzanie rozwoju branży turystycznej, poprzez korzystny wpływ na promowanie turystycznych produktów i usług w powiecie i regionie,
- powstawanie miejsc pracy służących promowaniu bioróżnorodności.

DOBRA PRAKTYKA - GEOPOMERANIA

Poddziałanie 4.5.2 RPO WZ 2007-2013 Zintegrowany System Oceny Stanu i Zagrożeń Środowiska Województwa Zachodniopomorskiego. Zintegrowany system informacji o środowisku to budowa i wdrożenie systemu zintegrowanej informacji o emisjach do środowiska, potencjalnych zagrożeniach oraz o jakości środowiska w aspekcie ochrony wód, ochrony powietrza, ochrony powierzchni ziemi, gospodarki odpadami, klimatu akustycznego oraz ochrony przed oddziaływaniem pól elektromagnetycznych. Integracja informacji jest oparta na koncepcji zastosowania systemu informacji geograficznej, który wraz z centralnym repozytorium danych przestrzennych oraz innymi elementami infrastruktury informatycznej (sprzętowo-programowej) pozwala na analizę, zarządzanie i edycję danych przez wielu użytkowników jednocześnie. Wszystkie dane przestrzenne są przechowywane w sposób ciągły umożliwiając przeprowadzenie analiz dla dowolnego obszaru, poprawne topologicznie oraz spójne logicznie dla wszystkich zdefiniowanych dla nich relacji. Celem projektu jest wzmocnienie infrastruktury informacyjnej, usprawnienie systemu wytwarzania i udostępniania danych na potrzeby zrównoważonego gospodarowania wodami, zarządzania jakością powietrza i hałasem oraz ochrony przed polami elektromagnetycznymi. Realizacja projektu wpływa na poprawę stanu bezpieczeństwa ludności.

5.5.6 EFEKTY SPOŁECZNO-GOSPODARCZE W OPINI BENEFICJENTÓW

Beneficjenci projektów działania 4.5 deklarowali, iż ich projekty miały wpływ społeczno-gospodarczy. W zakresie efektów społecznych najczęściej wskazań dotyczyło poniesienia komfortu pracy zatrudnionych pracowników, poprawy estetyki krajobrazu oraz ograniczenia uciążliwości zapachowych odczuwalnych przez mieszkańców. Dodatkowo efekty społeczne wymieniane przez beneficjentów były spójne z deklarowanymi we wnioskach i dotyczyły poprawy jakości życia, bezpieczeństwa, zdrowia itd.

WYKRES 11. EFEKTY SPOŁECZNE PROJEKTÓW ŚRODOWISKOWYCH

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety CATI z beneficjentami n=314 (łącznie liczba ankiet w tym Oś IV n= 29)

W zakresie efektów gospodarczych projekty środowiskowe przyczynią się przede wszystkim do obniżenia kosztów funkcjonowania gospodarstw domowych. Zaledwie 20% respondentów wskazało, iż projekt przyczynił się do ożywienia gospodarczego i zwiększenia atrakcyjności osiedleńczej. Na zmniejszenie bezrobocia na terenie gminy, w której realizowano projekt oraz zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej wskazało zaledwie około 13% respondentów.

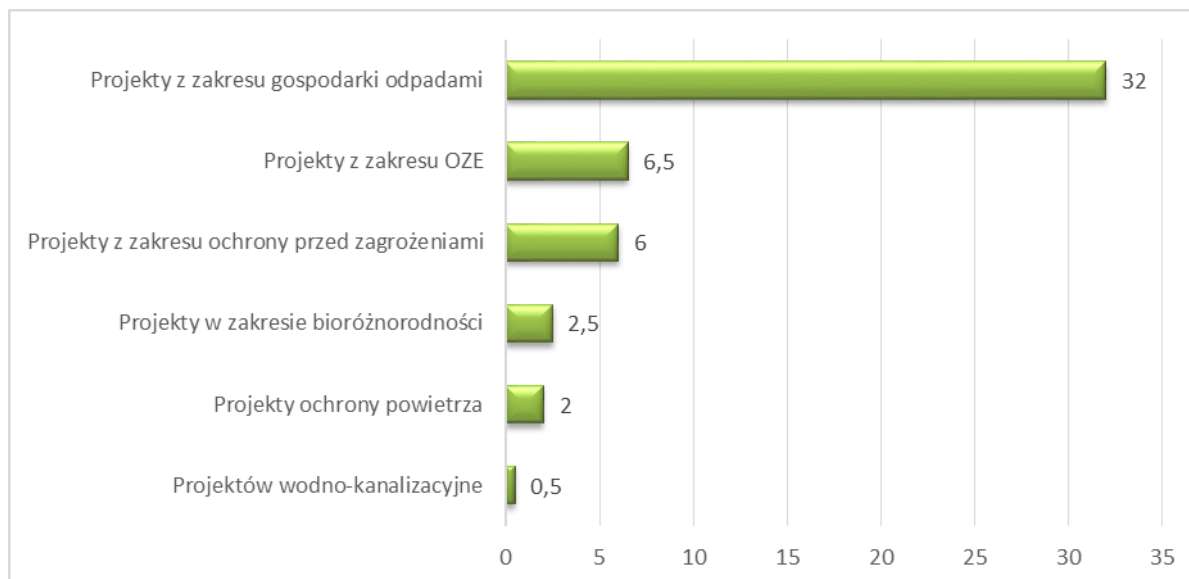
WYKRES 12. WPŁYW GOSPODARCZY PROJEKTÓW ŚRODOWISKOWYCH

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety CATI z beneficjentami n=314 (łącznie liczba ankiet w tym Oś IV n= 29)

łącznie w wyniku realizacji projektów beneficjenci planują stworzyć 49,5 etatów. Najwięcej miejsc pracy tworzą beneficjenci realizujący projekty odpadowe (32 miejsca pracy), natomiast najmniej miejsc pracy powstało podczas realizacji projektów wodno-kanalizacyjnych.

WYKRES 13. LICZBA ZIELONYCH MIEJSC PRACY

Źródło: baza danych KSI stan na dzień 19.08.2015 r.

5.6 V OŚ PRIORYTETOWA: TURYSTYKA, KULTURA I REWITALIZACJA ORAZ VI OŚ PRIORYTETOWA: ROZWÓJ FUNKCJI METROPOLITALNYCH

Celem osi V RPO WZ 2007-2013 było podniesienie atrakcyjności województwa poprzez rozwój infrastruktury turystyki, natomiast celem osi VI było podniesienie atrakcyjności Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego poprzez rozwój turystyki. W obu osiach RPO WZ 2007-2013 mamy do czynienia z unikatowym sposobem realizowania zasady zrównoważonego rozwoju, choć różnią się one obszarem realizacji. Istnieje jasna demarkacja geograficzna projektów obu osi: oś 5 dotyczy gmin spoza Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego, podczas gdy oś 6 dotyczy właśnie tego obszaru. W konsekwencji może się okazać, że podobne projekty charakteryzują się nieco odmiennym oddziaływaniem. Inaczej należy też oceniać dla obu osi taki problem kumulacji i synergii działań. W obu osiach można zasadniczo wyróżnić dwie sfery:

- obszar transportu publicznego

Zalicza się do tego obszaru działania osi VI: Ścieżki rowerowe na obszarze metropolitalnym, Zintegrowany system transportu publicznego na obszarze metropolitalnym oraz Inteligentny system transportu publicznego na obszarze metropolitalnym. W ramach osi V realizowano działania: Ścieżki rowerowe;

- obszar rewitalizacji i wzmocnienia funkcji turystycznej

Projekty osi V dzielą się na następujące tematy priorytetów: Rozwój infrastruktury kulturalnej, Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego, Infrastruktura mieszkalnictwa, Zintegrowane projekty na rzecz rewitalizacji obszarów miejskich i wiejskich, Inne wsparcie na rzecz wzmocnienia usług turystycznych Inne wsparcie na rzecz wzmocnienia usług turystycznych (informacyjnych). Do tej sfery należy zaliczyć projekty działania osi VI: Infrastruktura turystyczna na obszarze metropolitalnym, Wzrost atrakcyjności kulturalnej na obszarze metropolitalnym oraz działanie Rewitalizacja na obszarze metropolitalnym.

W osi VI szczególnym wsparciem cieszyło się działanie wzmocniające sferę transportu publicznego, podczas gdy w osi V stawiano na rozwój kultury i rekreacji. Projekty osi V w praktyce wykazują dużo

podobieństw jeśli chodzi o zasadę zrównoważonego rozwoju do projektów w Osi VI. W szczególności odnosi się to do inwestycji w ścieżki rowerowe oraz projekty modernizacyjne i rewitalizacyjne na obiektach kubaturowych.

W ocenie eksperckiej projektów osi VI zidentyfikowano około połowę inwestycji zawierających istotny, aktywny komponent środowiskowy. W analizie systemu oceny projektów nie stwierdzono istotnej zależności pomiędzy składnikiem środowiskowym inwestycji a uzyskaną liczbą punktów. Oznacza to, że komponent „zrównoważonego rozwoju” nie przekładał się bezpośrednio na uzyskanie wyższej oceny konkursowej przez „mocniejsze” środowiskowo projekty. Jest to odmienna sytuacja niż na przykład w osi I, w której wybitne środowiskowo inwestycje były również najwyższej oceniane. Czy można zatem mówić o jakimś systemowym błędzie w systemie oceny inwestycji? Z pewnością nie. Przyczyna leży w podejściu beneficjentów do realizowanych przez nich inwestycji. Większość wniosków o dofinansowanie zawiera opis działań środowiskowych o różnej skali. Praktycznie w każdym projekcie można doszukać się jakichś działań prośrodowiskowych (choćby w mikroskali), poprawiających sytuację w stosunku do wariantu bezinwestycyjnego. Opisana dla osi VI sytuacja nie oznacza zatem, że komponent środowiskowy nie był brany w ocenie wniosku pod uwagę. Okazuje się, że kryterium środowiskowe było w systemie oceny osi VI niejako kryterium dostępowym, warunkiem koniecznym ubiegania się o dofinansowanie. Dostępowy charakter kryterium wypełnienia zasady zrównoważonego rozwoju powoduje, że nie musiał on mieć odzwierciedlenia w liczbie punktów pozyskanych w ramach postępowania konkursowego. Ocena osi V, w przypadku projektów o składowej środowiskowej jest analogiczna jak w przypadku osi VI. Dotyczy to około 46% projektów wykazujących pozytywne oddziaływanie środowiskowe. Jednak w odróżnieniu do osi VI dają się zidentyfikować większe dysproporcje pomiędzy projektami w zakresie zrównoważonego rozwoju. Udział projektów, w których nie ma żadnej składowej środowiskowej jest wyższy (ponad 11%), co powoduje, że zasada zrównoważonego rozwoju w żadnym stopniu nie przekłada się na ostateczny wynik oceny konkursowej.

W projektach V osi RPO WZ 2007-2013, w których można rozpoznać komponent środowiskowy, zasada zrównoważonego rozwoju przyczyniła się w dużym stopniu do osiągnięcia efektów środowiskowych takich jak: zmniejszenie emisji zanieczyszczeń komunikacyjnych, zmniejszenie natężenia hałasu, zmniejszenie zanieczyszczeń wód powierzchniowych i podziemnych, ochrona bioróżnorodności. Osiągnięcie tych efektów było możliwe dzięki szeregom działań, podejmowanych przez beneficjentów podczas realizacji projektów, jak np. projektowanie bujnej szaty roślinnej, przebudowy przestarzałych elementów sieci kanalizacyjnej, instalowanie separatorów z osadnikiem, zagospodarowanie i recykling odpadów powstałych w trakcie realizacji projektów, organizowanie imprez o charakterze edukacyjnym czy używanie materiałów z certyfikatami środowiskowymi. Realizacja inwestycji dot. infrastruktury mieszkalnictwa wpływa natomiast na zmniejszenie zużycia paliw wykorzystywanych do ogrzewania budynków. Najważniejsze efekty w ramach osi V przedstawia tabela 12.

TABELA 12. NAJWAŻNIEJSZE UDOKUMENTOWANE EFEKTY ŚRODOWISKOWE I SPOŁECZNO-GOSPODARCZE W OSI V

SFERA	NAZWA WSKAŹNIKA	JEDNOSTKA	SZACOWANA WARTOŚĆ WSKAŹNIKA
Efekty środowiskowe	Powierzchnia obszarów cennych przyrodniczo objętych ochroną i/lub rewitalizacją	ha	5,7
	Liczba oznakowanych atrakcji dziedzictwa przyrodniczego	szt.	16,0
	Powierzchnia zrewitalizowanych obszarów	ha	16,3
	Długość wybudowanych lub oznakowanych/wyznaczonych ścieżek rowerowych	km	99,9
	Zmniejszenie zużycia energii w wyniku realizacji projektu	kWh	1 314 373,3
Efekty społeczno-ekonomiczne	Liczba osób korzystających z wybudowanych lub oznakowanych/wyznaczonych ścieżek rowerowych	os	2 974 136,3
	Liczba osób korzystających z efektów projektów z zakresu dziedzictwa przyrodniczego	os	1 888 875,0
	Liczba nowych miejsc pracy powstałych w wyniku realizacji projektów turystycznych	etaty	88,2
	Liczba zorganizowanych imprez/wydarzeń kulturalnych w obiektach infrastruktury kulturalnej	szt.	4 599,0
	Liczba osób korzystających z sieci punktów informacji kulturalnej	os	17 000,0
	Liczba osób niepełnosprawnych korzystających z obiektów instytucji kultury	os	28 580,0
	Liczba turystów korzystających z wybudowanych obiektów infrastruktury turystycznej	os	151 110,0
	Liczba nowych osób korzystających z wybudowanej bazy kulturalnej	os	251 425,0
	Liczba turystów korzystających ze zmodernizowanych/przebudowanych obiektów turystyki	os	508 298,0
	Liczba nowych korzystających z wybudowanych obiektów turystycznych, rekreacyjnych, turystyki wodnej, uzdrowiskowych, infrastruktury konferencyjno-kongresowej	os	5 103 490,0
	Liczba turystów spoza powiatu korzystających z wybudowanych obiektów turystycznych, rekreacyjnych, turystyki wodnej, uzdrowiskowych, infrastruktury konferencyjno-kongresowej	os	10 106 160,0

Źródło: baza danych KSI stan na dzień 19.08.2015 r.

Beneficjenci projektów osi VI podejmują różne działania, zarówno o charakterze środowiskowym jak i społeczno-gospodarczym. Szczególnie widoczne są one obszarze transportu publicznego, efekty są znaczące a skala ich oddziaływania jest istotna w skali regionu:

TABELA 13. NAJWAŻNIEJSZE UDOKUMENTOWANE EFEKTY ŚRODOWISKOWE I SPOŁECZNO-GOSPODARCZE W OSI VI

SFERA	NAZWA WSKAŹNIKA	JEDNOSTKA	SZACOWANA WARTOŚĆ WSKAŹNIKA
Efekty środowiskowe	Liczba nowych środków transportu komunikacji zbiorowej (autobusy)	szt.	66,00
	Pojemność jednostek zakupionego taboru komunikacji miejskiej	miejsca	8 649,00
	Przyrost ludności korzystającej z transportu miejskiego	os	463 854,00
	Oszczędność czasu w przewozach pasażerskich	zł	11 345 585,05
	Długość wybudowanych lub oznakowanych/wyznaczonych ścieżek rowerowych	km	52,54
	Liczba osób korzystających z wybudowanych lub oznakowanych/wyznaczonych ścieżek rowerowych	os	800 785,00
	Liczba osób korzystających z przebudowanych/zmodernizowanych ścieżek rowerowych	os	7 500,00
	Liczba atrakcji turystycznych udostępnionych turystyce rowerowej w wyniku realizacji projektu	szt	47,00
	Powierzchnia zrewitalizowanych obszarów	ha	7,28
	Powierzchnia zrehabilitowanych przestrzeni publicznych	m2	60 730,13
Efekty społeczno-gospodarcze	Powierzchnia wybudowanych obiektów turystycznych, rekreacyjnych, turystyki wodnej, uzdrowiskowych, infrastruktury konferencyjno-kongresowej	m2	75 361,87
	Liczba turystów korzystających z wybudowanych obiektów turystycznych, rekreacyjnych, turystyki wodnej, uzdrowiskowych, infrastruktury konferencyjno-kongresowej	os	1 026 040,00
	Liczba turystów spoza powiatu korzystających ze zmodernizowanych/przebudowanych obiektów turystycznych, rekreacyjnych, turystyki wodnej, uzdrowiskowych, infrastruktury konferencyjno-kongresowej	os	184 690,00
	Przyrost liczby turystów	os	161 997,00
	Przyrost liczby osób korzystających ze zrewitalizowanej bazy kulturalnej/turystycznej/ społecznej/edukacyjnej	os	241 941,00
	Przyrost liczby osób odwiedzających obiekty dziedzictwa kulturowego/zabytki ruchome objęte wsparciem	os	940 118,00
	Powierzchnia części wspólnych budynków mieszkalnych wielorodzinnych poddanych renowacji	m2	27 641,80
	Powierzchnia użytkowa lokali zaadaptowanych na cele inne niż mieszkaniowe	m2	2 917,44

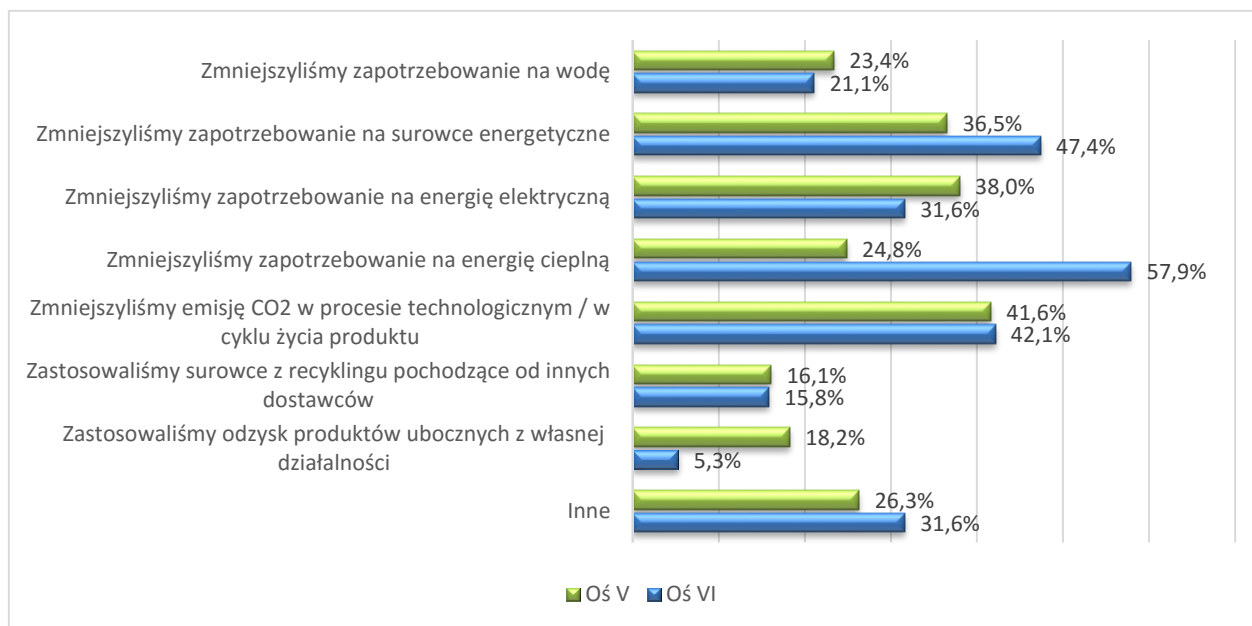
Źródło: baza danych KSI stan na dzień 19.08.2015 r.

W osi VI RPO WZ 2007-2013 wyróżniono zasadniczo dwa obszary działań. W każdym z nich można zidentyfikować projekty spełniające zasadę zrównoważonego rozwoju w stopniu minimalnym, ale także projekty o znacznym, widocznym i istotnym oddziaływaniu środowiskowym. Decyduje o tym kompleksowość inwestycji oraz skala prowadzonych działań. W najwyższym zatem stopniu zachowują zasadę zrównoważonego rozwoju inwestycje polegające na wzmocnieniu sfery transportu publicznego poprzez modernizację lub inwestycje infrastrukturalne oraz kompleksowe, zakrojone na szeroką skalę modernizacje i rewitalizacje budynków użyteczności publicznej. Inwestycje w transport publiczny mają aspekt bezpośredniego oddziaływania środowiskowego polegające na zmniejszeniu zużycia paliw, zmniejszenie emisji spalin, bezawaryjnej eksploatacji, zmniejszeniu utraty płynów eksploatacyjnych itd. Te efekty realizacji inwestycji są oczywiste. Jednak oddziaływania środowiskowe są znacznie szersze i idą w parze z oddziaływaniem społecznych i wizerunkowym. Nowoczesny tabor to wzrost

atrakcyjności komunikacji publicznej a pozyskane dofinansowanie pozwala na podwyższenie jakości usług bez przenoszenia kosztów inwestycji na pasażerów. Inwestycje komunikacyjne to również niezbędna infrastruktura dla obsługi ruchu pasażerskiego oraz zarządzania i sterowania flotą pojazdów. Te działania oczywiście sprzyjają koncentracji ruchu pasażerskiego, zmniejszeniu ruchu kołowego pojazdów itd. Na szczególną uwagę w sferze zrównoważonego rozwoju w obszarze transportu publicznego zasługują wskaźniki: „Przyrost ludności korzystającej z transportu miejskiego” oraz „Oszczędność czasu w przewozach pasażerskich”. Szacunkowo oznacza to, że każdego dnia na drogi aglomeracji wyjedzie o około pół tysiąca samochodów mniej. Oddziaływania środowiskowe polegające na potencjalnym zmniejszeniu ruchu samochodowego, ograniczenie emisji spalin w miastach, ograniczenie zużycia nośników energii są oczywiste. Docenić należy również inwestycje polegające na organizacji systemu ścieżek rowerowych. Tego typu działania podejmowane na obszarach metropolitalnych to oczywista propagacja alternatywnych środków komunikacji oraz dążenie do wzmacniania efektów środowiskowych a nawet społecznych. Wskaźnik „Liczba osób korzystających z wybudowanych lub oznakowanych/wyznaczonych ścieżek rowerowych” jest ciekawym przykładem wskaźnika opisującego zasadę zrównoważonego rozwoju w dużej skali na obszarze metropolitalnym. O skali oddziaływań świadczy fakt, że jeszcze w 2007 roku szacunkowo na terenie metropolii było 25 kilometrów ścieżek rowerowych. Tylko w ramach RPO WZ 2007-2013 wybudowano lub oznakowano 52 kilometry ścieżek. Efekty osi V są bardzo podobne więc wnioski są zbliżone. Wspomnijmy, że wprawdzie najważniejsze przewyższają wartości uzyskane w osi szóstej, jednak uwzględnić fakt, że były one prowadzone na terenie całego województwa, a nie tylko w „trudnym” terenie metropolitalnym.

Drugim ze zidentyfikowanych w osiach V i VI typem działań o znaczącym komponente środowiskowym są zakrojone na dużą skalę modernizacje, remonty i rewitalizacje budynków. W przypadku takich działań znaczący efekt środowiskowy osiągnięty jest poprzez kompleksową modernizację, z uwzględnieniem rozwiązań energooszczędnych. Rozkład działań nie jest identyczny w obu osiach, dają się zaobserwować znaczące różnice. Do najważniejszych efektów osi VI należy zaliczyć termomodernizację ze zmianą instalacji grzewczej na bardziej efektywną. Tego typu działania podjęło 57% beneficjentów (por. wykres 14). Zwróćmy uwagę, że ten efekt w osi V osiągnęło znacznie mniej beneficjentów: około 25%. Zmniejszenie zapotrzebowania na energię cieplną ale także inne nośniki energii w opinii respondentów pośrednio przekłada się na zmniejszenie zapotrzebowania na surowce energetyczne i na zmniejszenie emisji CO₂. Efekt ten dotyczy różnego rodzaju działań: zarówno projektów transportowych, gdzie ograniczenia są bezpośrednie, wynikające z wyboru rozwiązań technologicznych (zmniejszenie zużycia paliwa) jak również w oddziaływaniach pośrednich (zmniejszenie paliwochłonności u dostawców ciepła). Daje się zaobserwować wyjątkowa zgodność w pomiarze tego efektu wśród beneficjentów. W projektach modernizacyjnych i rewitalizacyjnych prowadzenie remontów wiąże się ze zmianą instalacji wodnych i elektrycznych umożliwiającą zaawansowany sposób sterowania. Uzyskany w takich działaniach efekt oszczędności energii elektrycznej potwierdza 31% respondentów osi VI oraz 38% osi V. W przypadku oszczędności wody w obu osiach deklaracje są podobne (21% i 23 % odpowiednio). Beneficjenci również wykazują inne efekty, związane zwykle ze specyfiką położenia geograficznego beneficjenta. Są to zwykle projekty polegające na ochronie terenów przybrzeżnych i wód powierzchniowych, przeciwdziałaniu zanieczyszczeniu powietrza i innym niebezpieczeństwom. Najrzadziej uzyskiwanymi efektami są zmiany w gospodarce odpadami. Istotną, pozytywną cechą projektów jest ich kompleksowość. Tego typu inwestycje pozwalają osiągnąć skumulowany efekt „drobnych oszczędności”, co jak wskazują beneficjenci tego typu projektów daje wymierną korzyść ekonomiczną dla beneficjentów projektów.

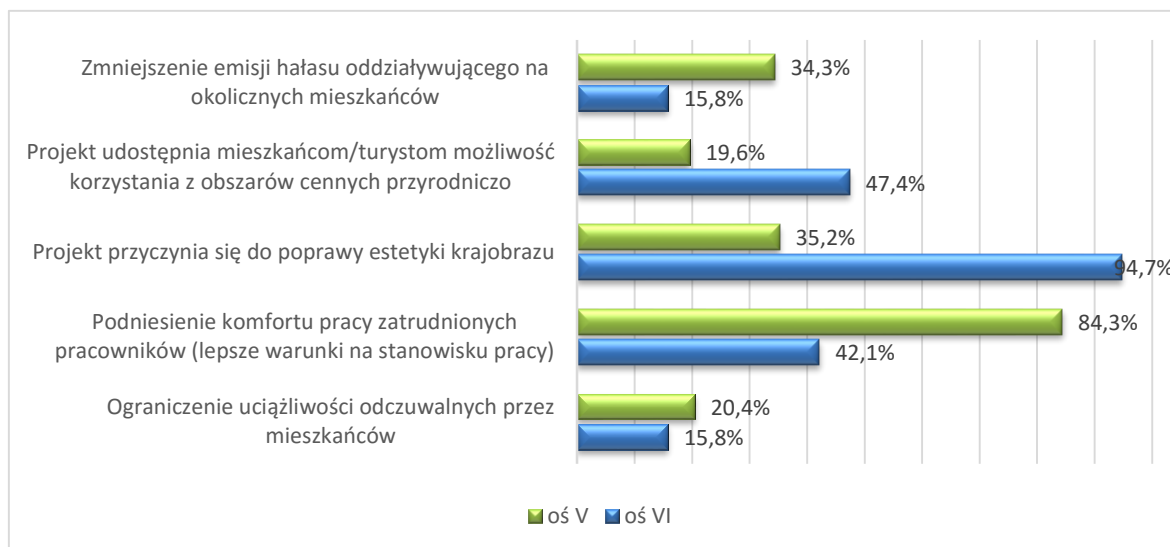
Wykres 14. Efekty środowiskowe uzyskane w wyniku realizacji projektów

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety CATI z beneficjentami n=314 (łącznie liczba ankiet w tym Oś V i VI n= 43)

Różnice w ocenach efektów beneficjentów osi V i osi VI najwyraźniej ujawniają się w oddziaływaniach społeczno-ekonomicznych. W zasadzie o pewnej zgodności można mówić w przypadku ograniczenia uciążliwości w bezpośrednim sąsiedztwie inwestycji (wykres 15). Najbardziej oczywistym efektem nieśrodowiskowym w analizowanych projektach osi VI jest poprawa estetyki krajobrazu. To zrozumiałe, większość projektów dotyczy różnych aspektów modernizacji i rewitalizacji na obszarach miasta, a wizualne aspekty są zauważane przez bardzo szeroką rzeszę odbiorców. Tak oczywista zależność nie jest regułą poza obszarami metropolitalnymi i efekt ten identyfikuje ponad 35% respondentów osi V. Trudno dokonać oceny wskazywanego przez 47% respondentów osi VI aspektu poprawy dostępności do cennych przyrodniczo obszarów. Owszem, projekty polegające na budowie ścieżek rowerowych czy w zakresie transportu mają taki potencjał, jednak projektów takich w RPO WZ 2007-2013 jest 20%. Z całą pewnością zrealizowane inwestycje, poprzez poprawę jakości infrastruktury sprzyjają poprawie komfortu pracy. W badaniu zidentyfikowano 42% tego typu realizacji w osi VI i aż 84% w osi V.

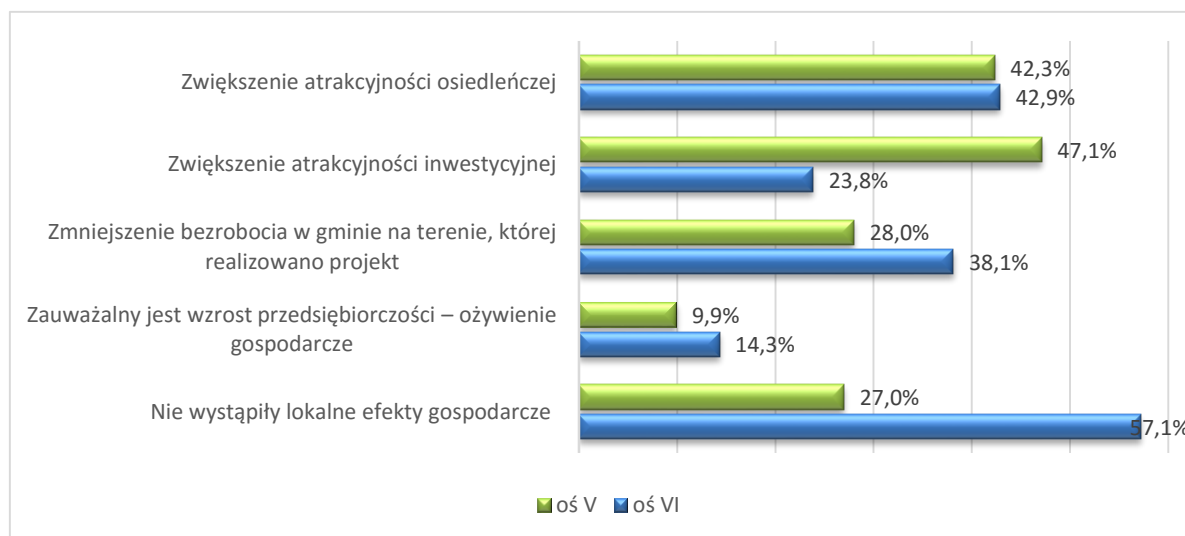
WYKRES 15. EFEKTY SPOŁECZNE OSIĄGNIĘTE W WYNIKU REALIZACJI PROJEKTÓW

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety CATI z beneficjentami n=314 (łączna liczba ankiet w tym Oś V i VI n= 43)

Zarówno w badaniu wniosków jak i opinii beneficjentów nie można wskazać jakie są bezpośrednie oddziaływania. W badaniu podjęto próbę oceny, czy beneficjenci obu osi dostrzegają jakieś zależności ekonomiczne, wynikające ze zrealizowanych inwestycji. 57% respondentów w osi VI i 27% w osi V nie dostrzega żadnej zależności pomiędzy inwestycją a sferą społeczno-gospodarczą. Można zatem sądzić, że projekty realizowane na obszarach metropolitalnych mogą mieć potencjał oddziaływać w tym kierunku. Prawdopodobnie ocena ta wynika ze swego rodzaju „rozmycia” projektu w przestrzeni gospodarczej a występują czynniki ważniejsze, decydujące o atrakcyjności inwestycyjnej. Poza obszarami metropolitalnymi bodźców do podjęcia działalności inwestycyjnej jest znacznie mniej, dlatego każda pozytywna inicjatywa zdaniem respondentów może być decydująca. W obu osiach zgodnie ocenia się, że dzięki działaniom poprawia się poziom atrakcyjności osiedleńczej. To wynik zgodny z oczekiwaniami, wskazywany w opracowaniach dotyczących rewitalizacji czy poprawy dostępności komunikacyjnej. Z drugiej jednak strony często udostępnianie przestrzeni do działalności gospodarczej sprzyja wzrostowi atrakcyjności inwestycyjnej w sektorze usług, w konsekwencji możliwe są jakieś oddziaływania na rynek pracy. Efekt ten jest bardziej wyraźny na obszarach metropolitalnych (38%) a mniej odczuwalny poza nimi (28%). Z pewnością jest to wynikiem efektu synergii projektów osi VI oraz specyfiki działalności beneficjentów. Projekty osi V były znacznie częściej zatomizowane i rozproszone terytorialnie, w przypadku osi VI są skoncentrowane na stosunkowo małym obszarze, a dodatkowo ich częstym efektem było rozszerzenie działalności publicznej lub komercyjnej związanej z powstaniem miejsc pracy. Dlatego łącznie oddziałując sprzyjają poprawie na lokalnym rynku pracy.

WYKRES 16. EFEKTY GOSPODARCZE OSIĄGNIĘTE DZIĘKI REALIZACJI PROJEKTÓW

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety CATI z beneficjentami n=314 (łączna liczba ankiet w tym Oś V i VI n= 43)

5.7 VII OŚ PRIORYTETOWA - ROZWÓJ INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ I OCHRONY ZDROWIA

Celem VII osi priorytetowej była poprawa jakości i dostępności do infrastruktury edukacyjnej, sportowej, ochrony zdrowia oraz infrastruktury rynku pracy dla osób niepełnosprawnych. W ramach osi VII zrealizowano łącznie 67 projektów o wartości dofinansowania prawie 496 mln zł. W ramach osi wyróżniono 4 poddziałania:

- Działanie 7.1. Infrastruktura edukacyjna (łącznie 32 projekty), której celem była poprawa jakości i dostępności do infrastruktury edukacyjnej na poziomie wyższym, a co za tym idzie wzmocnienie konkurencyjności województwa poprzez promowanie modelu społeczeństwa rozwijającego swój potencjał intelektualny (poddziałanie 7.1.1 – 9 projektów) poprawa jakości i dostępności do infrastruktury edukacyjnej na poziomie gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym (poddziałanie 7.1.2 – 23 projekty)
- Działanie 7.2 Infrastruktura sportowa (11 projektów), celem działania była poprawa jakości i dostępności do infrastruktury sportowej w efekcie podniesienia jej jakości oraz rozwój bazy sportowej.
- Działanie 7.3 Infrastruktura ochrony zdrowia (22 projekty), którego celem była poprawa jakości dostępności regionalnych oraz lokalnych placówek ochrony zdrowia, bez zwiększania ich wielkości liczonej liczbą łóżek.
- Działanie 7.4 Infrastruktura dla osób niepełnosprawnych (2 projekty) - celem działania była poprawa jakości i dostępności infrastruktury rynku pracy dla osób niepełnosprawnych, a co za tym idzie umożliwienie osobom niepełnosprawnym równego uczestnictwa w życiu społecznym, w szczególności zawodowym.

Zgodnie z diagnozą przedstawioną w RPO WZ 2007-2013 jednym z czynników wzmacniających konkurencyjność województwa zachodniopomorskiego było promowanie modelu społeczeństwa

rozwijającego swój potencjał intelektualny. Kluczowe znaczenie powinno mieć systematyczne podnoszenie jakości i standardów kształcenia w przedmiotowym zakresie, jak również stworzenie uczelniom wyższym warunków do prowadzenia działalności naukowo-badawczej powiązanej z dydaktyką. Takie działania będą miały wpływ m.in. na zmniejszenie dysproporcji pomiędzy dużymi ośrodkami miejskimi a pozostałymi obszarami regionu, zapobieganie wykluczeniu społecznemu (dotyczy to przede wszystkim terenów małych miast i wsi), zapewni również wykwalifikowaną siłę roboczą niezbędną przy napływie nowych inwestycji do regionu.

Na terenie województwa zachodniopomorskiego występował deficyt infrastruktury sportowej. Mała liczba i zły stan istniejących obiektów sportowych, niewystarczające zasoby kadry szkoleniowej, a także niski poziom świadomości społecznej wpływały na niewielki odsetek osób uprawiających sport i rekreację. Promocja zdrowego stylu życia oraz kultury fizycznej uznane zostały za jedne z ważniejszych zadań władz województwa. Priorytetowo traktowana jest kwestia poszerzenia istniejącej bazy dydaktycznej i sportowej, tak aby umożliwić rehabilitację, rekreację dzieci i młodzieży, jak również osób w wieku poprodukcyjnym. Wynika to z jednej strony ze spadku aktywności i zdrowotności młodzieży, a z drugiej strony ze wzrostu przeciętnej długości życia. Istotnym problemem regionu była też jakość i dostępność usług medycznych. Wzrost powszechności świadczeń zdrowotnych wraz z rosnącą jakością opieki są niezbędnymi elementami rozwoju społeczno-gospodarczego i decydują w dużej mierze o poczuciu bezpieczeństwa społecznego. Redukcja chorób, w tym cywilizacyjnych, powinna odbywać się poprzez dobrze rozwinięty, łatwo dostępny system leczenia oparty w pierwszej kolejności na podstawowej opiece zdrowotnej, gdyż jest to najkrótsza droga zapewniająca profilaktykę, ułatwienie leczenia chorób we wczesnym, często odwracalnym stadium, a w dalszej kolejności system szpitalny i rehabilitacja medyczna.

W projektach realizowanych z VII osi priorytetowej, możemy wyodrębnić działania takie jak: zakup środków dydaktycznych, zakup nowoczesnej aparatury medycznej, przebudowa i modernizacja pracowni oraz szpitali czy budowa boisk sportowych. Grupa projektów dotycząca ostatniego z wymienionych działań służy przede wszystkim zwiększeniu dostępności do różnorodnych form aktywności ruchowej jak i upowszechniania kultury fizycznej i sportu wśród dzieci i młodzieży. Niewątpliwie projekty realizowane w ramach VII osi priorytetowej wywierają pozytywne efekty społeczne, przyczyniają się do podnoszenia wiedzy, lepszej dostępności do służby zdrowia oraz poprawy kondycji fizycznej. Same projekty mające na celu podnoszenie wiedzy i edukację są istotne z punktu widzenia realizacji zasady zrównoważonego rozwoju. Przeglądając projekty próbowaliśmy znaleźć elementy dotyczące działań, które miałyby bezpośredni wpływ na środowisko.

Spośród wszystkich wytypowanych do oceny RPO WZ 2007-2013 projektów, pozytywny wpływ na środowisko przejawiał się w zakupie urządzeń spełniających standardy w zakresie energooszczędności, budowie infrastruktury spełniającej wysokie standardy w zakresie termoizolacji, recyklingu urządzeń elektronicznych oraz innych po zakończeniu okresu eksploatacji, podjęcie działań zapobiegających powstawaniu odpadów biologicznych i jednocześnie zapewnienie ich unieszkodliwienia zgodnie z zasadami ochrony środowiska w przypadku ich powstania. Działania te wzmacniają zasadę zrównoważonego rozwoju i wywierają pozytywny efekt na środowisko naturalne. W pozostałych projektach, których związek z realizacją ZZR był zdecydowanie mniejszy o wiele trudniej dostrzec propagowanie pozytywnych efektów środowiskowych, jednakże takie działania są zauważalne. Są to na np. nasadzenia trawnika oraz drzew, zastosowanie rozwiązań technicznych minimalizujących wpływ inwestycji na środowisko, edukacja ekologiczna czy też wybór urządzeń energooszczędnych oraz o niskiej emisji akustycznej. Zasada zrównoważonego rozwoju w dużym stopniu przyczynia się do

osiągania efektów środowiskowych, jakim jest oszczędność zasobów, utylizacja niebezpiecznych odpadów, poprawa świadomości ekologicznej. Dobrym przykładem projektu, w którym zadbano o środowisko jest projekt „Budowa sal do praktycznej nauki zawodu w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych im. Wł. Broniewskiego w Świdwinie oraz zakup środków dydaktycznych na potrzeby szkoły”.

DOBRA PRAKTYKA

Działanie 7.1.2. RPO WZ 2007-2013 Tytuł projektu: Budowa sal do praktycznej nauki zawodu w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych im. Wł. Broniewskiego w Świdwinie oraz zakup środków dydaktycznych na potrzeby szkoły, Wartość projektu: 7 317 423, 73 zł. Przedmiotem projektu była budowa nowego budynku z salami do praktycznej nauki zawodu oraz wyposażenie Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych w środki dydaktyczne. W ramach inwestycji przewidziano spełnienie wysokich standardów budynku w zakresie termoizolacji, co wpływa na mniejsze zużycie ciepła. Dodatkowo zakupione urządzenia spełniają wszelkie standardy w zakresie energooszczędności. Przewidziano również recykling urządzeń elektronicznych i innych po zakończeniu okresu eksploatacji. Powstałe sale służą uczniom zasadniczej szkoły zawodowej do kształcenia w zawodzie sprzedawcy, co pomaga im w spełnianiu coraz wyższych wymagań w handlu. Efektem projektu jest nowoczesna baza dydaktyczna oraz wzrost poziomu kształcenia uczniów, co prowadzi do budowania otwartej i konkurencyjnej gospodarki.

W opinii beneficjentów projekty nie mają wpływu na środowisko, natomiast mają wpływ na poprawę warunków osiedleńczych oraz zmniejszenie kosztów funkcjonowania gospodarstw domowych oraz poprawę standardu życia okolicznych mieszkańców.

5.8 PODSUMOWANIE

Analizując dokumentację projektową RPO WZ 2007-2013, można znaleźć niewątpliwie wiele ciekawych projektów realizujących w istotny sposób zasadę zrównoważonego rozwoju. Projekty te powinny być motorem do zmian w kolejnej perspektywie. Istotne jest więc, aby projekty, które otrzymują dofinansowanie były zrównoważone, innowacyjne i odpowiadały realnym potrzebom obywateli. Bardzo ważne jest, aby Instytucja Zarządzająca potrafiła postawić znak równości pomiędzy wartościami „zrównoważony” i „rozwój”. Obecna analiza projektów potwierdza, iż obecnie najważniejszy jest „rozwój”, a „zrównoważony” stanowi niejako narzucony, obowiązkowy dodatek.

Analiza wszystkich osi priorytetowych dowodzi, że jedynie część beneficjentów poprawnie identyfikuje, czym jest zasada zrównoważonego rozwoju. Poprzez zrównoważony rozwój rozumie się najczęściej korzystne oddziaływanie społeczne lub gospodarcze przy spodziewanym, neutralnym oddziaływaniu środowiskowym. Znacznie mniej jest projektów, gdzie zasada zrównoważonego rozwoju, czyli realizacja działań prośrodowiskowych przy okazji inwestycji, jest przynajmniej zauważalna. Przy okazji analizy projektów ustalono również, iż niezależnie od osi priorytetowej, projekty o charakterze innowacyjnym, ze szczególnym uwzględnieniem ekoinnowacji najlepiej wpisują się i realizują zasadę zrównoważonego rozwoju.

Analiza wniosków o dofinansowanie złożonych w ramach osi I pozwoliła wskazać typy inwestycji w istotny sposób wpływające na realizację zasady zrównoważonego rozwoju. W badaniu zidentyfikowano takie działania jak pozyskanie certyfikatów środowiskowych, wdrożenie systemów ochrony środowiska takich jak oczyszczalnie, systemy zbiórki o odzysku odpadów, systemy odzysku energii, alternatywne źródła energii, poszukiwanie alternatywnych środków transportu itd. Są to działania aktywnie realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju. W badaniu zidentyfikowano jednak

również działania, które w sposób niebezpośredni, ale znaczący tę zasadę realizują. W sektorze przedsiębiorstw są to z reguły innowacyjne technologie produkcji, wdrażanie najlepszych dostępnych rozwiązań wytwórczości produkcji. Tego typu inwestycje są zwykle droższe niż tradycyjne metody produkcji, jednak ich wspólną cechą jest wysoka precyzja, mała odpadowość procesu produkcji, wysoka jakość i trwałość produktów przy jednoczesnej małej energochłonności i wysokiej technice. Tego typu projekty mają wysoki potencjał wystąpienia efektu synergii wynikający z połączenia wysokiej kultury zarządzania, świadomości środowiskowej i innowacyjności. Podstawową korzyścią realizacji tego typu projektów jest oszczędność surowców oraz zmniejszenie odpadowości procesu, co idzie w parze ze wzmocnieniem pozycji finansowej przedsiębiorstwa oraz poprawą bezpieczeństwa pracy.

W przypadku II osi priorytetowej sprawny i funkcjonalny transport lokalny i regionalny, wraz z nowoczesną infrastrukturą drogową, jest jednym z kluczowych czynników rozwoju gospodarczego. Jednocześnie jest to gałąź mająca bezpośrednie oddziaływanie na społeczeństwo, gospodarkę oraz na środowisko przyrodnicze, a efekty te wzajemnie się przenikają. Aspekt zrównoważonego rozwoju w odniesieniu do projektów transportowych powinien przejawiać się przede wszystkim w ograniczaniu negatywnego oddziaływania pojazdów na środowisko naturalne, czyli:

- wspieraniu transportu kolejowego (nowoczesny tabor i przywracanie lokalnych połączeń kolejowych), wspieraniu transportu publicznego, zarówno na obszarach miast, jak i wspieraniu transportu międzymiastowego,
- usprawnianiu układów komunikacyjnych miast, zwracaniu uwagi na intermodalność węzłów przesiadkowych,
- wprowadzaniu dodatkowej infrastruktury ułatwiającej przemieszczanie się pieszych i użytkowników rowerów (ciągi pieszo-rowerowe, wysepki uspokajające ruch – podnoszące bezpieczeństwo ruchu).

Słuszne zatem jest stwierdzenie, że sensem zrównoważonej mobilności²⁴ jest zapewnienie możliwości przemieszczania się i jej optymalizacja, nie zaś ograniczanie. Warunkiem kluczowym pozostaje jednak, aby ogół negatywnych zjawisk i kosztów wywołanych przez transport nie przewyższał korzyści, jakie przynosi dla całego systemu społeczno-ekonomicznego. W przypadku oddziaływania na środowisko – głównie projektów drogowych, argument, iż projekt nie powoduje pogorszenia środowiska przyrodniczego, wydaje się bardzo minimalnym stwierdzeniem, choć koniecznym, aby zasada zrównoważonego rozwoju była respektowana na podstawowym poziomie.

Projekty realizowane w ramach III osi priorytetowej ze względu na swoją specyfikę, w mniejszym stopniu wpływają na Zasadę Zrównoważonego Rozwoju. Najlepiej wpisywały się projekty realizowane w ramach działania 3.2., które wspomagały podejmowanie decyzji w zakresie ochrony środowiska, planowanie funkcji przestrzennych, systemy informacji o stanie środowiska oraz procedurach administracyjnych i dokumentowania procesów zarządzania. Wskazanymi typami projektów, które w najlepszy sposób realizują zasadę zrównoważonego są:

- integracja zasobów informacji o środowisku, społeczeństwie i gospodarce z uwzględnieniem możliwości rozwoju systemów informacji przestrzennej w tym zakresie oraz zapewnienie jej dostępności publicznej,

24 Wyzwania zrównoważonego rozwoju w Polsce, pod red. Naukową J. Kronenberg i T. Kronenberg, Fundacja Sendzimira, Kraków 2010

- integracja procedur administracyjnych i biznesowych z systemami informacji i monitorowania środowiska.

IV oś priorytetowa w całości była poświęcona działaniom ukierunkowanym na ochronę środowiska, w związku z czym wszystkie projekty realizowały cele środowiskowe, przy czym część projektów realizowała te cele w sposób kompleksowy, innowacyjny oraz aktywnie edukowała w zakresie ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju. Najlepiej zasadę zrównoważonego rozwoju realizowały projekty z zakresu odnawialnych źródeł energii, odpadów oraz edukacji ekologicznej. W przypadku projektów z zakresu gospodarki wodno-ściekowej oraz odpadowej zabrakło działań związanych z samowystarczalnością energetyczną, pomimo iż takie działania mogły być realizowane w ramach działania 4.2. Projekty z zakresu gospodarki wodno-ściekowej oraz z zakresu powietrza, realizowały cele związane z dostosowaniem do przepisów prawa .

W przypadku osi V i VI zasada zrównoważonego rozwoju była widoczna szczególnie wyraźnie w sferze transportu publicznego oraz budowy ścieżek rowerowych. Najważniejszym efektem środowiskowym w tym przypadku jest oszczędność paliw, poprawa komfortu pracy, wzrost atrakcyjności alternatywnych środków transportu publicznego. Inwestycje rewitalizacyjne, modernizacyjne i poprawiające atrakcyjność turystyczną oddziałują środowiskowo w inny sposób. Tutaj głównym efektem jest zmniejszenie zapotrzebowania na energię cieplną oraz elektryczną, rzadziej dotyczy to wody. Niektóre z działań są istotne w skali subregionalnej i dają mierzalne, znaczące efekty. Najbardziej zauważalne oddziaływania są typowe dla dużych, kompleksowych realizacji gdzie drobne oddziaływania kumulują się do dużych efektów

Drugim ze zidentyfikowanych w osiach V i VI typem działań o znaczącym komponente środowiskowym są zakrojone na dużą skalę modernizacje, remonty i rewitalizacje budynków. W przypadku takich działań wysoki efekt środowiskowy osiągnięty jest poprzez kompleksową modernizację, z uwzględnieniem rozwiązań energooszczędnych.

Projekty realizowane w ramach VII osi priorytetowej dotyczyły edukacji, która z punktu widzenia zrównoważonego rozwoju jest niezwykle istotnym elementem, to właśnie poprzez działania edukacyjne kształtujemy postawy, możemy przekazywać wiedzę nt. zrównoważonego rozwoju oraz promować prawidłowe postawy w zakresie zrównoważonego rozwoju. Wśród realizowanych projektów w zakresie budowy oraz modernizacji infrastruktury edukacyjnej, sportowej oraz zdrowotnej, zabrakło działań szkoleniowych, edukacyjnych i informacyjnych, które przyczyniałyby się bezpośrednio do promocji zrównoważonego rozwoju.

6. EKOINNOWACYJNOŚĆ ORAZ MOTYWY JEJ WDRAŻANIA

Zielona gospodarka jest zbiorem procesów zmierzających do zniesienia obciążenia środowiska wynikającego z rozwoju gospodarczego społeczeństw. Pojęcie to jest formułowane jako alternatywa dla tradycyjnie rozumianej gospodarki, w której obciążenie środowiska jest istotne i wyraża się zarówno w procesach wytwórczych (pobór zasobów i emisja odpadów lub zanieczyszczeń), geograficznych (presja urbanizacyjna), zarządczych (planowe i świadome oddziaływanie na środowisko jako koszt ekspansji) jak i społecznych (brak edukacji, niepożądane postawy ekologiczne, przyzwolenie dla zaniedbań). Zielona gospodarka jest ścieżką rozwoju gospodarczego, w której te same produkty lub usługi mogą być wytwarzane ze świadomym i zamierzonym eliminowaniem negatywnych oddziaływań środowiskowych. Są to zatem procesy produkcji i modele konsumpcji, w których wykorzystuje się dostępne w danym momencie metody ograniczania presji środowiskowej. Do najbardziej oczywistych

można zaliczyć energooszczędność, wykorzystanie energii odnawialnej, systemy obrotu surowców, badania i wdrażanie ekoinnowacji. Zielona gospodarka może być również traktowana jako odrębna gałąź gospodarki, w której wytwarzane są dobra umożliwiające minimalizację presji środowiskowych w skali całej gospodarki. Będzie to na przykład wytwarzanie systemów pozyskiwania energii z odnawialnych źródeł, systemów utylizacji i odzysku surowców wtórnych, systemów zamkniętych obiegów wody itd. Do zielonej gospodarki zaliczyć też można działalność B+R w zakresie ochrony środowiska, tworzenia i wdrażania systemów „zielonego” zarządzania działalnością gospodarczą, certyfikacja środowiskowa a nawet sektor usług szkoleniowych w zakresie zielonej gospodarki. W praktyce w każdym „tradycyjnym” sektorze gospodarki można wskazać „zielone” ścieżki rozwoju. Zielona gospodarka jest zatem koncepcją zmiany tradycyjnych systemów wytwórczych na zorientowane pro-środowiskowo.

Ekoinnowacyjność to awangarda zielonej gospodarki, jest to proces wdrażania innowacji (procesowych, zarządczych, produktowych) o charakterze innowacyjnym. Ich genezą są głównie innowacje popytowe, wytworzone przez podmioty dla poprawy pewnych sfer własnej działalności, często powstałe jako wynik pozyskania doświadczeń i realizacji badań. Istotną rolę odgrywają także innowacje popytowe, wynikające z potrzeb odbiorców wytwarzanych produktów: na przykład powstanie potrzeby utylizacji odpadów sprzyja wdrożeniu systemów recyklingu po stronie producenta. Innowacja ekologiczna to działanie wykraczające poza standardowe, punktowo oddziałujące aktywności. Ekoinnowacyjność nie odnosi się wyłącznie do wytworzonego produktu lub procesu, ekoinnowacyjne może być też podejście do procesów wytwórczych, zarządzania czy polityki sprzedaży i zakupów.

Wdrażanie ekoinnowacji jest trudne w sytuacji, gdy istnieją bardzo wysokie potrzeby o charakterze modernizacyjnym. Dotyczy to przede wszystkim sfery infrastruktury publicznej. Analizując strukturę projektów finansowanych w ramach RPO WZ 2007-2013 można stwierdzić, że ekoinnowacyjność pojawia się zasadniczo tylko w przypadku podmiotów o wysokim poziomie rozwoju infrastrukturalnego i gospodarczego. Takie podmioty zapewniły już sobie odpowiednią pozycję oraz stabilność, mogą rozpocząć poszukiwania rozwiązań innowacyjnych, dających im wyraźną przewagę lub pozwalających na oferowanie lepszych usług lub produktów. To spostrzeżenie praktycznie rozdziela typy podmiotów ze względu na ich ekoinnowacyjność. Potrzeby są tutaj decydującym czynnikiem a wyrazić je można dwoma pojęciami: modernizacja i rozwój. Ekoinnowacyjne rozwiązania pojawiają się zasadniczo w przypadku podmiotów, które pozyskiwały dofinansowanie na rozwój. W niniejszym badaniu stwierdzono, że komponent środowiskowy jest przynajmniej zauważalny w około połowie dofinansowanych projektów. W większości przypadków nie może on być jednak uznany za ekoinnowacyjny. Na przykład odnosząc się do Osi 2. „Rozwój infrastruktury transportowej i energetycznej” RPO WZ 2007-2013 trudno wskazać jakieś działania o charakterze innowacyjnym. Owszem, można zidentyfikować projekty o znacznym komponencie środowiskowym, mające wyraźny wpływ choćby na ograniczenie emisji spalin, jednak nie są to innowacje nawet w skali lokalnej. Podobne rozwiązania wprowadza się na całym obszarze województwa i należy je raczej uznawać za niezbędny standard niż za innowacje. W przypadku osi 6. „Rozwój funkcji metropolitalnych” dominują działania polegające na rewitalizacji, w ramach której prowadzi się termomodernizację, wprowadza energooszczędne oświetlenie, oddziałuje na obszary zieleni itd. Takie działania jednak nie są obecnie innowacjami nawet jeśli ich skala jest znacząca. Podobna sytuacja pojawia się również w Osi 4, ściśle nastawionej na realizację efektów środowiskowych: „Infrastruktura ochrony środowiska”. Postawy innowacyjne z pewnością przegrywają z potrzebami modernizacyjnymi, na ekoinnowacyjność często

nie ma już miejsca w projekcie. Wydaje się jednak, że w przypadku tego typu działań (gdzie zwykle beneficjentami były podmioty publiczne) nie należy oczekiwać rozwiązań ekoinnowacyjnych. Wystarczy, aby były zgodne z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Jak wspomniano powyżej, ekoinnowacyjność pojawia się w odniesieniu do podmiotów, które zaspokoiły potrzeby modernizacyjne, osiągnęły zadowalający poziom rozwoju i ustabilizowały swój rozwój. Naturalną konsekwencją jest poszukiwanie niestandardowych rozwiązań, pozwalających osiągnąć przewagę rynkową, oszczędność surowców lub zaspokoić rosnące potrzeby klientów. Dlatego ekoinnowacyjność pojawia się, choć w różnej skali i w zróżnicowanym natężeniu, w przypadku projektów osi 1.: „Gospodarka-Innowacje-Technologie”. W analizie wniosków o dofinansowanie zidentyfikowano trzy podstawowe motywy realizacji działań ekoinnowacyjnych:

- możliwość bardziej racjonalnego wykorzystania surowców,
- wypełnienie wymogów, środowiska, odbiorców i klientów,
- potrzeba skokowego rozwoju firmy, wejścia na nowe rynki lub zamiar osiągnięcia pozycji lidera.

W zrealizowanych projektach te trzy motywy występowały w różnym stopniu, jednak w projektach o charakterze innowacyjnym wszystkie miały znaczenie. Warto dodać, że dwa pierwsze motywy nie tworzą ekoinnowacyjności. Są one typowe także dla „zwykłych” projektów prośrodowiskowych. Dopiero trzeci motyw oraz odpowiednie podejście beneficjenta sprzyja wprowadzeniu ekoinnowacji.

Efektom towarzyszącym i ważnym składnikiem decyzji o wprowadzeniu ekoinnowacji wydaje się potrzeba oszczędności kosztów w tego typu przedsięwzięciach. Dofinansowane ekoinnowacje polegają na wprowadzeniu do procesu produkcji rozwiązań pozwalających w pierwszej kolejności zmniejszyć pobór energii elektrycznej, poziom odpadowości procesu produkcyjnego oraz na bardziej racjonalne wykorzystanie zasobów (woda, surowce, ciepło powstałe w procesie produkcyjnym). Takie działania dają wymierną oszczędność w kosztach działalności, przekładają się więc na wyniki finansowe podmiotów. Nawet niewielkie jednostkowe oszczędności, które osiągane są dzięki działaniom prośrodowiskowym, w dłuższym okresie czasu mogą przekładać się na powstanie znacznych oszczędności lub dodatkowych przychodów. Jak wykazują wyniki badań jakościowych prowadzonych w ramach niniejszego badania (między innymi analiza wniosków), świadomość tych korzyści jest powszechna. Wprowadzenie do procesu produkcji wyrafinowanych technologii pozwala jednocześnie poprawić precyzję produktów, zmniejszyć odpadowość, zapewnić recykling wytworzonych towarów. Te aspekty, oprócz wymiaru ekonomicznego, dają pozytywny wizerunek podmiotu jako producenta. Poziom innowacyjności rozwiązań podpartych motywacją „oszczędności” jest zwykle niski, o charakterze lokalnym lub co najwyżej regionalnym. Jedynie kilka podmiotów ma potencjał oddziaływania innowacyjnego w szerokiej, krajowej perspektywie.

Drugim motywem działań ekoinnowacyjnych jest chęć spełnienia wymogów środowiskowych oraz wymogów klientów. Niebagatelne znaczenia ma tutaj możliwość pozyskania dotacji. Podmioty dość powszechnie stają się ekoinnowatorami, gdyż dotacja pozwala im zwiększyć „nakład” na inwestycje modernizacyjne. Bez systemu dotacji najprawdopodobniej podjęliby oni działania na poziomie minimum, zapewniające elementarny poziom zaspokojenia norm środowiskowych czy wymogów jakościowych produktu. Dotacja stanowi niejako bonus finansowy, dzięki któremu podmioty mogą sobie pozwolić na lepsze rozwiązania, wyższą jakość i trwałość procesów wytwórczych, co w efekcie daje ponadprzeciętne oddziaływanie w sferze środowiskowej. Ten typ motywacji można ulokować na średnim szczeblu potrzeb, gdyż dają innowacje o szerszym zasięgu geograficznym, pokrywającym się zwykle z zasięgiem działalności podmiotu.

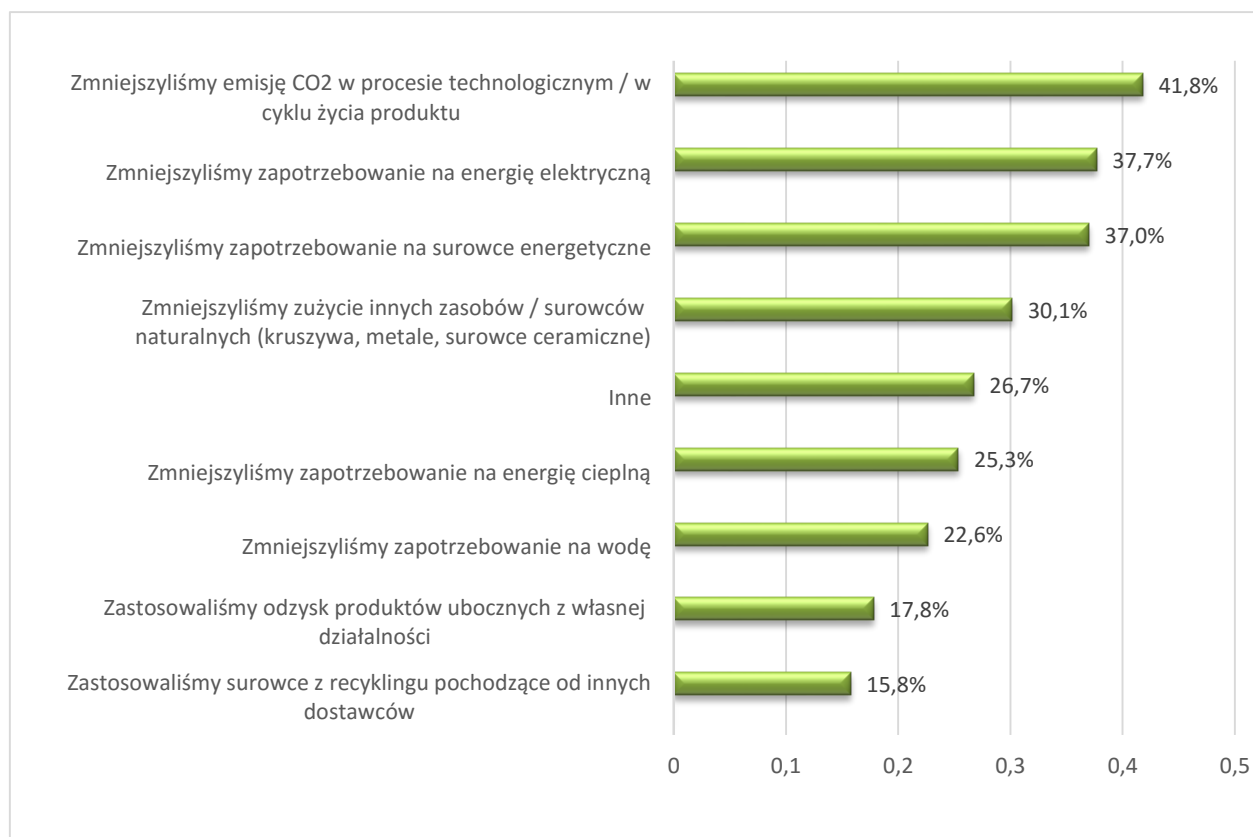
Ostatnim z omawianych tutaj, ale wydaje się, że najważniejszym czynnikiem w kontekście innowacji ekologicznych jest chęć rozwoju i ekspansji przedsiębiorstwa. Ta motywacja zwykle towarzyszy dużym podmiotom, liczącym się na rynku, co najmniej o regionalnym zasięgu, mających ambitne perspektywy rozwoju. Podmioty te charakteryzują się ustabilizowaną pozycją, dobrym poziomem rozwoju infrastrukturalnego, lecz poszukują bodźca do wykonania skoku jakościowego w ramach swojej działalności. W zagadnieniach analizy innowacyjności ważnym czynnikiem jest czas jej wprowadzenia. Ten typ przedsiębiorców widzi potrzebę ekoinnowacji, najprawdopodobniej są oni świadomi tego, że w dłuższej perspektywie są one nieuniknione. Jednak proces ich wprowadzania jest często długotrwały i obciążony dodatkowymi kosztami. Zbyt długi czas realizacji może zatem pozbawić te podmioty przewagi technologicznej (choćby krótkotrwałej) pozwalającej osiągnąć odpowiednią pozycję rynkową. Dostępność dotacji znacząco przyspiesza omawiany proces, daje zatem wyraźne korzyści, po które sięgają przedsiębiorcy. Innowacje oparte na potrzebie ekspansji są ekoinnowacjami w pełnym tego słowa znaczeniu. Pozwalają wytworzyć produkt unikatowy, niedostępny na rynku, często tańszy i jednocześnie bardziej trwały. Takim innowacjom towarzyszy nie tylko efekt środowiskowy, ale również ekonomiczny.

Beneficjenci RPO WZ 2007-2013 mają problemy z określeniem czym jest zasada zrównoważonego rozwoju, jednak trafnie interpretują różnice pomiędzy „zieloną” a tradycyjną gospodarką. Trafnie przyporządkowują typy projektów i ich zakres do pojęcia zielonej gospodarki. Jak wspomniano powyżej głównym przyczynkiem jest poprawa pozycji lub wizerunku firmy na rynku. 39% beneficjentów wskazuje taką możliwość. Niebagatelne znaczenie mają względy finansowe inwestycji (głównie oszczędności w działalności), na taką opcję wskazało 34% respondentów badania. Wreszcie jest to dostosowanie do wymogów klientów lub kontrahentów (27%). W badaniu wykazano, że istotnie „zielone projekty” stanowią nie więcej niż połowę wszystkich dofinansowanych projektów.

Najbardziej i najczęściej identyfikowanym elementem „zazielenienia” gospodarki jest ograniczenie zużycia energii oraz nośników energii. Beneficjenci jednoznacznie utożsamiają takie działanie z pośrednim ograniczeniem CO₂, choć sam projekt żadnych bezpośrednich działań nie musiał podejmować. Popularność tego typu działań bierze się z dwóch przyczyn: stosunkowo nieskomplikowanych działań ograniczających na przykład pobór energii elektrycznej (poprzez wymianę oświetlenia czy wprowadzenie sterowników). Także wymiana urządzeń lub modernizacja taboru w projektach transportowych polega na wprowadzeniu rozwiązań bardziej efektywnych energetycznie, spełniający wyższe standardy środowiskowe. Z analizy wniosków o dofinansowanie efekt ten rzadko jest zamierzony, częściej uzyskiwany jest niejako przy okazji inwestycji. Tak się dzieje zwłaszcza w przypadku „małych” projektów. Znacznie bardziej skomplikowane są procesy prowadzące do ograniczenia innych surowców: wody, surowców naturalnych, półproduktów. Działania takie wymagają podejścia planowego i systemowego, choć również mogą się odbywać przy okazji konkretnych inwestycji. Na przykład wybór bardziej precyzyjnych urządzeń pozwala ograniczyć materiałochłonność procesu produkcji. W kategorii „Inne”, przedstawionej na omawianym rysunku znalazły się działania polegające na bezpośredniej ochronie środowiska (kanalizacja, ochrona wód) i poprawie bezpieczeństwa (skażenia). Jak wykazało badanie najrzadziej stosowane działania są związane z ogólnie rozumianym recyklingiem. Działanie te wymagają od beneficjenta systemowego podejścia polegającego na integracji procesów produkcji, systemów logistycznych i zarządzania. Jak wykazują przykłady beneficjentów RPO WZ 2007-2013 recykling odpadów i odzysk produktów ubocznych wymaga przede wszystkim kosztownych rozwiązań technologicznych, często wyrafinowanych metod przygotowania surowców wtórnych do ponownego wykorzystania.

Niejednokrotnie wiąże się to z koniecznością wypracowania innowacji, względnie adaptacji rozwiązań innowacyjnych. Wydaje się, że właśnie ta sfera ochrony środowiska powinna uzyskać szczególne wsparcie.

WYKRES 17. POZYTYWNE ODZIAŁYWANIE PROJEKTU NA ŚRODOWISKO

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety CATI z beneficjentami n=314

W systemie oceny projektów RPO WZ 2007-2013 zasada zrównoważonego rozwoju była obligatoryjna. Ekspertka ocena wniosków skłania do stwierdzenia, że realne oddziaływania dotyczą w osi I około 40% projektów. W ramach projektów oddziaływania środowiskowe są różne i o różnej intensywności. W niektórych inwestycjach łączy się wiele oddziaływań, tworzą one rozwiązania kompleksowe. Dotyczy to około 7,5% inwestycji, są to projekty duże, ściśle zorientowane na efekty środowiskowe. Dominuje jednak umiarkowany poziom kompleksowości (od dwóch do czterech typów działań (69% inwestycji). Zostały one omówione poniżej.

Z punktu widzenia skali i oddziaływań uzyskiwanych efektów środowiskowych największe wsparcie powinny uzyskać inwestycje realnie innowacyjne, w największym stopniu oddziałujące zarówno środowiskowo jak i gospodarczo. W ich przypadku decydujący dla sukcesu zielonej gospodarki byłby „efekt propagacji”. W przypadku działań nowatorskich, jakimi są dość często przedsięwzięcia powiązane ochroną środowiska, kluczową barierą dla szerokiego zastosowania rozwiązań jest nieufność do niesprawdzonych, nieznanych powszechnie rozwiązań. Jest tak pomimo, że charakteryzują się one za równo wysoką efektywnością ekologiczną, jak i ekonomiczną a świadomość tego jest powszechna. Powodzenie w realizacji tego typu inwestycji w najlepszy sposób sprzyjałoby rozpowszechnieniu opinii o opłacalności „zielonych” projektów. Małe, modernizacyjne projekty z komponentem środowiskowym, jakkolwiek pożyteczne lokalnie, mogą nie stanowić jakościowej

zmiany dla zielonej gospodarki, gdyż ich propagacja i skala są niskie. Nie tworzą one nowych standardów lecz „dorównują” do istniejących.

Zielona gospodarka jest specyficzną ścieżką rozwoju gospodarczego podmiotów. Uwzględnia ona wyraźny aspekt środowiskowy. Alternatywą są oczywiście typowe, tradycyjne sposoby rozwoju, z reguły nie zorientowane na minimalizację oddziaływań środowiskowych. Z badań wynika, że około połowa przedsiębiorstw, którzy uzyskali dofinansowanie realizowała projekty z komponentem środowiskowym. Zbliżona relacja dotyczy projektów z listy rezerwowej. Interesujące jest zatem, dlaczego ci, którzy nie uwzględnili komponentu środowiskowego, nie wybrali „zielonej” ścieżki rozwoju. Aż 94% beneficjentów RPO WZ 2007-2013 oraz wszyscy z listy rezerwowej jasno deklarują, że nie widzieli takiej potrzeby. Jedynie 6% wskazało, że tego typu rozwiązania są zbyt drogie z ich perspektywy finansowej lub trudno dostępne na rynku. Z pewnością wśród „zielonych” beneficjentów istnieje świadomość, że w ostatecznym rachunku zielone rozwiązania przynoszą wymierne oszczędności i korzyści. Co ciekawe, żaden z respondentów nie określił zielonych rozwiązań jako „nieopłacalne” więc takie przekonanie panuje również wśród gospodarujących „tradycyjnie”. Ostatecznie powodem niezainteresowania jest brak chęci do wdrożenia tego typu rozwiązań. Rekomendować można dwa rozwiązania. Jednym z nich jest akcja promocyjna zielonej gospodarki. Działanie jest jednak kosztowne i nie daje gwarancji powodzenia. Drugim jest zmiana systemu oceny projektów tak, aby zielona gospodarka, względnie zasada zrównoważonego rozwoju była istotnym i realnym kryterium oceny projektów. Upraszczając zielona gospodarka to 100% zasady zrównoważonego rozwoju. Gdyby dofinansowywać tylko projekty z tej gałęzi gospodarki, to udałoby się uzyskać czysty zysk środowiskowy. Oczywiście nie ma możliwości aby koncentrować się wyłącznie na środowisku w ramach polityki wsparcia publicznego. Są również inne, ważne problemy. Zatem osłabiając postulat „tylko zielona gospodarka” należy w jakimś stopniu realizować zasadę zrównoważonego rozwoju. Kluczowe jest przyjęcie do wiadomości, że poziom realizacji tej szczytnej zasady nie może być w każdym typie działań jednakowo intensywny. Nie należy oczekiwać, że działania rewitalizacyjne gmin mogą w równym stopniu rozwiązywać problemy środowiskowe jak na przykład działania polegające na budowie infrastruktury kanalizacyjnej. W kontekście eko-innowacji, ale także projektów ogółem, warto określić w jakich sferach zasada zrównoważonego rozwoju może być realizowana w niskim stopniu, a w jakich sferach ma być głównym i wiodącym czynnikiem oceny. Nie ma wątpliwości, że od podmiotów komercyjnych należy oczekiwać najwyższych standardów w zakresie ochrony środowiska, jeśli publiczne pieniądze mają być elementem wsparcia działalności opartej na zysku. Można żądać kreowania eko-innowacji. Z drugiej strony od podmiotów użyteczności publicznej należy wymagać zachowania standardów i działań „pro-środowiskowych” ale na eko-innowacyjności raczej nie należy opierać systemu oceny. Zatem korzystając z dotychczasowych, cennych doświadczeń z realizacji RPO WZ 2007-2013 można określić grupy działań, wobec których zasada zrównoważonego rozwoju będzie priorytetem, oraz działania, gdzie będzie ona pełnić ważną, ale dalszoplanową rolę. Takiego podejścia zabrakło w minionej perspektywie finansowej. Z analizy wniosków wyłania się niepokojący obraz beneficjenta, który pośrednio ukształtował system oceny jako całość. Z powodu braku wcześniejszych doświadczeń, dobrych praktyk i precyzyjnych zapisów w programach operacyjnych brakowało znakomitych, istotnych projektów powiązanych z zasadą zrównoważonego rozwoju. Dofinansowanie zatem otrzymywały również projekty, które tej zasady najpewniej nie wypełniały. W systemie oceny zabrakło więc precyzji w kryteriach odnoszących się do zasady zrównoważonego rozwoju, braku konsekwencji wyrażonej w przyjmowaniu projektów o zerowym (lub negatywnym) poziomie zachowania zasady zrównoważonego rozwoju oraz pozostawienie beneficjentowi oceny, czy zasada jest zachowana czy nie. Beneficjenci nie walczyli o punkty z działań

środowiskowych, gdyż stanowiły one margines oceny końcowej. Jeśli zasada zrównoważonego rozwoju ma być wiodąca, to zabrakło również mechanizmu rozliczenia beneficjenta z efektów środowiskowych czy formułowanych deklaracji środowiskowych. Wprowadzenie obligatoryjnego wskaźnika środowiskowego z pewnością skomplikowałoby proces aplikacji o środki publiczne, ale byłoby zabezpieczeniem przed stawianiem nierealnych deklaracji we wnioskach o dofinansowanie.

7. DOBRE PRAKTYKI ZIDENTYFIKOWANE W INNYCH REGIONACH KRAJU I INNYCH PAŃSTWACH UE

7.1.1 DOBRE PRAKTYKI – EDUKACJA EKOLOGICZNA I WYMIANA WIEDZY

Przeprowadzone w ramach badania analizy wskazują przede wszystkim na niezwykle ważną rolę edukacji społeczeństwa pod względem idei zrównoważonego rozwoju – a więc ochrony środowiska, rozwoju ekoinnowacji, zielonej gospodarki i poszanowania praw lokalnej społeczności.

Działaniem wspomagającym przekazywanie wiedzy i informacji na ten temat są platformy internetowe dedykowane szeroko pojętemu rozwojowi zrównoważonemu oraz zielonej gospodarce. Dobrym przykładem w tym zakresie jest Agencja Energii i Środowiska z Dolnej Austrii²⁵ (Energie- und Umweltagentur Niederösterreich), która jest centralnym punktem kontaktowym dla obywateli, gmin i przedsiębiorstw w zakresie klimatu, energii, ochrony środowiska i przyrody w Dolnej Austrii. Działania Agencji mają na celu m.in. przyspieszenie rozwoju odnawialnych źródeł energii (OZE), zwiększenia efektywności energetycznej, promowanie zrównoważonego rozwoju i ochrony zasobów.

Jednym z narzędzi do osiągnięcia celów Agencji jest promowanie i szerzenie informacji o rozwiązaniach zgodnych z jej polityką. Tym samym Agencja założyła portal internetowy Środowisko-Gmina-Serwis (Umwelt-Gemeinde-Service) będący punktem kontaktowym, w którym można uzyskać informacje o energii, klimacie i zagadnieniach związanych z ochroną środowiska (www.umweltgemeinde.at). Na stronach internetowych serwisu umieszczane są informacje o projektach prośrodowiskowych prowadzonych w Dolnej Austrii, jednocześnie pracownicy Agencji m.in. udzielają porad w kwestii ram prawnych i możliwości finansowania inwestycji ekologicznych. Na stronach Agencji można m. in. znaleźć takie przykłady jak wymiana oświetlenia ulicznego na energooszczędne:

DOBRA PRAKTYKA / CIEKAWE ROZWIĄZANIE – OŚWIETLENIE ULICZNE W RANDEGG, DOLNA AUSTRIA

Projekt w zakresie efektywności energetycznej „LED oświetlenie uliczne w Randegg”. Pierwszy etap projektu polegał na wymianie starego oświetlenia ulicznego w rejonie szkoły w Randegg. Dotychczasowe przyziemne oświetlenie słupowe (8 x 80 W) zostało zastąpione lampami LED – jedna lampa z detektorem ruchu oraz jedna lampa biała ciepła (2 x 36 W). Gmina Randegg zakłada okres zwrotu kosztów na 4 lata. W trakcie realizacji projektu postawiono następujące cele: zmniejszenie zużycia energii, co docelowo przełoży się na redukcję kosztów, zwiększenie żywotności i ograniczenie prac naprawczych zużytego i uszkodzonego oświetlenia ulicznego. Roczne zużycie energii elektrycznej gminy na oświetlenie uliczne zmniejszyło się z 86 MWh na 43 MWh, a roczne ograniczenie emisji CO₂ wynosi 19 ton.

²⁵ Agencja, jako przedsiębiorstwo publiczne, w 100% własnością Dolnej Austrii (Land w północno-wschodniej części Austrii). Źródło: opracowano na podstawie www.umweltgemeinde.at

7.1.2 DOBRE PRAKTYKI - ORGANIZACJA SZKOLEŃ, WARSZTATÓW, KONFERENCJI

Każdorazowo przygotowując projekt szkoleniowy można rozważyć, jaki jest najlepszy sposób na zastosowanie zasad zrównoważonego rozwoju. Organizując szkolenia i kursy, zaleca się wybór miejsca i termin szkolenia z uwzględnieniem dojazdu komunikacją miejską. Uzasadniony jest druk dwustronny materiałów szkoleniowych, a jeśli to możliwe - umieszczanie materiałów szkoleniowych na stronach internetowych (rezygnując z nagrywania na przenośne urządzenia pamięci). Gdy to możliwe, szkolenia można organizować w salach zlokalizowanych w budynkach energooszczędnych, pasywnych, posiadających certyfikaty typu UE Green Building czy LEED. Zorganizowanie szkolenia czy warsztatów w budynku energooszczędnym powinno być połączone z kilkunastominutową wizytacją obiektu w celu zaprezentowania technicznych rozwiązań przyczyniających się do efektywności energetycznej oraz ochrony środowiska. Przykładem godnym polecenia jest stałe działanie w tym zakresie podejmowane przez Niemiecką Fundację Federalną Środowisko. Zaprezentowany poniżej przykład idealnie obrazuje jednocześnie innowacyjność w zakresie efektywności energetycznej budynków, ochronę różnorodności biologicznej, ograniczenie emisji CO₂ w cyklu życia produktów oraz możliwość poddania obiektu całkowitemu recyklingowi, o czym mogą usłyszeć uczestnicy różnorodnych spotkań organizowanych na terenie Fundacji, którzy są „oprowadzani” przez pracownika Fundacji po obiekcie.

DOBRA PRAKTYKA / CIEKAWE ROZWIĄZANIE BUDYNEK NIEMIECKIEJ FUNDACJI FEDERALNEJ ŚRODOWISKO

Niemiecka Fundacja Federalna Środowisko (Deutsche Bundesstiftung Umwelt)²⁶ z siedzibą w Osnabrück jest jedną z największych w Europie fundacji wspierających innowacje w ochronie środowiska i zielonej gospodarce – od ochrony różnorodności biologicznej ekosystemów poprzez finansowanie szerokich kampanii edukacyjnych w zakresie ekoinnowacji i ochrony środowiska skierowanych do wszystkich grup wiekowych odbiorców, po specjalistyczne badania inżynieryjne w zakresie mikrobiologii, biotechnologii, nanotechnologii, technologii solarnych, skutkujących pokazowymi projektami, a w efekcie wdrażaniem do użytku rozwiązań nowoczesnych, inteligentnych systemów oszczędzających energię i ciepło, wodę, wykorzystujących wtórnie zasoby, energię odnawialną i surowce wtórne. Licznie organizowane spotkania, konferencje i wystawy w siedzibie Fundacji, połączone są m. in. z edukacją gości w zakresie rozwiązań technicznych zastosowanych w głównym budynku

Fundacji (wybudowanym ponad 15 lat temu) oraz najnowszym budynku mieszczącym Centrum Komunikacji Środowiskowej.

²⁶ Źródło: opracowane na podstawie www.dbu.de

Budowie głównego budynku przyświecał nie tylko cel w postaci zaprojektowania funkcjonalnych wnętrz dla administracji, ale także chęć dania dobrego przykładu jak najszerzej grupie odbiorców, w jaki sposób projektować budynki, których emisja CO₂ będzie praktycznie znikoma. Badania przeprowadzone po 15 latach pokazały, iż wiele zastosowanych rozwiązań cechuje się znacznie wyższą trwałością, niż początkowo deklarowana przez producentów, np. potrójne szyby z przestrzenią wypełnioną argonem (oraz wewnętrzną warstwą pokrytą tlenkami metali, zatrzymującą ciepło we wnętrzu budynku) są tak szczelne, iż będą spełniać swoją funkcję zatrzymywania ciepła o wiele dłużej, niż sugerowały początkowe symulacje techniczne. Ponad piętnaście lat temu tylko niewiele firm niemieckich mogło dostarczyć podobną technologię, która była zarówno droga jak i ryzykowna. Dziś jest to rozwiązanie powszechnie stosowane we wszystkich budynkach energooszczędnych.

Na terenie, na którym planowano budowę budynku, znajdowały się wówczas 170-letnie drzewa. Budynek został tak zaprojektowany aby nie było konieczności wycinania drzew – jego bryła ma na planie kształt litery „C”, gdzie we wnętrzu nadal rosną drzewa, stanowiąc idealne miejsce na chwilę przerwy w wykonywaniu obowiązków przez pracowników. Także betonowa fasada budynku została zaprojektowana w taki sposób aby nie uszkodzić systemu korzeniowego drzew, oraz – aby w perspektywie długofalowej nacisk bryły budynku na podłoże nie powodował presji na system korzeniowy drzew. Na fasadzie wewnętrznej budynku na każdym piętrze znajdują się platformy spełniające zarówno rolę balkonów jak i ewentualną drogę wyjścia z pomieszczeń w przypadku ewakuacji, natomiast na parterze budynku zaprojektowano stołówkę z możliwością wyjścia na świeże powietrze – w cieniu pozostawionych drzew. Drzewa spełniają ponadto rolę naturalnej klimatyzacji, chroniąc częściowo budynek przed przegrzaniem latem, a zimą, gdy nasłonecznienie jest mniejsze, nie ograniczają dopływu promieni słonecznych do budynku, który posiada wiele zaprojektowanych funkcji gromadzenia energii cieplnej. Doświetlenie budynku zaprojektowano tak, aby w jak największym stopniu wykorzystywało światło naturalne – zarówno szklane fasady jak i pięć świetlików w bryle budynku dostarcza światło naturalne do wnętrza, doświetlając wewnętrzne korytarze i biura (przeszklone drzwi), ograniczając w ten sposób zużycie prądu na oświetlenie w biurach. Rozwiązaniem uzupełniającym są lampy podłogowe. W nowszym sąsiednim budynku Centrum Komunikacji Środowiskowej w 2002 roku uruchomiono blok kogeneracyjny, który dostarcza ciepło i energię elektryczną do wszystkich budynków znajdujących się na terenie siedziby fundacji – pokrywając w sezonie grzewczym niemal w całości zapotrzebowanie na ciepło.

Innowacyjne było również zastosowanie po raz pierwszy w Niemczech wykorzystanie betonu z recyklingu do budowy budynku. Ówczesnie było to możliwe tylko dzięki uzyskaniu pozwoleń w specjalnym trybie prawnym. Dziś przeprowadzone badania wskazują, że beton z recyklingu zachowuje się praktycznie tak samo, jak nowowytworzony, nie powodując problemów w trwałości.

Także wykorzystanie pozostałych materiałów budowlanych (szkło, drewno, aluminium, posadzki wykonane z materiału zawierającego tłuźceń szkła zielonego i brązowego), poprzedzone było takim ich doбором, aby charakteryzowały się niskim śladem węglowym – oraz aby spełniały wymóg najmniejszego obciążenia dla środowiska podczas produkcji i były materiałami w pełni degradowanymi, przy jednoczesnej wytrzymałości. Np. lite drewno wykorzystane jako materiał budowlany w 1991 roku, do dziś wymaga

jedynie polerowania i szlifowania, aby przywrócić mu wygląd „nowości”. Zaletą tego budynku jest możliwość poddania go całkowitemu recyklingowi w przypadku konieczności rozbiórki.

Podsumowując – jest to przykład zastosowania bardzo innowacyjnych rozwiązań w aspekcie długofalowym, na którym mogły wzorować się wszystkie zainteresowane grupy – od samorządów, poprzez organizacje, do przedsiębiorców. Większość zastosowanych rozwiązań jest dziś w Niemczech w powszechnym użyciu, a sam budynek pomimo ponad piętnastu lat funkcjonowania, nadal wygląda bardzo nowocześnie, o czym mogą przekonać się wszyscy goście odwiedzający siedzibę Fundacji w ramach „wycieczki” po obiekcie.

Z pozostałych działań jakie można wskazać przy organizacji szkoleń i warsztatów przez administrację publiczną oraz inne podmioty świadczące usługi doradcze - warta rozważenia jest również forma i jakość posiłków podawanych w ramach cateringu. Pożądana jest rezygnacja z naczyń jednorazowego użytku, wody w jednorazowych opakowaniach, zamawianie posiłków wyprodukowanych z lokalnych produktów dobrej jakości.

Dodatkowo koniecznym wydaje się rozważanie, jaki wpływ na ZR mają wszelkiego rodzaju materiały promocyjne. Ulotki i broszury najczęściej zwiększają ilość odpadów. Długopisy, pendrivy, koszulki, itp. z uwagi na kryterium najniższej ceny przy wyborze wykonawcy najczęściej pochodzą z Chin, co niekoniecznie służy wdrażaniu zasad ZR. Działania promocyjne powinny być realizowane w sposób pozwalający stwierdzić, że środki wydatkowane w ramach funduszy unijnych nie tylko nie mają negatywnego wpływu na ZR, ale przyczyniają się do lepszego rozumienia i stosowania tej zasady²⁷.

7.1.3 DOBRE PRAKTYKI – ZIELONE ZAMÓWIENIA PUBLICZNE JAKO NARZĘDZIE WSPIERAJĄCE ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ

Zielone zamówienia publiczne (GPP - *green public procurement*) zdefiniowano w komunikacie Komisji Europejskiej „Zamówienia publiczne na rzecz poprawy stanu środowiska” jako „proces, w ramach którego instytucje publiczne starają się uzyskać towary, usługi i roboty budowlane, których oddziaływanie na środowisko w trakcie ich cyklu życia jest ograniczone w porównaniu do towarów, usług i robót budowlanych o identycznym przeznaczeniu, jakie zostałyby zamówione w innym przypadku²⁸”. Organy publiczne to ważni konsumenci w Europie – wydają około 2 bilionów EUR rocznie (równowartość 19% PKB UE). Wykorzystując swoją siłę nabywczą, aby wybierać towary, usługi i roboty budowlane, których wpływ na środowisko jest ograniczony, mogą one w istotnym stopniu przyczynić się do realizacji lokalnych, regionalnych, krajowych i międzynarodowych celów w zakresie zrównoważonego rozwoju²⁹. Zielone zamówienia publiczne mogą być istotnym czynnikiem napędzającym innowacje na rynku, dostarczając sektorowi przemysłu realnych zachęt do tworzenia ekologicznych produktów i usług, szczególnie w branżach, w których nabywcy publiczni mają duży udział w rynku (np. w sektorze budownictwa, usług zdrowotnych lub transportu publicznego).

Zgodnie z dyrektywą 2004/18/WE, uwzględnianie kryteriów środowiskowych w procedurach przetargowych ma na celu przyczynianie się do ochrony środowiska oraz promowania

27 Więcej: "Co warto wiedzieć o politykach horyzontalnych w PO KL", poradnik, MRR, Warszawa 2010 (<https://www.efs.gov.pl/dzialaniapromocyjne/Documents/horyzont.pdf>) oraz "Jak wdrażać zasady horyzontalne Unii Europejskiej w administracji", przewodnik, MRR (http://www.popt.gov.pl/dzialaniapromocyjne/Documents/zasady_horyzontalne_srodek_8062012.pdf)

28 Komunikat Komisji COM (2008) 400 – Zamówienia publiczne na rzecz poprawy stanu środowiska

29 Ekologiczne zakupy! Podręcznik dotyczący zielonych zamówień publicznych, wydanie drugie, KE, 2011

zrównoważonego rozwoju, zapewniając jednocześnie możliwość uzyskania przez instytucje zamawiające zamówień o najkorzystniejszej relacji jakości do ceny³⁰.

Dyrektywa ta przewiduje możliwość uwzględniania kwestii środowiskowych w kolejnych fazach procedury udzielania zamówień publicznych:

- opis przedmiotu zamówienia,
- kwalifikacja wykonawców,
- kryteria udzielenia zamówienia,
- warunki realizacji zamówienia.

UE opracowała dla szeregu grup produktów i usług kryteria dotyczące zielonych zamówień publicznych, które są regularnie poddawane przeglądowi i uaktualniane. Kryteria te mają być włączane bezpośrednio do dokumentacji przetargowej i obejmują informacje na temat metod weryfikacji. Kryteria te są stopniowo tłumaczone na wszystkie urzędowe języki UE.

Obecnie kryteria przetłumaczone na język polski obejmują następujące grupy produktów i usług:

- papier do kopiowania i papier graficzny,
- środki czyszczące i usługi sprzątnia,
- biurowy sprzęt komputerowy,
- budownictwo,
- transport,
- meble,
- energia elektryczna,
- żywność i usługi cateringowe,
- wyroby włókiennicze,
- produkty i usług ogrodnicze,
- izolacja cieplna,
- płyty ścienne,
- skojarzona gospodarka energetyczna,
- oświetlenie uliczne i sygnalizacja świetlna,
- oświetlenie wewnętrzne,
- twarde pokrycia podłogowe (wersja EN),
- armatura,
- toalety i pisuary,
- urządzenia do przetwarzania obrazu,
- urządzenia elektryczne i elektroniczne stosowane w sektorze ochrony zdrowia,
- infrastruktura wodno-ściekowa.

30 http://www.uzp.gov.pl/cmsws/page/?D;975;kryteria_srodowiskowe_-_gpp.html

Polski system zamówień publicznych może stać się bardziej zrównoważony w dużej mierze dzięki odpowiedniemu podejściu do zamówień kierowanych do sektora MŚP, m. in. dzięki zwiększeniu:

- udziału małych i średnich przedsiębiorstw w systemie zamówień publicznych,
- popytu na innowacyjne produkty i usługi poprzez zamówienia publiczne,
- wykorzystaniu przyjaznych środowisku produktów i usług zamawianych w systemie zamówień publicznych,
- stopnia wykorzystania środków elektronicznych w procesie udzielania zamówień publicznych, jednocześnie zwracając uwagę na kwestie społeczne w zamówieniach publicznych.

Małe i średnie przedsiębiorstwa w UE stanowią około 99% liczby wszystkich przedsiębiorstw. Działania podejmowane przez poszczególne państwa ukierunkowane na ułatwienie MŚP dostępu do rynku zamówień publicznych wskazują, że ma to bardzo duży wpływ na konkurencyjność gospodarki, powstawanie innowacji czy też tworzenie nowych miejsc pracy.

Z uwagi na interes społeczny, w tym poprawę jakości życia oraz stanu środowiska, istotne jest aby w zamówieniach publicznych jak najszerzej uwzględniać aspekt ochrony środowiska. Działania administracji publicznej w tym zakresie powinny przede wszystkim wspierać rozwiązania energo-, wodo-, materiało- i zasobooszczędne, które w perspektywie długofalowej są również efektywne kosztowo (a więc ze względu na korzyści ekonomiczne – powinny być atrakcyjne dla zamawiającego). Uwzględnianie kryteriów środowiskowych przy przetargach finansowanych zwłaszcza ze środków publicznych może w istotny sposób wpłynąć na wybór produktów i usług prośrodowiskowych.

W Polsce obowiązująca ustawa w zakresie zamówień publicznych odnosi się bezpośrednio do kwestii środowiskowych m. in. w ramach art. 91 ust. 2, który stanowi, że kryteriami oceny ofert są cena albo cena i inne kryteria odnoszące się do przedmiotu zamówienia. Wśród tych innych kryteriów ustawa wymienia m.in. aspekty środowiskowe, społeczne, innowacyjne oraz techniczne.

Krajowy Plan Działań w zakresie zrównoważonych zamówień publicznych na lata 2013-2016³¹, podaje informacje na temat poziomu „zazieleniania” zamówień publicznych. Poziom zazielenienia zamówień w krajach UE mierzony w oparciu o stopień zastosowania unijnych kryteriów środowiskowych okazał się niższy niż 50% poziom wyznaczony indykatywnie przez Komisję Europejską w 2008 roku. Na podstawie przyjętych wskaźników ustalono, iż w Polsce, Portugalii, Irlandii, Bułgarii, Grecji, Estonii poziom zazielenienia zamówień wynosi poniżej 20%. W 2006 r. w ramach pierwszej analizy ogłoszeń o zamówieniu przeprowadzonej przez Urząd Zamówień Publicznych na potrzeby opracowania pierwszego Planu Działań (w oparciu o próbę losową 400 ogłoszeń) stwierdzono, iż 4% przebadanych ogłoszeń miało „zielony” przedmiot zamówienia lub zawierało kryteria o charakterze środowiskowym. Poziom zielonych zamówień w 2012 r. oszacowany na podstawie ogłoszeń w Biuletynie Zamówień Publicznych wyniósł 9,5%. Poziom zielonych zamówień określonych w oparciu o ogłoszenia publikowane w Dzienniku Urzędowym UE kształtował się na poziomie 14,5%. Na tej podstawie można przyjąć, iż całkowity odsetek zielonych zamówień w 2012 r. wyniósł 12%. Na podstawie analizy informacji przesłanych przez zamawiających w rocznych sprawozdaniach o udzielonych zamówieniach za 2012 r. oszacowano wartość polskiego rynku zamówień publicznych na poziomie 132,7 mld zł, co pozwala założyć, iż wartość zielonych zamówień wyniosła 15,9 mld zł.

31 Krajowy Plan Działań w zakresie zrównoważonych zamówień publicznych na lata 2013-2016, Urząd Zamówień Publicznych, Warszawa 2013

W ramach polskich przykładów dobrych praktyk w zakresie zielonych zamówień publicznych, Urząd Zamówień Publicznych przytacza m. in.³²:

- Zamówienie na roboty budowlane - Budowa przyłącza wodociągowego,
- Zamówienie na dostawę - Dostawa dwóch sztuk fabrycznie nowych, przegubowych autobusów niskopodłogowych,
- Zamówienie na dostawę – zakup samochodów osobowych,
- Zamówienie na usługi - Opracowanie Planu Efektywności Energetycznej,
- Zamówienie na usługi - Opracowanie dokumentacji technicznej termomodernizacji budynków Zespołu Szkół wraz z audytem energetycznym oraz rozbudową o zewnętrzną klatkę schodową i zagospodarowaniem terenu.

Ponadto w złączniku do niniejszego raportu przytoczono trzy przykłady dobrych praktyk wybranych z publikacji KE z 2012 r. *Zielone zamówienia publiczne zbiór dobrych praktyk* (przykład 1: *Zielone zamówienia dla szkół w Badalonie, Hiszpania*; przykład 2: *Przyjazny dla środowiska biurowy sprzęt komputerowy w Sztokholmie, Szwecja*; przykład nr 3 *Umiejętne zamówienia wyposażenia laboratoryjnego – państwowy uniwersytet w Maynooth, Irlandia.*)

7.1.4 DOBRE PRAKTYKI – MODERNIZACJE ENERGETYCZNE OBIEKTÓW UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ

Powszechnym działaniem podejmowanym w celu podniesienia efektywności energetycznej w budownictwie są **termomodernizacje**, choć aktualnie bardziej poprawnym pojęciem jest modernizacja energetyczna (podczas gdy termomodernizacja kojarzy się najczęściej z wymianą stolarki okiennej i drzwiowej oraz dociepleniem budynku, modernizacja energetyczna to pojęcie obejmujące szersze działania – włącznie z instalacją inteligentnych systemów zarządzających całkowitym zapotrzebowaniem budynku na energię, ciepło, oświetlenie i chłód w okresie letnim).

Dobłą praktyką na poziomie gminnym jest kompleksowe podejście do przeprowadzenia modernizacji energetycznych budynków użyteczności publicznej oraz rozważenie realizacji projektów z zakresu efektywności energetycznej w formule partnerstwa publiczno-prywatnego.

DOBRA PRAKTYKA / CIEKAWE ROZWIĄZANIE - GMINA KARCZEW – KOMPLEKSOWA TERMOMODERNIZACJA BUDYNKÓW UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ

W dniu 02.01.2013 r. Gmina Karczew podpisała umowę z Firmą Siemens Sp. z o.o., na realizację przedsięwzięcia obejmującego kompleksową termomodernizację i utrzymanie obiektów użyteczności publicznej w Gminie Karczew w formule partnerstwa publiczno-prywatnego. Wartość umowy to 10,5 mln zł, a jej zakres to termomodernizacja i utrzymanie (konserwacja, naprawy, remonty, usuwanie usterek, wymiana uszkodzonych/zużytych elementów) przez okres 14 lat wszystkich objętych pracami obiektów. Gmina Karczew uzyskała dofinansowanie z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie w formie dotacji na termomodernizację budynków w ramach Systemu Zielonych Inwestycji. Łączna wartość dotacji 1,4 mln zł. Najważniejsze rezultaty i oczekiwania wynikające z realizacji przedsięwzięcia to uzyskanie gwarantowanych oszczędności w ogólnym zużyciu energii cieplnej i elektrycznej: 56% dla energii cieplnej, 20,9% dla energii elektrycznej oraz poprawa funkcjonalności i estetyki 10 budynków użyteczności publicznej.

32 <http://www.uzp.gov.pl/cmsws/page/?D;2876>, informacje na portalu ulegają zmianom, przytoczone przykłady są aktualne na dzień ukończenia niniejszego raportu.

Fot. Szkoła Podstawowa nr 2 w Karczewie przed i po termomodernizacji, źródło:
<http://www.karczew.pl><http://www.karczew.pl>

Przykładem godnym polecenia jest planowany obecnie przez miasto Marki projekt budowy nowoczesnego i energooszczędnego kompleksu Zespołu Szkół nr 1 (wraz z basenem i halą sportową). Będzie to pierwszy zespół budynków użyteczności publicznej o takim szerokim zakresie (gimnazjum, technikum, basen, hala sportowa) w Polsce, zbudowany zgodnie z założeniami budynku o niemal zerowym zużyciu energii.

DOBRA PRAKTYKA / CIEKAWE ROZWIĄZANIE - BUDOWA ENERGOOSZCZĘDNego KOMPLEKSU ZESPOŁU SZKÓŁ NR 1 W MIEŚCIE MARKI

W ramach projektu obiekty pedagogiczne oraz budynek sportowy (z wyjątkiem hali basenowej), zostały zaprojektowane w standardzie budynku pasywnego. Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii umożliwi produkcję energii elektrycznej na własne potrzeby (agregat kogeneracyjny oraz hybrydowe panele słoneczne). Oszczędności w zużyciu energii cieplnej do ogrzewania, wentylacji, przygotowania ciepłej wody użytkowej oraz energii elektrycznej wyniosą ponad 70%, nastąpi znaczące ograniczenie emisji gazów cieplarnianych, koszt użytkowania obiektu będzie mniejszy o ponad 70% (w stosunku do takiego samego budynku spełniającego obowiązujące w Polsce wymagania prawne w tym zakresie). Spółka zamierza uzyskać finansowanie kosztów ze środków NFOŚiGW za pośrednictwem programu LEMUR.

Fot. Widok energooszczędnego kompleksu szkół w Markach; źródło: biuro CJK Architekci

7.1.5 DOBRE PRAKTYKI – DĄŻENIE DO ENERGETYCZNEJ SAMOWYSTARCZALNOŚCI

W województwie lubelskim w ramach RPO WL 2007 - 2013 ciekawym rozwiązaniem było dedykowanie działania skierowanego do JST na inwestycje m.in. w rozwój i wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii, z możliwością dystrybuowania ich na potrzeby prywatnych gospodarstw domowych. W ramach tych przedsięwzięć gminy inwestowały m. in. w budowę kolektorów słonecznych oraz budowę farm fotowoltaicznych.

W ramach działania 6.2. RPO WL 2007-2013 Energia przyjazna środowisku dziedzina: energetyka, gmina Janów Lubelski otrzymała dofinansowanie w wysokości 9 193 473.01 zł do projektu „**ECO - ENERGETYCZNY JANÓW LUBELSKI**” (całkowita wartość projektu 10 815 850.60 zł). Projekt zakładał montaż kolektorów słonecznych na ponad 1073 domach prywatnych oraz zainstalowanie 170 pieców na biomasę w budynkach prywatnych. Zainteresowanie instalacjami w Janowie Lubelskim i okolicznych miejscowościach było bardzo duże. Dzięki unijnemu dofinansowaniu mieszkańcy dopłacą do urządzeń jedynie 15% ich wartości, czyli około 1 800 zł. Kolektory słoneczne pojawiły się też na trzech budynkach użyteczności publicznej basenie, ośrodku kultury oraz budynku pomocy społecznej.

DOBRA PRAKTYKA / CIEKAWÉ ROZWIĄZANIE – FARMA FOTOWOLTAICZNA³⁴

Tytuł projektu: Budowa farmy fotowoltaicznej o mocy 1,4 MW w Dolinie Zielawy – Beneficjent „Energia Dolina Zielawy Sp. Z o.o. w organizacji” wartość projektu: 9 537 410,01 zł, wartość dofinansowania 3 192 651,83 zł. W wyniku realizacji projektu powstała farma fotowoltaiczna o mocy 1,4 MW, wykorzystująca energię słoneczną do produkcji energii elektrycznej w systemie grid-connected. Farma zajmuje się bezpośrednią przemianą energii słonecznej – promieniowania słonecznego – na energię elektryczną. W elektrowni w Bordziłówce zainstalowanych zostało 5 628 paneli fotowoltaicznych, rozmieszczonych na obszarze około 3,5 ha. Choć za inwestycją stoją władze 5 gmin: Jabłoń, Podedwórze, Sosnówka, Rossosz i Wisznice, farmą kieruje specjalnie powołana do tego celu spółka Energia Dolina Zielawy. Za przyjęciem takiego rozwiązania przemawiał fakt, że gminy nie mogły same prowadzić działalności gospodarczej w postaci sprzedaży energii do sieci. Dlatego gminy mogły skorzystać z dwóch rozwiązań. W pierwszym gminy byłyby inwestorem i następnie przekazałyby w zarządzanie podmiotowi prowadzącemu w ich imieniu działalność gospodarczą, natomiast drugim było powołanie spółki, jako inwestora i następnie podmiotu zarządzającego farmą fotowoltaiczną. Wybrano drugi wariant, obejmujący udziały w spółce wprost proporcjonalnie do liczby mieszkańców poszczególnych gmin. Na przykład gmina Wisznice ma największą liczbę udziałów – 32,2%, zaś gmina Podedwórze najmniejszą – 10,9%. Opis funkcjonowania farmy oraz najważniejsze korzyści finansowe - farma o mocy 1 MV to ok. 4 000 paneli fotowoltaicznych ustawionych dwurzędowo na ok. 2 ha terenu. Sprzedaż energii daje środki finansowe i zielone certyfikaty, które sprzedawane są najczęściej na giełdzie. Zyski z funkcjonowania takiej spółki wracają do właścicieli, czyli do samorządów, a to poprawi w przyszłości budżety mieszkańców. 10 listopada 2014 nastąpiło oficjalne otwarcie farmy fotowoltaicznej.

7.1.6 DOBRE PRAKTYKI – ZRÓWNOWAŻONY TRANSPORT

W związku z tym, że źródłem poważnego obciążenia środowiska jest działalność transportowa, także na tym polu można wskazać szereg dobrych praktyk, dzięki którym możliwe jest wspieranie zrównoważonego rozwoju i ograniczenie negatywnego wpływu na środowisko. Należy przy tym zaznaczyć, że działania podmiotów, będących decydentami na różnych szczeblach, powinny być ze sobą skoordynowane. Podstawowym narzędziem równoważenia transportu jest promowanie transportu publicznego, w szczególności na obszarach miejskich. Wynika to z faktu koncentracji życia w miastach, co z jednej strony uwydatnia niewydolność systemów transportowych, a z drugiej – sprawia, że zmniejszenie emitowanych zanieczyszczeń będzie odczuwalne dla większej liczby mieszkańców.

³³ www.janowlubelski.pl

³⁴ www.dolinazielawy.pl

System transportowy miasta musi być wysokowydajny. Aby mieszkańcy świadomie wybierali jazdę autobusem czy tramwajem, konieczne jest przede wszystkim zapewnienie wysokiej prędkości przejazdów. Najlepszym sposobem, aby to osiągnąć, jest odseparowanie ruchu pojazdów komunikacji zbiorowej od ogólnego ruchu ulicznego. Dzięki temu kierowcy samochodów osobowych wręcz namacalnie doświadczają tego, że transportem publicznym można poruszać się „szybciej i lepiej”. Pełny autobus czy tramwaj przejeżdżający wzdłuż „sznurka” stojących samochodów jest najlepszą wizytówką proekologicznego rozwoju transportu. Trudno jest wprawdzie oczekiwać, aby w całym mieście występowały tak duże potoki, by uruchamiać linie o wysokiej częstotliwości. Na dalekich przedmieściach tego rodzaju usługi byłyby zupełnie deficytowe – występują tam zgoła odmienne oczekiwania.

Istotnym narzędziem kształtowania postaw proekologicznych w transporcie jest także promowanie przesiadania się z samochodów na transport zbiorowy na parkingach buforowych. Aby tak się stało, w dogodnych lokalizacjach tworzy się parkingi buforowe P+R. Ideą takiego rozwiązania jest zachęcanie, aby osoby dojeżdżające do miasta pozostawiały samochody na przedmieściach i kontynuowały dalszą jazdę autobusem lub tramwajem. Dla sukcesu tego rodzaju infrastruktury kluczowe znaczenie mają dwa czynniki. Po pierwsze parking P+R powinien być dobrze zlokalizowany, tj. tak, aby łatwo można było z niego skorzystać, a jednocześnie aby zapewniał dobry dostęp do transportu publicznego, bez konieczności pokonywania długich odcinków do komunikacji miejskiej. Drugim warunkiem jest zapewnienie naprawdę atrakcyjnej oferty przewozowej między parkingiem buforowym, a centrum miasta. Duża częstotliwość oraz prędkość, powinny być „wabikiem” dla kierowców, aby nie wjeżdżali do centrum, tylko zostawili swoje samochody na obrzeżach miasta.

Kolejnym ważnym krokiem w kierunku zmniejszenia obciążeń środowiskowych transportu jest stosowanie zróżnicowanych rodzajów napędu autobusów. Choć każda inwestycja w transport zbiorowy co do zasady powinna sprzyjać ochronie środowiska (poprzez zachęcanie kierowców do pozostawienia swoich samochodów w garażu), nie jest niczym nowym fakt, że różne rodzaje napędu zużywają różnego rodzaju paliwa kopalne lub energię elektryczną, emitują także różne rodzaje zanieczyszczeń do atmosfery.

DOBRA PRAKTYKA / CIEKAWE ROZWIĄZANIE - ROZWIĄZANIA WPROWADZONE W RAMACH TRANSPORTU MIEJSKIEGO W KRAKOWIE

Przykładem miasta, które konsekwentnie realizuje politykę promowania ekologicznego transportu jest Kraków. Przyjęta jeszcze w początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia polityka transportowa była pierwszym tego rodzaju dokumentem w kraju. W przypadku Krakowa powinno się zwrócić uwagę na dostosowanie projektów do warunków miejscowych, przejawiające się tym, że odmienne rozwiązania implementuje się w obszarach ciasnej zabudowy śródmiejskiej, inne zaś – na przedmieściach. Do najważniejszych projektów transportu publicznego, zrealizowanych w Krakowie, zaliczyć należy:

- Rozbudowę sieci tramwajowej – nowe odcinki: Kurdwanów, Czerwone Maki, Mały Płaszów, tunel pod dworcem kolejowym;
- Eksperymentalne wprowadzenie usługi Tele-bus na obszarach o mniejszym zaludnieniu;
- Parkingi buforowe P+R;
- Stosowanie różnych technologii napędu autobusów;
- Dostosowanie autobusów do przewozu rowerów.

W Krakowie stworzono usługę autobusu na telefon. Na obszarach słabo zurbanizowanych stworzono tzw. „giętkie linie”, funkcjonujące na zasadach odmiennych od tradycyjnego modelu realizacji zadań

przewozowych. Rozwiązanie wprowadzone na terenie Płaszowa sprawia, że z jednej strony ogranicza się koszty funkcjonowania komunikacji w obszarze, w którym i tak nie byłoby efektywnego popytu, a z drugiej – umożliwia pasażerom wybór dogodnej pory rozpoczynania podróży i elastyczne dostosowywanie usług do realnych potrzeb klientów. Aby zapewnić optymalizację obsługi, potrzebę skorzystania z autobusu na telefon zgłosić należy co najmniej z półgodzinnym wyprzedzeniem (dla porannych kursów – wieczorem poprzedniego dnia), tak aby dyspozytor mógł odpowiednio reagować na zgłaszane potrzeby, przede wszystkim „zbierając” osoby chcące jechać w tym samym kierunku. Pozwala to na ograniczanie „pustych przebiegów” przy zapewnieniu dobrej dostępności komunikacji. Zorganizowana w Płaszowie komunikacja dowozi z terenów słabiej zaludnionych między innymi do nowo wybudowanego węzła „Mały Płaszów”, by dalej kontynuować podróż do centrum tramwajem. W ten sposób dwie formy transportu wzajemnie się uzupełniają.

Na przełomie 2006 i 2007 roku, w ramach inicjatywy CIVITS CARAVEL, testowane były pojazdy o napędzie gazowym, obecnie dla odmiany uruchomiono pierwszą w Polsce linię obsługiwaną autobusami elektrycznymi. Testowe uruchomienie takiej linii pozwala nie tylko obserwować napęd elektryczny i eksploatację zasobnika energii w praktyce, ale także – porównywać parametry poszczególnych autobusów. Kraków bowiem zdecydował się wypożyczyć pojazdy różnych producentów, dzięki czemu po okresie próbnej eksploatacji będzie wiadomo, jakie parametry są istotne w codziennym ruchu, tak aby ująć je w specyfikacji przetargowej.

Fot. Tele-bus w dzielnicy Mały Płaszów (B.Mazur)

Fot Węzeł przesiadkowy Czerwone Maki (B.Mazur)

Fot. Promocyjne oznaczenie linii obsługiwanej autobusami elektrycznymi (B.Mazur)

Fot Autobus o napędzie elektrycznym na stanowisku odjazdowym (B.Mazur)

Choć to właśnie w miastach następuje duża koncentracja ruchu, z perspektywy władz regionalnych należy także mieć na względzie potrzeby obszarów pozamiejskich. Stopień zaniedbywania przez lata transportu drogowego, wywodzącego się z Państwowej Komunikacji Samochodowej, doprowadził do takiego stanu, że w wielu miejscowościach transport publiczny ograniczony jest do dwóch kursów w ciągu doby (dowóz do miasta rano i powrót po południu) lub do przewozów szkolnych oraz jest niejednokrotnie zawieszany w dni wolne od pracy. Taki stan rzeczy powoduje wykluczenie społeczne mieszkańców mniejszych miejscowości, a także wymusza na nich korzystanie z samochodu.

Jedną z przyczyn jest niedoinwestowanie pozamiejskiej komunikacji autobusowej w nowoczesny, dostosowany do potrzeb tabor. Tymczasem za przykładem powiatu bielskiego można próbować zmienić ten stan rzeczy, dokonując wymiany taboru na taki, który jednocześnie jest bardziej ekonomiczny i bardziej ekologiczny.

Jeszcze dwadzieścia lat temu przewozy autobusowe miały znacznie bardziej masowy charakter. Współcześnie część przewozów odbywa się samochodami, daje się także zauważyć nieunikniony wpływ procesów demograficznych oraz migracji z terenów wiejskich do miast. Obecnie obserwowany od lat trend spadkowy w zakresie liczby przewożonych pasażerów powinien także znaleźć swoje odzwierciedlenie w dostosowaniu wielkości taboru do potoków ruchu. Ten właśnie czynnik uznać można za podstawowy czynnik sukcesu bielskiego projektu.

DOBRA PRAKTYKA / CIEKAWE ROZWIĄZANIE - ROZWIĄZANIA WDROŻONE W RAMACH KOMUNIKACJI POZAMIEJSKIEJ
NA PRZYKŁADZIE POWIATU BIELSKIEGO

Komunalizacja miejscowego Przedsiębiorstwa Komunikacji Samochodowej na rzecz starostwa, umożliwiła inwestycje taborowe powiatu bielskiego. We wcześniejszym okresie trzon taboru PKS Bielsko-Biała stanowiły autobusy Autosan H9-21 oraz różne odmiany podmiejskie autobusów Jelcz, które swoje najlepsze lata miały już dawno za sobą. Autobusy te nie spełniały w żadnym stopniu coraz ostrzejszych norm środowiskowych w zakresie emisji spalin. Poza tym wspomnieć należy też o ich niedostosowaniu w zakresie skal i przewozów do współczesnych realiów. W wyniku programu wymiany taboru autobusowego zdecydowano się na zmianę struktury taboru, w taki sposób, aby zmniejszyć liczbę pojazdów z liczbą miejsc siedzących powyżej 40, zwiększyć zaś udział pojazdów małopojemnych.

Dzięki zakupowi autobusów małych, o długości od sześciu do dziewięciu metrów, możliwe było uzyskanie znaczących korzyści ekonomicznych i ekologicznych. Podstawową korzyścią ekonomiczną było obniżenie kosztów eksploatacji. Nowe autobusy, z racji mniejszych gabarytów, spalają znacząco mniej paliwa, co jest bezpośrednio odczuwalne w budżecie przewoźnika. Równocześnie w ten sam sposób uwidaczniają się korzyści dla środowiska. Mniejsze spalanie to mniejsze zużycie paliw kopalnych, a także zmniejszona emisja gazów i pyłów do atmosfery.

Możliwość implementowania rozwiązań proekologicznych w transporcie dotyczy także styku transportu publicznego i infrastruktury drogowej. Dla zapewnienia lepszych warunków dla oczekiwania na autobusy na obszarach pozamiejskich można wyposażyć przystanki w ekologiczne wiaty, ze źródłem światła zasilanym przez panele fotowoltaiczne, jak ma to miejsce w gminie Rohov w pobliżu czeskiej Opawy. Zainstalowane na przystankach w gminie mikroinstalacje pozwalają na oświetlenie przystanków w godzinach wieczornych, a równocześnie pozyskanie energii w sposób przyjazny dla środowiska.

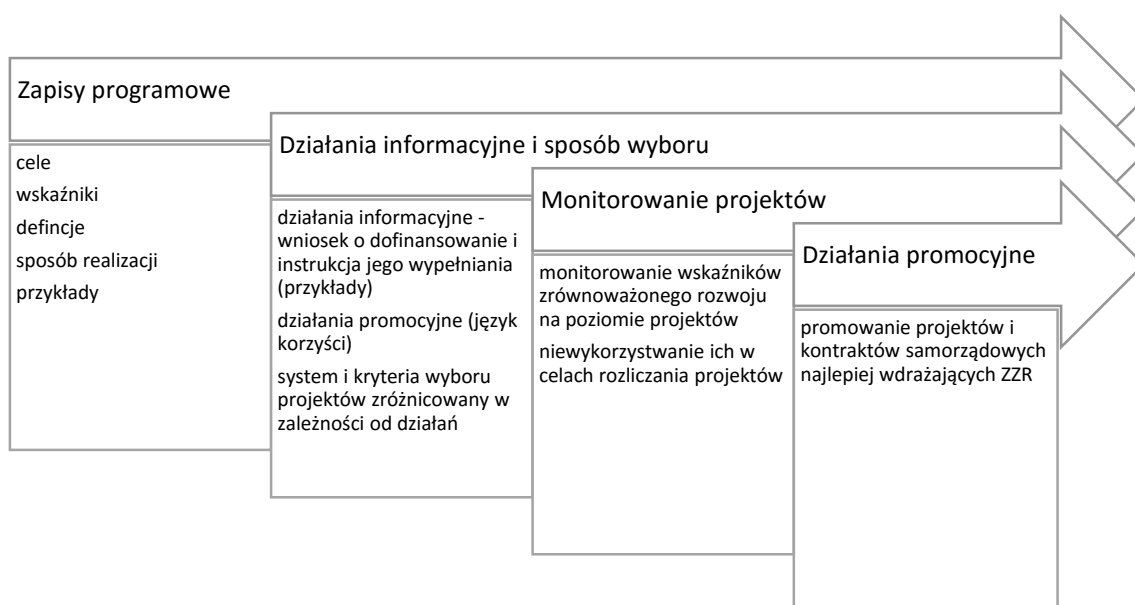
Przytoczone przykłady obrazują, że wsparcie dla transportu publicznego może być implementowane na różnych obszarach, adekwatnie do konkretnych, lokalnych potrzeb. Równocześnie trzeba mieć na uwadze, że ciągle jeszcze transport publiczny (jako całość) to gałąź niedoinwestowana, obok rozwiązań

innowacyjnych, duże potrzeby występują także w zakresie zwykłego zastępowania zużytego taboru nowym, bardziej ekologicznym i lepiej odpowiadającym potrzebom współczesnych klientów. Ważne jest przy tym, aby w okresie późniejszym umiejętnie zarządzać wytworzonym w ramach inwestycji majątkiem, aby z wielokrotnie korzyści ekologiczne i wykorzystywać potencjał rozwojowy.

8. MECHANIZMY GWARANTUJĄCE STOSOWANIE ZASADY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU W RAMACH RPO WZ 2014-2020

W ramach RPO WZ 2014-2020, i ewentualnie innych dokumentach strategicznych i programowych, warto zastosować kompleksowe podejście do stosowania zasady zrównoważonego rozwoju – zakładające spójne podejście od dokumentu programowego poprzez rozwiązania i procedury jego wdrażania aż do promocji efektów. Na rysunku poniżej przedstawiono kolejne etapy tego podejścia, które następnie zostaną omówione w sposób bardziej precyzyjny.

RYSUNEK 4. KOMPLEKSOWE PODEJŚCIE ZWIĘKSZAJĄCE EFEKTY REALIZACJI ZASADY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania

Pierwszym krokiem w tym podejściu jest zdefiniowanie zasady zrównoważonego rozwoju w dokumencie programowym. Definicja przyjęta na potrzeby niniejszego badania (*zrównoważony rozwój to dążenie do synergii celów gospodarczych, społecznych i ochrony środowiska*) została przyjęta w RPO WZ 2014-2020. Należy to ocenić pozytywnie, ze względu na fakt, że definicja ta w dobry sposób podkreśla istotę zrównoważonego rozwoju (synergia efektów). Na następnej stronie przedstawiono próbę ujęcia synergii efektów wszystkich trzech wymiarów zrównoważonego rozwoju, które w graficzny i przejrzysty sposób obrazuje to założenie.

RYSUNEK 5. SYNERGIA MOŻLIWYCH DO UZYSKANIA EFEKTÓW W RAMACH ZASADY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania

W treści RPO WZ 2014-2020 podane zostały również konkretne przykłady działań spełniających ZZR, jak:

- poszukiwanie konsensusu pomiędzy dążeniem do maksymalizacji efektu ekonomicznego projektu a zwiększaniem efektywności wykorzystania zasobów (np. energii, wody i surowców mineralnych) i zmniejszeniem negatywnych oddziaływań na środowisko;
- postrzeganie odpadów jako źródła zasobów;
- dążenie do zamykania obiegów surowcowych, a w tym maksymalizacji oszczędności wody i energii;
- ograniczanie zanieczyszczeń emitowanych do środowiska, w tym zwłaszcza powietrza oraz wody, już na etapie projektowania rozwiązań technologicznych;
- wspieranie zwiększenia efektywności energetycznej i pozyskiwanie energii z niskoemisyjnych źródeł z maksymalnym wykorzystaniem lokalnej bazy surowcowej;
- wspieranie niskoemisyjnego i zrównoważonego transportu, promowania transportu zbiorowego i publicznego oraz intermodalnego;
- wspieranie energooszczędnego budownictwa;
- planowanie przestrzenne i inwestycji infrastrukturalnych z uwzględnieniem konieczności adaptacji do zmian klimatu, a także ochrony środowiska i oszczędności zasobów, co sprowadza się także do ograniczania zjawiska „rozlewania się miast” (*urban sprawl*).

Podanie tych przykładów w treści programu również należy ocenić pozytywnie. Wydaje się jednak, że zabrakło szczebla pośredniego pomiędzy definicją zasady zrównoważonego rozwoju a przykładami jej realizacji, tj. opisu podejścia do oceny pożądanego stopnia jej realizacji. Dodatkowym wyjaśnieniem dla potencjalnych wnioskodawców, zwiększających ich świadomość na temat pożądanego kierunku działań byłoby wskazanie proaktywnych działań, wykraczających poza minimum wymagane prawem lub dobrym obyczajem, jako tych najbardziej poświadanych. Przykładowo – zapisane w programie energooszczędne budownictwo może być realizowane przez beneficjentów w dwójaki sposób, tj. jako wypełnienie wymogów prawa budowlanego w zakresie energooszczędności budynku lub poszukiwanie rozwiązań przekraczających standard minimum, jak np. zrealizowanie obiektu pasywnego.

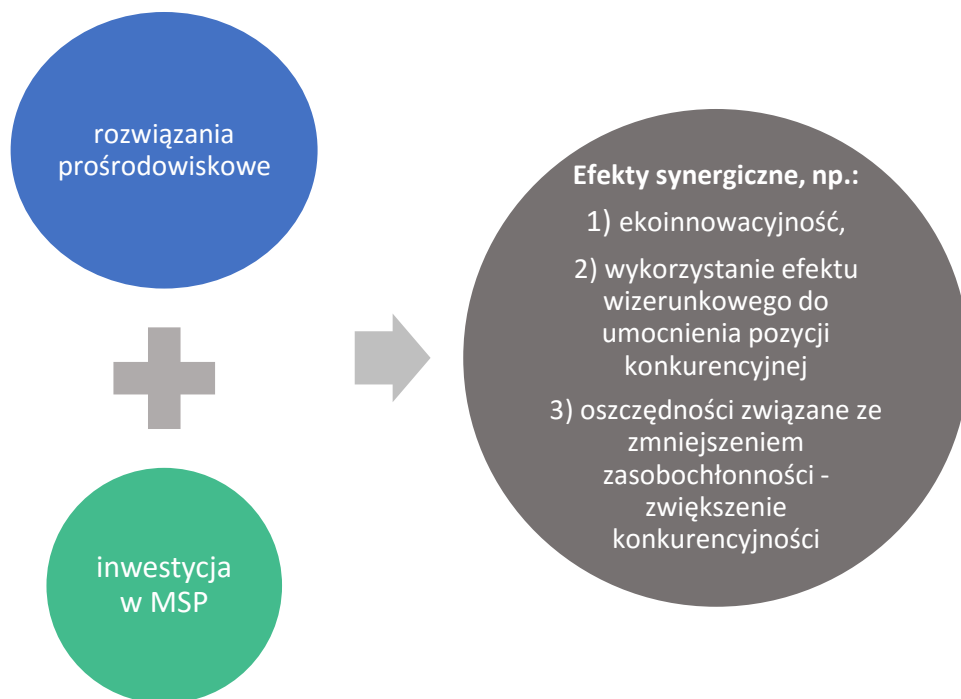
W związku z powyższym, warto w jakimś dokumencie operacjonalizującym RPO WZ 2014-2020 (np. kryteriach wyboru projektów lub wniosku o dofinansowanie), opisać, na czym powinien polegać sposób realizacji zasady zrównoważonego rozwoju. Można wykorzystać następujący zapis:

„Wypełnienie zasady zrównoważonego rozwoju wymaga, w przypadku przewidywanego uszczuplenia któregoś z zasobów (środowiskowego, społecznego lub gospodarczego), podjęcia działań mitygacyjnych wykraczających poza standard minimum wymagany przez obowiązujące prawo lub dobry obyczaj. Zaś najwyższym stopniem realizacji zasady zrównoważonego rozwoju jest proaktywna postawa zakładająca podejmowanie działań prewencyjnych (zapobiegających powstaniu szkody w którymkolwiek z zasobów).”

Zawarcie i doprecyzowanie definicji, pożądanego sposobu wdrożenia ZZR oraz przykładów możliwych do podjęcia działań na poziomie instrukcji wypełniania wniosku o dofinansowanie wypełni zalecenie dotyczące prowadzenia odpowiednich działań informacyjnych. Oprócz stanu wiedzy ważna jest jednak również świadomość i podejście potencjalnych wnioskodawców do kwestii związanych ze zrównoważonym rozwojem. Warto więc wzmocnić na tym etapie działania edukacyjne działaniami promocyjnymi, których głównym celem byłoby przedstawienie wymiernych korzyści ze stosowania

zasady zrównoważonego rozwoju. Przykłady dobrych praktyk mogłyby być promowane bądź w oddzielnych dokumentach (ulotki, broszury, podręcznik), jednak wtedy ich oddziaływanie będzie niższe niż w przypadku zamieszczenia opisów dobrych praktyk również we wniosku o dofinansowanie. Generalnie strategia prezentowania korzyści powinna opierać się na schemacie przedstawionym poniżej i, tam gdzie to możliwe, przedstawiać dane ilościowe nt. uzyskanych korzyści.

RYSUNEK 6. MOŻLIWA STRATEGIA PREZENTOWANIA KORZYŚCI (EFEKTÓW SYNERGICZNYCH) Z REALIZACJI ZZR

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania

Następnym, niebagatelnym elementem wpływającym na realizację zasady zrównoważonego rozwoju, jest system oceny i wyboru projektów. Zarówno tryb wyboru, jak i kryteria wyboru, zostały już opracowane dla RPO WZ 2014-2020. Pozytywnie należy ocenić przyjęte podejście do oceny projektów w ramach kontraktów samorządowych oraz do pozostałych schematów konkursowych.

W ramach RPO WZ 2014-2020 przyjęto analogiczne jak w zeszłym okresie programowania podejście do podziału funkcji kryteriów, tj. przyjęto:

- kryterium dopuszczające, którego celem jest zapewnienie przyjęcia do dofinansowania projektów spełniających choć w stopniu minimalnym zasadę zrównoważonego rozwoju,
- punktowane kryteria jakościowe, którego celem jest stymulowanie bardziej aktywnego podejścia do realizacji zasady zrównoważonego rozwoju.

Podejście takie jest zasadne, trafnie również zwiększono wagę oraz ogólną sumę punktów za te kryteria poprzez uwzględnienie różnych ujęć tej kwestii (np. *uwarunkowania lokalne*, tj. ład przestrzenny, ponowne wykorzystanie przestrzeni, proekologiczne rozwiązania – 0-5 pkt plus *CSR* – 0-2 plus *adaptacja do zmian klimatu* – 0-2 pkt, co w sumie daje maksymalnie 9 punktów). Doprecyzowano również możliwe ujęcia kwestii oceny ZZR – ZZR raz występuje jako kryterium użyteczności, raz jako skuteczności, innym razem trwałości. Takie zróżnicowanie i dopasowanie do poszczególnych typów interwencji na pewno przyczyni się do lepszego wdrożenia ZZR w ramach RPO WZ 2014-2020. Brakuje jednak opisu pożądanego kierunku spełniania zasady w postaci działań wykraczających poza

standardowe wymogi prawne, o czym już była mowa w poprzedniej części niniejszego rozdziału. Przykłady możliwych rozwiązań powinny również w przejrzysty sposób odnosić się do fazy realizacji projektu i fazy eksploatacji jego produktów, czyli fazy operacyjnej. Wyżej punktowane, jako zapewniające większą trwałość efektów, powinny być rozwiązania dotyczące fazy operacyjnej inwestycji.

Kolejnym etapem zwiększającym stosowanie zasady ZZR powinno być przyjęcie systemu zakładającego obowiązkowe monitorowanie wpływu projektów na realizację zasady zrównoważonego rozwoju, z jednoczesnym ograniczeniem roli wskaźników do monitorowania, a nie rozliczania projektów. Dla każdego typu projektu powinny być wskazane możliwe do wyboru wskaźniki, jak np.: zmiana zużycia energii, produkcja energii ze źródeł odnawialnych, zmiana zużycia wody, etc.

Ostatnim elementem zamykającym i rozpoczynającym kolejny cykl powinna być znów promocja projektów, rozwiązań, kontraktów samorządowych najlepiej wdrażających zasadę zrównoważonego rozwoju.

Podczas jednego z wywiadów pojawiła się również sugestia, że mechanizmy łączące kilka źródeł finansowania (np. RPO WZ i WFOŚiGW) umożliwiają osiągnięcie efektów synergicznych na poziomie realizacji zasad zrównoważonego rozwoju przy jednoczesnej zachęcie w postaci wysokiego, nawet do 90%, poziomu dofinansowania.

9. TABELA REKOMENDACJI

Lp	Wniosek z badania (+ str. w raporcie)	Proponowana rekomendacja (+ str. w raporcie)	Ważność rekomendacji	Adresat rekomendacji	Proponowany sposób wdrożenia rekomendacji	Proponowany termin wdrożenia rekomendacji
1.	Dla celu głównego oraz celów szczegółowych nie sformułowano żadnego wskaźnika uwzględniającego wymiar środowiskowy zasady zrównoważonego rozwoju. (str. 18)	Uwzględnienie wskaźnika lub wskaźników odnoszących się do wymiaru środowiskowego na poziomie dokumentów strategicznych.	wysoka	UM WZ	Dla dokumentów strategicznych na poziomie województwa mających na celu rozwój społeczno-gospodarczy regionu wskaźniki odnoszące się do wymiaru środowiskowego powinny skupiać się przede wszystkim na aspekcie energochłonności i zużycia innych zasobów, jak również emisji zanieczyszczeń (w zależności od programu – powietrza, wody, emisji CO2). Przykładowy wskaźnik to: Zmiana energochłonności finalnej gospodarki w regionie (toe).	Każdorazowo w trakcie opracowywania dokumentów strategicznych
2.	W samym programie zasada zrównoważonego rozwoju, pomimo jej kilkukrotnego przywołania, nie została zdefiniowana ani nie zostały wyjaśnione sposoby jej realizacji. Brak definicji i jej zoperacjonalizowania na poziomie poszczególnych osi priorytetowych skutkowało bardzo różnym podejściem do jej uwzględnienia w projekcie i opisanie we wniosku o dofinansowanie – często niewystarczającym. Duża część beneficjentów powoływała się na brak istotnych niekorzystnych oddziaływań na środowisko jako na wypełnienie zasad polityki horyzontalnej. W przypadku niektórych	Zdefiniowanie i zoperacjonalizowanie pojęcia zrównoważonego rozwoju na poziomie poszczególnych osi lub działań.	wysoka	UM WZ	Przykładowo można użyć następującego sformułowania horyzontalnego dla wszystkich osi priorytetowych lub działań: „Wypełnienie zasady zrównoważonego rozwoju wymaga, w przypadku przewidywanego uszczuplenia któregośkolwiek z zasobów (środowiskowego, społecznego lub gospodarczego), podjęcia działań mitygujących wykraczających poza standard minimum wymagany przez obowiązujące prawo lub dobry obyczaj. Najwyższym stopniem realizacji zasady zrównoważonego rozwoju jest proaktywna postawa zakładająca podejmowanie działań prewencyjnych (zapobiegających powstaniu szkody w którymkolwiek z zasobów).	Każdorazowo w trakcie opracowywania dokumentów strategicznych i programowych uwzględniających realizację zasady zrównoważonego rozwoju

Lp	Wniosek z badania (+ str. w raporcie)	Proponowana rekomendacja (+ str. w raporcie)	Ważność rekomendacji	Adresat rekomendacji	Proponowany sposób wdrożenia rekomendacji	Proponowany termin wdrożenia rekomendacji
	beneficjentów nie tylko były to niewystarczające opisy, ale wręcz błędne stwierdzenia – przykładowo niektórzy wnioskodawcy 1. osi priorytetowej stwierdzali brak niekorzystnych oddziaływań na środowisko przy zakładanym zwiększeniu produkcji, które naturalnie implikują wzrost zapotrzebowania na materiały, zasoby i energię, jak również przyszły wzrost liczby odpadów (str. 19).				Następnie należy dla każdej z osi lub działań przygotować konkretne przykłady działań mitygacyjnych oraz prewencyjnych, zarówno na etapie realizacji projektu, jak i jego eksploatacji (dla osiągnięcia trwałych efektów ten etap wymaga pogłębionego opisu). Przykłady dobrych praktyk zostały opisane w rozdz. 7 oraz <i>Poradniku dobrych praktyk w zakresie zrównoważonego rozwoju</i> .	
3	Punktowane kryterium merytoryczno-techniczne <i>Realizacja polityk horyzontalnych</i> , odnoszące się wprost do realizacji zasady zrównoważonego rozwoju, ze względu na brak opisanego pożądanych działań, było niejasne dla wnioskodawców (str. 21).	Podanie dobrych praktyk realizacji zasady zrównoważonego rozwoju na etapie realizacji projektu, jak w fazie jego eksploatacji, specyficznych dla danych typów projektów w sposób przejrzysty i wygodny dla beneficjentów.	średnia	UM WZ	Dobre praktyki we wdrażaniu zasady zrównoważonego rozwoju powinny odnosić się do etapu wdrażania projektów oraz fazy ich eksploatacji. Zwłaszcza te drugie mogą mieć większe znaczenie dla osiąganych efektów i ich trwałości. Można je zaczerpnąć z rozdz. 7 niniejszego opracowania oraz <i>Poradnika dobrych praktyk w zakresie zrównoważonego rozwoju</i> . Optymalnym rozwiązaniem byłoby wskazanie dobrych praktyk specyficznych dla danego typu projektu w instrukcji wypełniania wniosku o dofinansowanie – takie rozwiązanie jest najwygodniejsze dla beneficjentów.	Aktualizacja instrukcji wypełniania wniosku o dofinansowanie RPO WZ 2014-2020
4	W ramach RPO WZ 2014-2020 nie zastosowano punktowanych kryteriów odnoszących się wprost do realizacji zasady zrównoważonego rozwoju. Przyjęto podejście zróżnicowane ze	Przyjęcie kryteriów wyboru projektów odnoszących się do realizacji ZZR dla	wysoka	UM WZ	Kryteria te powinny być: <ul style="list-style-type: none"> • zróżnicowane w swoim zakresie dla różnych sektorów (kwestie zmniejszania energochłonności w przypadku projektów przedsiębiorców, ale i wszystkich projektów 	W trakcie opracowywania / zmiany kryteriów

Lp	Wniosek z badania (+ str. w raporcie)	Proponowana rekomendacja (+ str. w raporcie)	Ważność rekomendacji	Adresat rekomendacji	Proponowany sposób wdrożenia rekomendacji	Proponowany termin wdrożenia rekomendacji
	<p>względu na rodzaj wsparcia. Zastosowano np. w przypadku działań nakierowanych na tworzenie nowych miejsc pracy na obszarze specjalnej strefy włączenia w ramach kryterium użyteczności:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>uwarunkowania lokalne</i>, tj. ład przestrzenny, ponowne wykorzystanie przestrzeni, proekologiczne rozwiązania – 0-5 pkt • <i>CSR</i> – 0-2 pkt <p>oraz w ramach kryterium trwałości <i>adaptację do zmian klimatu</i> – 0-2 pkt, co w sumie daje maksymalnie 9 punktów za realizację ZZR. Podejście takie nie znalazło jednak zastosowania we wszystkich osiach RPO WZ 2014-2020 (str. 99).</p>	wszystkich typów projektów w ramach RPO WZ 2014-2020.			<p>JST; kwestie wspierania zrównoważonej mobilności w miastach w sposób kompleksowy w przypadku projektów miejskich, etc.),</p> <ul style="list-style-type: none"> • włączone do kryteriów użyteczności, efektywności, skuteczności lub trwałości w zależności od ich zakresu, • zróżnicowane ze względu na wagę w punktacji (np. w przypadku projektów realizowanych przez JST kryteria dot. ZZR powinny mieć znaczący udział w punktacji ogółem, jako że inwestycje realizowane przez samorządy powinny stanowić przykład dla innych inwestycji, a z drugiej strony powinny docelowo minimalizować koszty eksploatacyjne i operacyjne sfinansowanych inwestycji, w czym rozwiązania zasobo- i energooszczędne są pomocne); • punktacja powinna być tym wyższa im rozwiązania w większym stopniu wykraczają poza standardowe działania oraz w przypadku rozwiązań trwałych przewidzianych na czas eksploatacji projektu, a nie tylko jego realizacji. <p>Jako alternatywę (zakładającą znaczne uproszczenie systemu) można przyjąć analogiczny (jak w okresie programowania 2007-2013) sposób uwzględnienia kryterium ZZR – w ramach wszystkich Działań realizacja zasady zrównoważonego rozwoju jest jednym z kryteriów jakościowych – sposób jej sformułowania jest zunifikowany, a punktacja podobna dla wszystkich działań (warto jednak, aby miała nieco wyższą wagę w punktacji ogółem, np. min. 10-15%).</p>	wyboru projektów.

Lp	Wniosek z badania (+ str. w raporcie)	Proponowana rekomendacja (+ str. w raporcie)	Ważność rekomendacji	Adresat rekomendacji	Proponowany sposób wdrożenia rekomendacji	Proponowany termin wdrożenia rekomendacji
4	wskaźników monitorowanie realizacji zasady zrównoważonego rozwoju jest zrozumiała (obawy co do rozliczalności projektów). Jednak ich brak uniemożliwia szacowanie efektów w tym zakresie (str. 17).	Przyjęcie systemu zakładającego obowiązkowe monitorowanie wpływu projektów na realizację zasady zrównoważonego rozwoju, z jednoczesnym ograniczeniem roli wskaźników do monitorowania, a nie rozliczania projektów.	Średnia	UM WZ	<p>Dla każdego typu projektu, a zwłaszcza projektów nie środowiskowych, powinny być wskazane możliwe do wyboru wskaźniki, jak np.: zmiana zużycia energii, produkcja energii ze źródeł odnawialnych, zmiana zużycia wody, etc.</p> <p>Lepszy efekt zostanie uzyskany, jeśli wnioskodawcy otrzymają większą liczbę punktów podczas oceny projektów w sytuacji, gdy wykażą zastosowanie wskaźnika środowiskowego. Rozwiązanie takie jednak wymagałoby późniejszego rozliczenia beneficjentów z zadeklarowanych wskaźników. IZ musi podjąć analizę (uwzględniającą różnicowania sektorowe) i dostosować rozwiązania do poszczególnych Działań.</p>	<p>Aktualizacja instrukcji wypełniania wniosku o dofinansowanie oraz umowy o dofinansowaniu RPO WZ 2014-2020</p> <p>Ewentualnie podczas zmian w kryteriach wyboru projektów.</p>
5.	Działania informacyjno-promocyjne dot. realizacji zasady zrównoważonego rozwoju prowadzone w perspektywie 2007-2013 należy ocenić pozytywnie. (strona 20).	Kontynuowanie prowadzenia działań informacyjno-promocyjnych dot. wdrażania zasady zrównoważonego rozwoju.	Średnia	UM WZ	<p>Warto rozważyć następujące działania:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. prowadzenie cyklicznych szkoleń w zakresie planowania i realizacji zasady zrównoważonego rozwoju (szkolenia powinny być obejmować zarówno kwestie horyzontalne, jak te dotyczące realizacji projektów zgodnie z ZZR, jak np. zielone zamówienia publiczne, etc., jak również powinny być specjalistyczne dla określonych typów wnioskodawców/beneficjentów uwzględniające specyfikę sektorową – w ich ramach powinny być przedstawiane rozwiązania zarówno na czas realizacji 	<p>W okresie wdrażania perspektywy 2014-2020</p>

Lp	Wniosek z badania (+ str. w raporcie)	Proponowana rekomendacja (+ str. w raporcie)	Ważność rekomenda cji	Adresat rekomend acji	Proponowany sposób wdrożenia rekomendacji	Proponowany termin wdrożenia rekomendacji
					<p>projektów (działania mitygacyjne), jak również na czas po zakończeniu jego realizacji;</p> <p>2. prowadzenie akcji promocyjnych skierowanych do wnioskodawców i beneficjentów opartych na prezentacji korzyści możliwych do osiągnięcia w wyniku realizacji zasady zrównoważonego rozwoju;</p> <p>3. aktualizację <i>Poradnika dobrych praktyk w zakresie zrównoważonego rozwoju</i>.</p>	

10. SPIS LITERATURY:

- Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2007-2013 (dostępny na stronie www.rpo.wzp.pl),
- Uszczegółowienie na lata 2007-2013 (dostępne na stronie www.rpo.wzp.pl),
- Dyrektywa Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 r. dotycząca oczyszczania ścieków komunalnych;
- Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie Polityki wodnej;
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylająca niektóre dyrektywy;
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych zmieniająca i w następstwie uchylająca dyrektywy 2001/77/WE oraz 2003/30/WE;
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystsze powietrze dla Europy;
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2002/49/WE z dnia 25 czerwca 2002 r. odnosząca się do oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku;
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/14/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa;
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory;
- Roczne i okresowe sprawozdania z realizacji RPO WZ na lata 2007-2013 za okres od 2007 r. do II półrocza 2014 r.;
- Dane statystyczne;
- Dane monitoringowe wg stanu na 28.05.2015 (KSI SIMIK (07-13));
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020 (dostępny na stronie www.rpo.wzp.pl),
- Pakiet legislacyjny dla polityki spójności na lata 2014-2020, w szczególności w zakresie realizacji zasad polityk horyzontalnych dla RPO WZ 2014-2020.
- Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu EUROPA 2020 przyjęta przez Radę Europejską w dniu 17 czerwca 2010 r. (EUCO 13/10);
- Wkład polityki regionalnej w zrównoważony wzrost w ramach Strategii EUROPA 2020, Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Bruksela 26 stycznia 2011 r., KOM(2011)17;
- Plan działań na rzecz zasobooszczędnej Europy, Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Bruksela 20 września 2011 r. KOM(2011)571.

SPIS RYSUNKÓW

RYSUNEK 1. PROCESY NA ETAPIE PROGRAMOWANIA I WDRAŻANIA MAJĄCE POTENCJALNIE NAJWIĘKSZY WPŁYW NA SPOSÓB REALIZACJI ZASADY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU W RAMACH RPO WZ 2007-2013	12
RYSUNEK 2. MOŻLIWE SPOSOBY I STOPNIE REALIZACJI ZASADY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU	13
RYSUNEK 3. SCHEMAT RELACJI TYPÓW PROJEKTÓW REALIZOWANYCH W RPO WZ 2007 -2013 DO DZIAŁAŃ WPISUJĄCYCH SIĘ W OCHRONĘ I ADAPTACJĘ DO ZMIAN KLIMATYCZNYCH	38
RYSUNEK 4. KOMPLEKSOWE PODEJŚCIE ZWIĘKSZAJĄCE EFEKTY REALIZACJI ZASADY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU.....	96
RYSUNEK 5. SYNERGIA MOŻLIWYCH DO UZYSKANIA EFEKTÓW W RAMACH ZASADY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU.....	97
RYSUNEK 6. MOŻLIWA STRATEGIA PREZENTOWANIA KORZYŚCI (EFEKTÓW SYNERGICZNYCH) Z REALIZACJI ZZR	99

SPIS WYKRESÓW

WYKRES 1. UPROSZCZONY PODZIAŁ ALOKACJI NA POSZCZEGÓLNE RODZAJE ZASOBÓW	19
WYKRES 2. ODPADY ZEBRANE SELEKTYWNIEM W RELACJI DO OGÓŁU ODPADÓW [%]	27
WYKRES 3. EMISJA ZANIECZYSZCZEŃ PYŁOWYCH OGÓŁEM Z ZAKŁADÓW SZCZEGÓLNIEM UCIAŻLIWYCH W POSZCZEGÓLNYCH WOJEWÓDZTWACH W 2014 R	30
WYKRES 4. EMISJA PYŁÓW Z ZAKŁADÓW SZCZEGÓLNIEM UCIAŻLIWYCH W WOJEWÓDZTWIE ZACHODNIOPOMORSKIM W LATACH 2007 – 2014.....	31
WYKRES 5. ILUSTRACJA ZALEŻNOŚCI OCENY UZYSKANEJ W RAMACH KONKURSU OD OCENY UZYSKANEJ W RAMACH EWALUACJI W PROJEKTACH OSI 1.	46
WYKRES 6. ODDZIAŁYWANIE PROJEKTU NA ŚRODOWISKO	49
WYKRES 7. EFEKTY SPOŁECZNE PROJEKTÓW I OSI RPO WZ 2007-2013	49
WYKRES 8. EFEKTY GOSPODARCZE PROJEKTÓW Z OSI I RPO WZ 2007-2013	50
WYKRES 9. WPŁYW SPOŁECZNY PROJEKTÓW Z ZAKRESU INFRASTRUKTURY TRANSPORTOWEJ.....	55
WYKRES 10. WPŁYW GOSPODARCZY PROJEKTÓW Z ZAKRESU INFRASTRUKTURY TRANSPORTOWEJ	55
WYKRES 11. EFEKTY SPOŁECZNE PROJEKTÓW ŚRODOWISKOWYCH	66
WYKRES 12. WPŁYW GOSPODARCZY PROJEKTÓW ŚRODOWISKOWYCH.....	66
WYKRES 13. LICZBA ZIELONYCH MIEJSC PRACY	67
WYKRES 14. EFEKTY ŚRODOWISKOWE UZYSKANE W WYNIKU REALIZACJI PROJEKTÓW	72
WYKRES 15. EFEKTY SPOŁECZNE OSIĄGNIĘTE W WYNIKU REALIZACJI PROJEKTÓW	73
WYKRES 16. EFEKTY GOSPODARCZE OSIĄGNIĘTE DZIĘKI REALIZACJI PROJEKTÓW	74
WYKRES 17. POZYTYWNE ODDZIAŁYWANIE PROJEKTU NA ŚRODOWISKO	82

SPIS TABEL

TABELA 1. ROZKŁAD UMÓW Z PODZIAŁEM NA OSIE	10
TABELA 2. ROZKŁAD PRÓBY W GRUPIE BENEFICJENTÓW PROGRAMU RPO WZ 2007-2013	11
TABELA 3. ZAKŁADANY WPŁYW OSI PRIORYTETOWYCH NA ZASÓB KAPITAŁÓW: GOSPODARCZEGO, SPOŁECZNEGO, ŚRODOWISKOWEGO	16
TABELA 4. UPROSZCZONE PRZYPORZĄDKOWANIE OSI LUB DZIAŁAŃ DO RODZAJÓW ZASOBÓW.....	18

TABELA 5. GŁÓWNE ZAŁOŻENIA KPOŚK I AKPOŚK.....	23
TABELA 6. UDOKUMENTOWANE WARTOŚCI NAJWAŻNIEJSZYCH WSKAŹNIKÓW ŚRODOWISKOWYCH W PROJEKTACH OSI I	48
TABELA 7. SZACOWANE PRZEZ BENEFICJENTÓW EFEKTY ŚRODOWISKOWE UZYSKANE W WYNIKU REALIZACJI PROJEKTÓW Z DZIAŁANIA 4.1 RPO WZ 2007-2013	59
TABELA 8. SZACOWANE PRZEZ BENEFICJENTÓW EFEKTY ŚRODOWISKOWE UZYSKANE W WYNIKU REALIZACJI PROJEKTÓW Z DZIAŁANIA 4.2 RPO WZ 2007-2013	61
TABELA 9. SZACOWANE PRZEZ BENEFICJENTÓW EFEKTY ŚRODOWISKOWE UZYSKANE W WYNIKU REALIZACJI PROJEKTÓW Z DZIAŁANIA 4.3 RPO WZ 2007-2013	63
TABELA 10. SZACOWANE PRZEZ BENEFICJENTÓW EFEKTY ŚRODOWISKOWE UZYSKANE W WYNIKU REALIZACJI PROJEKTÓW Z DZIAŁANIA 4.4 RPO WZ 2007-2013	63
TABELA 11. SZACOWANE PRZEZ BENEFICJENTÓW EFEKTY ŚRODOWISKOWE UZYSKANE W WYNIKU REALIZACJI PROJEKTÓW Z DZIAŁANIA 4.5 RPO WZ 2007-2013	64
TABELA 12. NAJWAŻNIEJSZE UDOKUMENTOWANE EFEKTY ŚRODOWISKOWE I SPOŁECZNO-GOSPODARCZE W OSI V	69
TABELA 13. NAJWAŻNIEJSZE UDOKUMENTOWANE EFEKTY ŚRODOWISKOWE I SPOŁECZNO-GOSPODARCZE W OSI VI	70

ZAŁĄCZNIK NR 1. STUDIA PRZYPADKU

Oddzielny załącznik.

ZAŁĄCZNIK NR 2. ANALIZA RIO MARKERS

Tabela Excel.

ZAŁĄCZNIK NR 3. DOBRE PRAKTYKI

W zbiorze dobrych praktyk w zakresie zielonych zamówień publicznych³⁵, opublikowanym przez KE w 2012 r., przytoczono wiele ciekawych przykładów z krajów UE. Poniżej zaprezentowano trzy z nich.

Zielone zamówienia dla szkół w Badalonie, Hiszpania

Celem projektu były analiza i opracowanie wytycznych dla zielonych zamówień dla pięciu grup produktów. Wybrano sześć szkół. Te grupy produktów to: materiały szkolne, konserwacja budynku, sprzętanie, żywność i sprzęt komputerowy. Oprócz tego Rada Miejska zamówiła zestaw „zielonych” materiałów szkolnych, udostępnionych na życzenie sześciu szkół biorących udział w projekcie, a także dostępnych dla innych zainteresowanych szkół, które chciały uzyskać więcej informacji. W ramach projektu opracowano szczegółowe wytyczne ws. sposobu zamawiania i wskazówki dla Użytkownika każdej z pięciu grup produktów:

Zamówienie papieru: papier zwykły/ do kopiowania wyprodukowany w 100% z włókien wtórnych, bez użycia związków chloru, z certyfikatem potwierdzającym, że włókna pierwotne pochodzą ze zrównoważonych źródeł (np. certyfikat FSC) dla papieru kolorowego. Zastosowanie: Zmniejszenie zużycia przez powtórne wykorzystanie papieru do robienia notatek i dwustronne drukowanie.

Komputery: Toner i kartridże do drukarek atramentowych z recyklingu; urządzenia efektywne energetycznie w oparciu o kryteria Energy Star. Zastosowanie: Zmniejszenie ilości drukowania, oszczędność energii uzyskana dzięki wyłączeniu czasowo nieużywanych monitorów; przekazanie przestarzałych urządzeń na recykling organizacjom pozarządowym działającym w ramach projektów włączenia społecznego.

Żywność i catering: Produkty spożywcze wyprodukowane w ramach rolnictwa ekologicznego; dostosowanie menu (mniej mięsa i więcej produktów sezonowych). Zastosowanie: Unikanie stosowania plastikowych noży i talerzy; założenie szkolnego warzywniaka dla celów edukacyjnych i spożywczych.

Sprzątanie i gospodarka odpadami: Środki czyszczące przyjazne dla środowiska w oparciu o unijne kryteria środowiskowe i kryteria kampanii Procura+, po fazie testów. Zastosowanie: Wprowadzenie polityki zbierania odpadów.

Konserwacja budynków: Włączenie kryteriów środowiskowych do zamówień na usługi konserwacyjne (np. zastosowanie materiałów wykorzystujących mniej wody i energii). Zastosowanie: Ukierunkowanie na zachowania Użytkownika (np. – wyłączenie światła przy wychodzeniu z pokoju).

Informacje uzyskane z analizy zamówień doprowadziły do opracowania sześciu oddzielnych Planów Działań w zakresie ZZP

Pozytywne oddziaływanie na środowisko: zmniejszenie wykorzystania zasobów naturalnych na etapie produkcji. Papier z recyklingu, powtórne użycie i recykling tonerów jest ważnym czynnikiem ograniczającym wpływ na środowisko. Główny wpływ na środowisko mają stosowane metody upraw używanie pestycydów i nawozów powodujących zanieczyszczenie wody, eutrofizację, degradację gleby i utratę bioróżnorodności a także zmniejszenie powierzchni leśnej) oraz konsumpcja wyrobów mięsnych. Unikanie stosowania produktów zawierających określone substancje lub składniki (np. sklasyfikowanych według zwrotów określających zagrożenie) obniży między innymi bioakumulację i zanieczyszczenie powietrza.

³⁵ GPP – Zielone zamówienia publiczne zbiór dobrych praktyk, KE, 2012

Wnioski: Jedną z istotnych trudności napotkanych podczas przeprowadzania analizy było rozproszenie podmiotów decyzyjnych. W przypadku różnych grup produktów, obowiązki związane z ustaleniem wymagań, zamówieniami i konserwacją/ wymianą były podzielone pomiędzy władze regionalne, Radę Miejską i samą szkołę. W przyszłości, każdy z zainteresowanych podmiotów powinien mieć przydzielone konkretne obowiązki. Bezpośrednie zaangażowanie społeczności szkolnej w proces zakupów to kluczowy czynnik efektywnego wdrożenia działań określonych powyżej.

Przyjazny dla środowiska biurowy sprzęt komputerowy w Sztokholmie, Szwecja

W roku 2010 Rada Okręgu Sztokholm wprowadziła nowe, bardziej restrykcyjne wymagania środowiskowe dotyczące zakupu komputerów. Nowe warunki obejmują niskie zużycie energii, zastosowanie plastiku z recyklingu w nowych produktach oraz eliminację ołowiu, rtęci i środków zmniejszających palność zawierających związki chlorowców w nowych komputerach. Rada Okręgu posiada około 40 000 komputerów stacjonarnych i przenośnych. Stanie się jedną z pierwszych dużych instytucji szwedzkich, która ma wyświetlacze niezawierające rtęci zarówno w komputerach przenośnych, jak i stacjonarnych. Przygotowując przetarg, Rada Okręgu Sztokholm wykorzystwała swój własny zestaw kryteriów środowiskowych, zgodny z unijnymi kryteriami środowiskowymi dla biurowego sprzętu komputerowego.

Specyfikacja: Wszystkie urządzenia muszą spełniać wymogi najnowszej normy Energy Star dotyczące efektywności energetycznej. Komputery bez ołowiu, rtęci, PCV i środków zmniejszających palność, zawierających związki chlorowców, Komputery muszą mieć o 20% lepsze typowe zużycie energii, niż zużycie określone w kryteriach Energy Star, a poza tym muszą zawierać co najmniej 10% plastiku z recyklingu. Wszystkie monitory muszą być zgodne z aktualnymi kryteriami środowiskowymi i kryteriami użyteczności zgodnie z normami TCO Development (Wyświetlacze TCO 5), lub równorzędnymi. Zamówienie udzielono na podstawie kryterium oferty najkorzystniejszej ekonomicznie.

Oddziaływanie na środowisko: Zastosowanie najnowszych kryteriów normy Energy Star 5.0 skutkuje oszczędnością energii w fazie użytkowania w porównaniu ze starszymi modelami o niższej efektywności. Komputery spełniające kryteria TCO 05 lub wyższe minimalizują zużycie energii i ograniczają stosowanie szkodliwych substancji, takich jak ołów, kadm i rtęć.

Wnioski: Spełnienie niektórych konkretnych wymagań okazało się trudniejsze w porównaniu do innych. Na przykład tylko kilku dostawców było w stanie spełnić wymóg zastosowania plastiku z recyklingu w nowych komputerach. Tylko jeden dostawca był w stanie usunąć PCV z okablowania zewnętrznego i wewnętrznego. Wszyscy dostawcy byli w stanie spełnić wymaganie dotyczące dostarczenia na wniosek komputerów stacjonarnych bez kabli w celu zmniejszenia ilości odpadów elektronicznych związanych z zamówieniem. Dostawca, któremu udzielono zamówienia, spełnił wszystkie wymagania. Oprócz uzyskania licznych korzyści dla środowiska, Rada Okręgu Sztokholm zaoszczędzi setki tysięcy euro w ciągu nadchodzących lat dzięki lepszej efektywności energetycznej i niższym kosztom urządzeń. Ponieważ inni dostawcy są skłonni do podjęcia kroków zmierzających do spełnienia zrównoważonych wymagań określonych w przetargu, Rada Okręgu Sztokholm zastosuje powtórnie tę procedurę.

Umiejętne zamówienia wyposażenia laboratoryjnego – państwowy uniwersytet w Maynooth, Irlandia

Władze uniwersytetu doszły do wniosku, że zamówienie na wyposażenie laboratoryjne można skonsolidować. Istniejący stan charakteryzował się dużą liczbą transakcji o małej wartości oraz wielokrotnymi dostawami odbywającymi się w różnych dniach.

Użytkownicy zazwyczaj zgłaszali zapotrzebowanie, a dostawa, następowała następnego dnia wraz z dołączoną fakturą bezpośrednio powiązaną z danym zamówieniem. Wyzwanie polegało na opracowaniu specyfikacji obejmującej wymagania operacyjne laboratoriów i placówek badawczych, zapewniającej jednocześnie zgodność z przepisami w zakresie bezpieczeństwa oraz jakości.

Priorytetem pozostał wymóg dobrej jakości produktów za rozsądną cenę, dostarczanych we właściwym miejscu. Jako element strategii agregacji, wszczęto jedno postępowanie przetargowe podzielone na wiele części obejmujących

laboratoryjne materiały eksploatacyjne, chemikalia, odczynniki molekularne i zaopatrzenie dla laboratoriów. Specyfikacja techniczna obejmowała najważniejsze czynniki środowiskowe związane z zamawianiem, dostawą i procesem fakturowania.

Specyfikacje techniczne: Oferenci muszą udostępnić wszystkie katalogi w Internecie w celu ułatwienia dokonywania zakupów online. Katalogi te muszą otrzymać formę uwzględniającą uzgodnione z uniwersytetem podstawowe koszty, zniżki i rabaty. Ceny podane w ofercie muszą zawierać koszt dostaw realizowanych co najmniej raz na tydzień. Oferenci powinni określić wszelkie koszty związane z jakimikolwiek dodatkowymi dostawami – koszty powinny dotyczyć pojedynczej dostawy, a nie pojedynczego zamówienia. Dostawa musi być zrealizowana do danej części jednostki gospodarczej, pomieszczenia i budynku określonego w formularzu zamówienia. Dokładne harmonogramy dostaw zostaną uzgodnione z kandydatem (kandydatami), którzy wygrają przetarg. Kandydaci zobowiązują się do usunięcia wszystkich wykorzystanych beczek, pojemników, palet i opakowań związanych ze swoimi produktami w każdym punkcie dostaw. Kandydaci muszą przedłożyć każdemu wydziałowi lub szkole zbiorczą fakturę w każdym miesiącu. Faktury muszą i uwzględniać odpowiedzialną jednostkę gospodarczą i numer zamówienia dla każdej pozycji na fakturze. Kandydaci są proszeni o zgłaszanie dodatkowych propozycji, które pomogą uniwersytetowi zmniejszyć ślad węglowy, albo w związku ze sposobem użytkowania produktu, lub też usprawnieniem procesu.

Oddziaływanie na środowisko: Wpływ zmniejszenia liczby dostaw na emisję dwutlenku węgla i innych zanieczyszczeń.

Wnioski: Ocena otrzymanych ofert wykazała natychmiastową obniżkę kosztów w wyniku konsolidacji dostaw i faktur. Pomysł zredukowania dokumentacji zamówień i faktur zaowocował znacznymi oszczędnościami. Liczba dostaw zmniejszyła się – z 20 dziennie do mniej niż 40 tygodniowo. Wynikające stąd zmniejszenie natężenia ruchu na terenie kampusu i w budynkach zostało pozytywnie odnotowane zarówno przez pracowników, jak i studentów. Redukcja ogólnej liczby zamówień, dostaw i faktur była znaczna, pomimo wzrostu ogólnej ilości wyposażenia używanego przez pracowników uniwersytetu i studentów. Roczne zamówienia obniżyły się z 6000 do 1500, liczba dostaw zmniejszyła się z 2700 do 540, a liczba faktur spadła z 7500 do 2250. Wszyscy dostawcy uczestniczą także w systemie recyklingu opakowań i wyrobów szklanych. Kupujący chętnie przeszli na system, w którym zamówienia były składane za pośrednictwem jednego punktu dwa razy w tygodniu. Dostawcy chętnie współpracowali i wspierali pomysł dostarczania miesięcznej zbiorczej faktury dla jednostki gospodarczej zamiast wystawiania faktury dla każdego zamówienia.

Uniwersytet zamierza rozszerzyć tą metodę na inne kategorie produktów (materiały eksploatacyjne dla dozorców i cateringu) na etapie kolejnego zamówienia.